

LÁSZLÓ GÁBOR

1896-os fonyódi NAPLÓJA

DIARY
by Gabor Laszlo
in Fonyód, 1896

Fonyód, 1896.

LÁSZLÓ GÁBOR
1896-os fonyódi
naplója

Diary by Gabor Laszlo in Fonyód, 1896

*sajtó alá rendezte,
a jegyzeteket és a bevezetést írta,
a szöveget gondozta*
Varga István

**Megjelent Fonyód újratelepedésének 250.,
László Gábor születésének 130. évében**

angol fordítás
Dr. Farkas József,
MAXIMA Fordítóház

grafika, tördelés
Pallósi Szilárd

A kötet megjelenését támogatta:
Fonyód Város Önkormányzata
Megyei és Városi Könyvtár - Kaposvár
Faa Produkt Kft. - Veszprém

Minden jog fenntartva.
Bármilyen másolás, sokszorosítás illetve adatszolgáltató rendszerben való
tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

ISBN 978-963-9849-04-4

© Varga István
© Agenda Natura

A borító László Gábor fotójának és kézzel írott naplójának, valamint a
fonyód-bélatelepi strandon lévő fürdőházat 1903-ban ábrázoló fénykép
felhasználásával készült.

A könyvet Plantin betűből szedtük.

Nyomdai kivitelezés: **Faa Produkt Kft.**
Veszprém

A könyv összeállítása során több alkalommal kaptam önzetlen segítséget. Ezúton is köszönöm az alább felsorolt személyeknek és intézményeknek, hogy támogatták kutatásomat:

Andor Csaba (Budapest, Országos Széchényi Könyvtár)

Baán Beáta (Balatonfüred, Városi Művelődési Központ)

Batalka Krisztina (Budapest, BME Levéltára)

Bolváry Gellért (Budapest)

Boór Józsefné, Guzner Nikolett

(Aba, Tanka János Nagyközségi Könyvtár)

HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum - Hadtörténelmi

Levéltár és Irattár (Budapest)

Koltai András

(Budapest, Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára)

Hála József (Budapest, Magyar Állami Földtani Intézet)

Megyei és Városi Könyvtár (Kaposvár)

Németh Viktória (Budapest-Fonyód)

Noszlopy Erzsébet (Kaposvár)

Ophoven Jenő (Siófok)

Országos Széchényi Könyvtár (Budapest)

Somfalvi Beáta (London, The de Laszlo Archive Trust)

Somogy Megyei Levéltár (Kaposvár)

Soós Endre (Balatonboglár)

Szentkláray Máté (Budapest)

Val Inwood (Nagy-Britannia - Kaposvár)

Külön köszönet

DR. FARKAS JÓZSEF ny. főiskolai tanárnak

határtalan bizalmáért, baráti segítőkészségéért, azért, hogy felismerte:
felbecsülhetetlen értékű helytörténeti ritkaság került kezei közé,
s tudta azt is, az csak akkor válik igazi közkinccsé,
ha felhívja rá egy közgyűjtemény figyelmét.

PRISCILLA STANSFELD (Nagy-Britannia)

segítségéért, amiért Fonyód városának adományozta nagyapja naplóját.

Köszöntöm Önt, Kedves Olvasó!

Úgy vélem, fontos, hogy csodaszép településünk múltjának jeles történéseit számon tartsuk, s lehetőség szerint másokkal is megismertessük. Fontos ez azért, mert – ahogyan Orbán Balázs mondta annak idején – „a népeknek szükség visszapillantani múltjukra, hogy a jövőjükkel tisztába lehessenek.”

Jöjjön hát, Kedves Olvasó, lapozza fel a jó 'fonyódi népek'-kel együtt e naplót s nézze meg, mi is történt száztizenkét évvel ezelőtt fönt, a fonyódi domboldal magasán, s lent, a Balaton parton, amikor egy fiatalember – akit László Gábornak hívtak – nálunk töltötte a nyár nagy részét.

Ahogy a régi bölcsesség tartja – múlt nélkül nincs jövő. S hozzátehetjük mi: Nincs jövő emlékezés nélkül. S ha elfelejtjük múltunkat, ha nincsenek példaképeink, ha nincs, akire felnézzenek gyermekeink, mivé lesz nemzetünk? E könyv kapcsán szeretnénk felhívni a figyelmet azokra az értékekre, azokra a tettekre, melyeket érdemes megőrizni. A történelem, a példaképek felidézése mindig maradandó nyomot hagy bennünk, megfelelő irányt mutat. Itt és most példaképet is állítunk egy törekvő ifjú, László Gábor személyében.

Emlékezzünk hát azokra a napokra – 1896-ot mutattak a kalendárium lapjai –, amikor hazánk a Millennium lázában égett és a végzős gimnazista csomagolni kezdett, éppen Fonyódra készülődött, hogy itt töltsen vakációját...

Szokás ilyenkor időutazásra hívni a Kedves Olvasót, ezt tesszük mi is! Mert bizony szükséges, hogy megpihenve kicsit halljuk a Déli Vaspálya Társaság mozdonyának füttyét s zakatolását, lássuk a Badacsonyi, a Csohány, és a Gulács uralta csodálatos panoráma előtt az épülő fürdőházat s érezzük a Balaton simogató hullámait, az ózondús Fonyód-hegyi levegő tisztaságát, s ne ijedjünk meg a Várhegyi sétányon éppen iszkoló nyulacsától se.

Kívánom, hogy találja meg mindenki örömét ebben a kis könyvben, s őrizzük meg jó emlékezetünkben a Napló íróját, László Gábort és a bejegyzések valamennyi szereplőjét.

Kelt Fonyódon, 2008 őszén

*Hidvégi József
Fonyód város polgármestere*

László Gábor Fonyódon, amikor még nem tudta...

László Gábor a még éppen csak érettségiző fiatalember 1896-ban Fonyódon töltötte a nyarat, és benyomásairól naplót vezetett. Hamarosan azonban beiratkozott az egyetemre, ahol bölcsészdoktori értekezését még az emberi agykoponya mérőpontjairól írta. Tény, hogy az antropológiával többet nem foglalkozott, viszont 1899-ben felvették a Magyar Királyi Földtani Intézet ekkor megalakult agrogeológiai osztályára. Innen kezdve szakmai munkája töretlen, és részese volt a talajtan, mint tudomány és gyakorlat hazai megalapozásában. Tevékenyen részt vett az 1909. évi budapesti I. Nemzetközi Agrogeológiai Kongresszus szervezésében és lebonyolításában. Mint a Földtani Intézet igazgatóhelyettese 1936-ban vonult nyugalomba, és 1960-ban, életének 82. évében hunyt el.

László Gábor élete és munkásságának máig ható eredményei a magyar földtan és talajtan örökéletű pantheonjában nyugszanak.

Megtiszteltetés számomra, hogy késői kollégájaként tiszteleghetek László Gábor előtt.

Budapest, 2008. szeptember 4.

Dr. Kordos László
igazgató
Magyar Állami Földtani Intézet

Bevezetés

Talán nem haszontalan elmondani, e Napló hogyan is vált közkinccsé, milyen úton került végül a Balaton legszebb pontjára s lett egyik legbecsesebb dokumentuma a fonyódi helytörténeti gyűjteménynek?

(A további sorok személyes hangvételért a Tisztelt Olvasó szíves megértését kérem.)

Akkor, amikor az Ezeréves Magyarországot ünnepelte hazánk, egy 18 éves fiatalember – László Gábor – sógorának fonyód-bélatelepi villájában töltötte a nyár két hónapját június 12. és augusztus 12. között nővérével és unokaöccsével együtt. A később tudományos pályát befutott ifjú – mint ahogyan tette évek óta – szorgalmasan írta Bélatelepen is Naplóját. Két világegés is közrejátszhatott abban, hogy a Naplók egy része eltűnt, azonban – szerencsés módon – annak az időszaknak a bejegyzései, amelyek a fonyódi nyaralást örökítik meg 1896-ban, fennmaradtak, átvészelték az elmúlt 112 évet, s László Gábor unokájánál találtak megnyugvást.

A birtokunkban lévő Napló a 229. lapoldalon kezdődik, az első bejegyzés Budapesten, 1896. április 20-án kelt, az utolsó a 315. oldalon lévő – szintén fővárosi – 1896. október 31-i dátummal. A fonyódi oldalak a 255. és a 284. lapok közé esnek.

László Gábor unokája - Priscilla Stansfeld - Angliában született, sorsa úgy alakult, hogy a magyar nyelvvel nem került közelebbi kapcsolatba. A hozzákerült iratcsomóról – különféle levelek, s köztük a Napló - semmit nem tudott, bár erősen érdeklődött irántuk, hiszen izgatta a család múltjának e titokzatos szelete. Barátnője, Val Inwood, aki rendszeresen járt Magyarországra, felajánlotta segítségét. Kaposvári lakóhelyén ugyanis a szomszédjában lakik dr. Farkas József, aki nyugdíjas éveit megelőzően a Kaposvári Főiskola angol és francia szakos tanára volt. A Napló hozzá került, s Priscilla kérésére lefordította angolra, hogy számára is érthető legyen, hiszen teljesen ismeretlenek voltak számára nagyapja írásai. A Naplót dr. Farkas József - igazi lokálpatriótaként, Komáromi Gabriella főiskolai tanár közreműködésével -, annak somogyi, fonyódi vonatkozásai okán felajánlotta a kaposvári Megyei és Városi Könyvtár helyismereti gyűjteményének fénymásolásra. Azon a napon, 2007. augusztus 29-én – mindettől teljesen függetlenül, mondhatni „véletlenül”¹ – én is felkerestem a könyvtárat, s a kollégák azonnal felhív-

1 Lásd Bácskai Vera gondolatait a véletlen szerepéről a történetírásban. In: Korall: társadalomtörténeti folyóirat. 2008. június. IX. évf. 32. sz. 78-99. Bácskai Vera: Vadászat férjre és hozományra: Jelenetek egy házasságból.

ták figyelmemet legújabb szerzeményükre. Ezzel elindítottak egy folyamatot, amely a Napló fonyódi bejegyzéseinek digitalizálását, a háttér kutatását foglalta magában. Időközben megismerkedtem dr. Farkas Józseffel is, aki - hogy-hogy nem - hosszú évtizedek óta Fonyódon tölti a nyarakat, s rendszeresen azon a környéken sétál, ahol e Napló mindennapjai játszódnak. Akkor, amikor Priscilla ismét Magyarországra látogatott, hogy felkeresse azokat a helyeket, ahol nagyapja megfordult, természetesen Fonyódra is eljött. Dr. Farkas József hathatós közreműködése és önzetlen segítsége folytán a fonyódi kirándulás alkalmával Priscilla Fonyód városának ajándékozta a Naplót, amely magában foglalja László Gábor itt eltöltött két hónapjának minden apró örömét s bosszankodását, Fonyód természeti szépségei iránt érzett csodálatát, a kalandozások felfedezésekkel teli izgalmát és - ne feledjük, egy közel 18 éves fiatalemberről van szó - szívet fájdító szerelmi bánatát. Ugyanakkor Priscilla - átérezve egyediségét - hozzájárult ahhoz, hogy a Napló fonyódi sorai közkinccsé váljanak, s kiadásra kerüljenek, gazdagítva helytörténetírásunk szépen gyarapodó dokumentumait.

A Napló egyes megjegyzéseire jegyzeteket fűztünk annak érdekében, hogy olvashatóbb, érthetőbb, a nagyközönség számára „fogyaszthatóbb” - s szándékaink szerint - élvezetesebb legyen a szöveg, amely azonban önmagában is megállja a helyét. Igyekeztünk megvilágítani az idegen hangzású kifejezéseket, a felbukkanó személyekről (családtagokról, osztály- és kortársakról, rokonokról, ismerősökről) eligazítani, érdekes kiegészítésekkel többlet információhoz juttatni a kedves olvasót azért, hogy a lehetőségekhez mérten teljes körű képet kapjon a László Gábor környezetéhez tartozókról.

Reményeink szerint a millennium időszakának Fonyódját, a fürdőkultúra hajnalán éppen csak ébredező, alig hatszáz lelket számláló kis halászfalut egyedülálló szemszögből bemutató sorok hozzájárulnak ahhoz, hogy mind teljesebbé váljon városunk múltjának feltárása. Természetesen László Gábor fonyódi két hónapja bizonyos szempontból elszigetelt volt, hiszen nem a faluban, nem a falusiak között élt, de kirándulásai, egy-egy elejtett megjegyzése kiegészíti eddigi ismereteinket. Ugyanakkor cáfolják azt az elterjedt - mondhatni, negatív töltetű - nézetet, hogy a bélatelepi villatulajdonosok egymással nem érintkeztek, elszigetelt, magukba forduló életet éltek (minden bizonnyal a falusiakkal volt lazább a kapcsolatuk).

További kutatásokat is végeztünk, és Bélatelep alapítójának, Szaplanczay Manó doktornak 1896-ban íródott kis könyvéből² néhány Fonyódra,

² Szaplanczay Manó: A somogyi Balaton-part községei, mint nyaraló és fürdőhelyek. - Kaposvár, 1896. Röthler ny. 18-25. - A könyv 1896 nyarán jelent meg.

Bélatelepre utaló, a témához kapcsolódó részletet illesztettünk a Napló bejegyzéseihez. Ezen kívül a Somogy és a Somogyi Újság című vármegyei lapok egy-egy 1896-os fonyódi hírével igyekeztünk színesíteni és elősegíteni a korabeli hangulat minél sokoldalúbb bemutatását. Miután László Gábor rendszeresen kitért az éppen aktuális időjárás bemutatására, az egykorú források felhasználásával – illusztrálásképpen – mi is ezt tettük. A fent jelzett sorokat a Naplótól elválasztva, de a szövegtörzsbe ágyazva tesszük közzé (behúzás után dőlt betűvel szedve).

A Napló bejegyzéseinek köszönhetően – nem túlzás – szenzációszámba menő felfedezést tettünk, hiszen kiderült, a világhírű portréfestő lombosi László Fülöp – akinek a Magyar Nemzeti Galéria 2010-ben életmű kiállítást szentel – két hetet Fonyódon töltött, mi több, képeket is festett itt. Mindezekről az izgalmas napokról is föllebbentjük a fátylat, s kutatómunkánk eredményeképpen kiszínezzük a művészettörténet írás néhány fehér foltját.

A szöveges kiegészítések mellett gondot fordítottunk arra is, hogy képekkel is színesítsük a Naplót, így a Képmelléklet sok-sok érdekességet rejt László Gábor fonyódi és környékbeli kalandozásaival, az itt eltöltött két hónap megannyi történésével kapcsolatban.

A Napló átírásánál az eredeti helyesírást meghagytuk, hiszen így hitelesen, hűen tükrözi a kor írásmódját, békebeli hangulatát, s bízunk abban, hogy nem nehezíti meg az olvasást. Célunk mindenféleképpen az volt, hogy egy az egyben adjuk vissza – mintegy „időutazásra” híva a Kedves Olvasót – a Millennium időszakának érzésvilágát.

Munkánkban előbb László Gábor életéről és munkásságáról olvashatnak. Később az 1896-os Magyar Millenniumról és Fonyód-Bélatelepről adunk rövid áttekintést, majd ezek után következnek a Napló - jegyzetekkel kiegészített - fonyódi bejegyzései, majd a kapcsolódó képek. Ezt követően – Farakas József jóvoltából – a Napló angol fordítása.

Szándékunk az, hogy Fonyódon - a magunk módján - méltóképpen állítsunk emléket dr. László Gábornak, aki talán szándékoltan az utókornak tartogatott soraival unikális módon őrizte meg számunkra a korabeli Fonyódot.

Legyen áldott dr. László Gábor emléke!

Varga István

László Gábor élete és munkássága (1878-1960)

(Papp Károly tanulmányának felhasználásával³)

László Gábor Budapesten született 1878. december 14-én, szülei László Zsigmond és Hoffmann Ilona (a családtagokról bővebben szólunk a Napló jegyzeteiben a vonatkozó bejegyzéseknél).

A László család Somogy vármegyében törzsökös birtokos család, nemeslevelét 1773-ban hirdették ki. A család címeres nemeslevele III. Ferdinánd korában, 1649. január 20-án kelt. A család tagjai Pusztakovácsiból származtak át Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyébe az 1800-as évek elején. A családi címer: kékben, hármashalom közepéből növény két farkú oroszlán kivont karddal. Sisakdísz könyöklő vörös mezű kar görbe karddal; pajzsok: kék-arany, vörös-ezüst.⁴

A család első ismert őse Márton volt, feleségét Nagy Ilonának hívták. Fiuknak, Mártonnak három fia volt. István és Mátyás, ill. János (cca. 1750-1798). Utóbbinak három utódjáról tudunk: Antal 1778-ban, Anna 1784-ben született, József (1781-1843) Kéntsei Annával kötött házasságot, ebből a frigyből származott László György (1808-1858), aki még Kaposváron született, de később tanulmányai és munkája Pestre szelődtek. Az ő felesége volt Schneider Borbála, fiuk Zsigmond.

László Zsigmond jogi doktor, igazságügy miniszteri tanácsos, 1845-ben Pesten született. Jogi tanulmányait a pesti egyetemen végezte, 1866-ban a kir. ítélőtáblához ment joggyakornoknak; 1867-ben a magyar minisztérium megalakulásakor az Igazságügy Minisztériumhoz nevezték ki fogalmazónak s ott a miniszteri osztálytanácsossáig vitte, mint a büntetőügyi szakosztály főnöke.

Gábor testvérei voltak: Zsigmond, Ilona, Miklós, Mária, Gabriella, Margit.

László Gábor elemi iskolai tanulmányait a szülői háznál, magánúton, a középiskolai tanulmányokat részben Bécs közelében, részben Budapesten a piarista gimnáziumban végezte. Az érettségi letétele után a budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Karának hallgatója lett s ott 1897-1901

3 Papp Károly: László Gábor élete és munkássága (1878-1960). In: Földtani Közlöny, XCI. kötet, 1. füzet 1961. 78-80.

4 In: Borovszky Samu (szerk.): Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I—II. Budapest, 1910

között a természetrajz és a földrajzi tárgyakat tanulta. Egyetemi tanulmányainak végén bölcsészdoktori értekezését „Az emberi agykoponya nyolc szélességi méretéről” címmel írta meg. Nem sokkal később a Magyar Kir. Földtani Intézetben kezdett el dolgozni, s innentől kezdve főként agrogeológiával (talajtan), ősnövénytanal foglalkozott.

Kinevezését követően László Gábor a talajtani ismeretek elsajátítása érdekében egy évet töltött a magyaróvári Gazdasági Akadémián.⁵ Azért, hogy az ún. hegyvidéki geológiába is betekintést nyerjen, az Erdélyi Érchegység megismerésére is gondot fordított. A hegyvidéki térképezés módszereit Telegdi Roth Lajos mellett sajátította el. Innentől kezdve évről-évre jelentések alakjában számolt be térképezési eredményeiről. 1905-ben Emszt Kálmánnal együtt hozzákezdtek a magyarországi tőzeglápok tanulmányozásához. Vizsgálati eredményeik összefoglalását 1915-ben „A tőzeglápok és előfordulásuk Magyarországon” címmel önálló kötetben jelentették meg. Ez az egy évtizedes, alapos vizsgálódásokat, megfigyeléseket tartalmazó monográfia a magyarországi lápkutatásban korszakot nyitott s alapvető jelentőségét hosszú évtizedekig megőrizte.⁶

5 Magyaróvári Királyi Gazdasági Akadémia Magyaróváron 1818-ban alapított mezőgazdasági felsőoktatási intézmény. Az akadémia megszervezése Wittmann Antal nevéhez fűződik. Az intézményt 1948-ban átszervezték. Jogutódja ma a Nyugat-Magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszer tudományi Kara.

6 A kötetben a Somogy vármegyét és a balatoni lápokokat tárgyaló fejezetben néhányszor kerül csak említésre Fonyód neve, érdemesnek tartjuk, hogy a fejezet főbb szövegét idézzük: Somogy vármegye. Vízkörnyékek szerint két csoportba sorolhatjuk e vármegye lápterületeit, megkülönböztetvén a Balaton lápjait és a Sió-Kapos folyórendszer lápjait, noha utóbbiak részben Veszprém- ill. Tolna vármegyének is tartozékai. A balatoni lápok közül a Kisbalaton völgyében fekvők a Zalai lápokkal függnek össze, azért róluk utóbbi vármegyénél emlékezünk meg. A balatoni lápok. Ezek mind mennyi, a dombvidékről lefutó patakoktól táplált öblei a Balatonnak, melyek idők multával elszakadva a tó eleven vizétől, általában csekély mélységű lápokká, helyi néven „berkek” lettek. Az öblök elzáródása a Balaton hullámmozgásának, tehát közvetve az uralkodó széliránynak tulajdonítható, mert az okozta a lapályos somogyi part mentén elhúzódó homok- és kavicsátonyok felhalmozódását. Ha pl. a Balatonkeresztúr és Fonyód közt elnyúló, több párhuzamos sorban emelkedő homokhátak helyzetét tekintjük, akaratlanul is a Keleti-tenger partmenti dűnéire gondolunk, melyek egyes öblöket fokozatosan elzárna a nyílt tengertől és létesítik a „Haff” nevezetű lagunákat. Kellő mértékre apaszva, a somogyi partokon is ilyen „Haff”-ok tárnak elénk. A Nagyberék területre nézve hazánk lápjai közt a második helyet foglalja el, mert a m. kir. vízépítési igazgatóságnak 1903. évi hivatalos adatai szerint kiterjedése, a vele összefüggő öblökkel együtt 134 km² (= 23262 k. hold). Műszakilag két részre osztották e nagy lápterületet, ú. m. a nyugati és a keleti bozótúra, közös határ gyanánt egy elméleti vonalat állapítván meg, mely a fonyódi hegy déli csúcsát Cszita pusztával köti össze. A természettudomány álláspontjáról tekintve, ily felosztás el nem fogadható, mert a két nevezett rész egy szervesen összefüggő és szinte egyöntetű egészet képez. Helyenkint járhatlan tájékaiknak állapotára Lóczy Lajos egykori megfigyelései vetnek világosságot. A szóban forgó lápterület 14 község határába esik, melyek: Boglár, Balatoncsehi, Orda, Lengyeltóti, Öreglak, Buzsák, Táská, Varjaskér, Tótszentpál, Boronka, Gomba, Kéthely, Balatomtölke és Balatonkeresztúr (A Nagyberék részei a község határok szerint helyi elnevezéseket is nyertek, mint: Csehi berék, Orda berék, Fonyódi bozót, stb.). Míg nyugaton, délen és keleten a dunántúli dombhátak harmadkorú és részben

László Gábor részt vett az 1910-es stockholmi és az 1926-os madridi Nemzetközi Földtani Kongresszuson. Az első világháborúban önkéntes volt, 1915-ben Galíciában orosz hadifogságba esett. Asztrahánban és Jekatyerinburgban raboskodott. 28 havi fogság után csererokkantként érkezett haza. A hadsereg kötelékében Szerbiában geológus volt. 1918 nyarán Törökországba küldték, az összeomlás után internálták, 1919-ben érkezett haza.

Ezt követően, mint főgeológus agrogeológiai munkakörben dolgozott 1936-ban történt nyugdíjazásáig. Felvételi munkái mellett nagy buzgalommal látta el az intézeti kiadványok szerkesztését, a könyvtár fejlesztését, az igazgatóság adminisztratív ügyeinek intézését.

László Gábor német, angol, francia, olasz, orosz, spanyol, török, dán nyelveken tudott, a gimnáziumban görög és latin nyelveket is tanult.

László Gábor 1906-ban nősült meg. Zsembery Máriával⁷ kötött házasságából három fiú- és két leánygyermek született: György, Mihály, Gábor, Erzsébet, Ilona.

Nyugdíjba vonulása után a Szentendre melletti Izbégen élt. 1960. március 5-én hunyt el életének 82., házasságának 54. évében. Hamvait az izbégi római katolikus temetőben helyezték örök nyugalomra.

pleisztocén nyúlványai környezik a lápöblöt, addig északon a Balaton partvonalától ezzel párhuzamos keskeny homokgátak választják el, melyeket csak a fonyódi hegy szakít meg mintegy középtájon Boglár és Balatonkeresztúr között. De vannak a láp területén belül is kisebb-nagyobb dombok és ezek közül a nagyobbak vagy kimagaslóbbak valóságos lápszigetek és külön elnevezéseket nyertek, míg a csekélyebb és szemmel alig észrevehető gorondokat csak a tüzetes kutatás leli meg. Eddig 27 ilyen szigetnek és gorondnak helyét sikerült megállapítani, melyeknek túlnyomó része ugyan csupán 1/4—1 kat. holdnyi kiterjedésű, de mindmegannyi bizonyíték a lápfenek altalajának hullámzatos volta mellett. Ha még tekintetbe vesszük ama nyílt víztükröket, melyek a Nagybereknek síkján elég gyakoriak, akkor az egész lápterületből csak mintegy 92 km² (= 15,987 kat. hold) marad vissza, mint olyan, melyet változó vastagsággal tőzeg borít. Ez töltötte ki az egykori tóöblöt és ennek déli mellékvölgyeit, amelyekben több kilométer távolságra követhető. A tőzegréteg átlagos vastagsága 1-5 m, amely a partszegélyek mentén természetesen fokozatos csökkenést árul el, de helyenként a 3 métert is meghaladja. Mindenestre érdekes jelenség, hogy a tőzegtelep leghatalmasabb kifejlődése a lápterület mellékvölgyeiben tapasztalható és ugyanitt sokkalta érettebb és tömöttebb az anyaga, mintsem északi síkján, hol a laza, szálas tőzegeit, mely sok nádalkatrészt tartalmaz, igen találóan „lépes turfa”-nak nevezi a köznép. Középszámítással az összefüggő tőzegtelep tömege 138 millió m³-re becsülhető. – In: László Gábor: A tőzeglápok és előfordulásuk Magyarországon. A vegyi és fizikai vizsgálatokat végezte dr. Emszt Kálmán. Tíz táblával és 30 szövegekőzi ábrával. Budapest, Fritz Ármin könyvnyomdája, 1915. (*A könyv borítóját lásd a Képmellékletben*)

⁷ Zsembery Mária (1884. ápr. 24-én született Budapesten. Apja Zsembery Kálmán [1850-1914] kúriai bíró, anyja bártfaufalusi Fábry Ilona [szül. 1852. jan. 10. Eperjes]. Izbégi otthonában hunyt el 90 éves korában, 1974. nov. 22-én.

A László családnak a Fiumei úti temető Jókai köröndtől nem messze lévő jobb oldali árkádsorában van a síremléke. Itt nyugszik id. László Zsigmond és felesége, ifj. László Zsigmond, László Ilona, aki 1924-ben, 3 éves korában hunyt el. Itt van eltemetve – bár a neve nem szerepel a sírkövön – Náray-Szabó Sándor orvos, Gábor nővérének, Ilonának férje.

A sírbolt Radnai Béla munkája, felirata: „Én vagyok a feltámadás és az élet.” (János ev. 9,5.)

László Gábor két fia, Mihály (1911-1989) és Gábor (1913-2005) is piarista szerzetes lett, életükről külön oldalakat lehetne írni⁸. Ilona a családi sírboltban nyugszik (+1924. febr. 11., 3 éves korában). György (1909-1982) irodalommal foglalkozott, többek között Az Ezeregyéjszaka meséit fordította magyarra, külföldön hunyt el.

László Erzsébet (*1918) a második világháború alatt a család segítségével Ausztriába szökött, s ott megismerkedett egy angol katonatiszttel, C. Roy Stansfeld-del, akihez később férjhez ment, majd Angliába költöztek. Két fiúk Mihály (1948-1977), Edvin (1955-1977), négy leányuk: Katalin (*1950), Mária (*1951), Eszter (*1953) és Priscilla (*1958) született. Egyikük, Priscilla tulajdonába került nagyapjának az a kéziratos Naplója, amely tartalmazza annak a két hónapnak a bejegyzéseit is, amely időszakot Gábor Fonyódon töltötte 1896. június 12. és augusztus 12. között.

László Gábor irodalmi munkáinak jegyzéke

1. Az emberi agykoponya, nyolc szélességi méretéről. Bölcsészdoktori értekezés, 1-35 o. Budapest, 1903.
2. Érsek-Lél, Kis-Keszi, Nagy-Keszi, Nagy-Tany, Alsó-Gellér, Csicsó, Füss és Kolos-Neina községek (Komárom m.) környékének agrogeológiai viszonyai. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1902-ről. 175-179.o. Budapest, 1903. Ugyanez németül is.
3. Jelentés az 1903. évben végzett agrogeológiai felvételtől. M. Kir. Földt. Int. Évi. Jel. 1903-ról. 280-282. o. Budapest, 1904. Ugyanez németül is.

⁸ A teljesség igénye nélkül: László Mihályról: Borsa Gedeon: László Mihály. In: Magyar Könyvszemle, 1990. 1-2. sz. 78. – ifj. László Gáborról: Balás Béla püspök: László páter. In: Új Ember, 2005. júl. 10. – Mindkettőjükéről: Magyar Katolikus Lexikon vonatkozó szócikkei.

4. A Kis magyar Alföldön, a pandorfi fennsíktól a Hanságig. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1904-ről. 273-276. o. Budapest, 1905. Ugyanez németül is.
5. Jelentés a magyar Kisalföld DNy-i részén 1905-ben eszközölt agrogeológiai felvételi munkáról. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1905-ről. 209-211. o. Budapest 1906. Ugyanez németül is.
6. Tőzegek kiállítása a M. Kir. Földtani Intézet Múzeumában. Vezető az Intézet 40 éves fennállásának emlékére. 200-201. o. Budapest, 1909. Ugyanez németül is.
7. Kövesedett növények gyűjteménye. Vezető a M. Kir. Földt. Int. 40 éves fennállásának emlékére. 138-150. o. Budapest, 1909. Ugyanez németül is.
8. Jelentés az Alföld ÉK-i részén eszközölt átnézetes talajfelvételtől. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1911-ről. 191-199. o. Budapest, 1912. Ugyanez németül is.
9. A M. Kir. Földtani Intézet könyvtárának címjegyzéke, 1-483. o. Catalogus orte conclusus Bibliothecae Instituti Geologici Regni Hungariae. 1-316. o. Budapest, 1911.
10. Jelentés az 1912. év folyamán eszközölt átnézetes talajismereti felvételi munkámról. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1912-ről. 254-258. o. Budapest, 1913. Ugyanez németül is.
11. Jelentés az 1913. év nyarán eszközölt átnézetes talajtérképezésről. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1913-ról. 414-416. o. Budapest, 1914. Ugyanez németül is.
12. A Balatonmelléki tőzeglápok és berkek. A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei. II. köt. 2. rész. 1-10. o. Budapest. 1915.
13. Részletes újrafelvételek Pest- és Fejérmegyében. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1920-1923-ról. 117-122. o. Budapest, 1925. Ugyanez németül is.
14. Jelentés a fejérmegyei Váli-völgy környékén eszközölt geológiai újrafelvételtől. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1924-ről. 17-18. o. Budapest, 1928.
15. Jelentés a Palaontologische Gesellschaft budapesti vándorgyűléséről. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1925-28-ról. 55-58. o. Budapest, 1935. Ugyanez németül is.
16. Reambuláció Székesfehérvár környékén. M. Kir. Földt. Int. Évi Jel. 1925-28-ról. 109-113. o. Budapest, 1935. Ugyanez németül is.
17. Megemlékezés Darányi Ignácról, a Magyarhoni Földtani Társulat tiszteleti tagjáról. Földt. Közl. 58. köt. Budapest, 1928.

18. Iglói Szontagh Tamás dr. emlékezete (1851-1937). Földt. Közl. 67. köt. Budapest, 1937.
- 19-24. Emszt Kálmánnal együtt: Jelentés az év folyamán eszközölt geológiai tűzeg- és l pkutat s r l. M. Kir. Földt. Int.  vi Jel. 1905-r l: 212-232. o. 1906-r l: 215-235. o. 1907-r l: 220-240. o. 1908-r l: 187-203. o. 1909-r l: 188-199. o. 1910-r l: 277-290. o.
25. Emszt K l m nnal együtt: A tőzeglápok és előfordulásuk Magyarors gon. A M. Kir. Földt. Int. kiadványa. 1-155. o. Budapest, 1915.

Szükségesnek tartjuk, hogy két t m r l kicsit bővebben szóljunk azért, hogy a Kedves Olvasó jobban tudjon tájékozódni a Naplóban illetve a korban, amikor az íródott.

Magyar Millennium – 1896⁹

A magyar honfoglalás ezer éves évfordulója, az azt megünneplő rendezvénysorozat (1896). Az MTA állásfoglalása alapján a kormányzat az ünnepségeket 1895-re tűzte ki (1892-ben törvénycikkbe is iktatták, hogy a honfoglalás 895-ben történt). A nagyszabású tervek és rendezvények (országos kiállítás megrendezése; a Szépművészeti Múzeum és 400 új népiskola felépítése, millenniumi emlékművek Budapesten [az Andrássy út végén], Brassóban, Dévénynél, Munkácson, Nyitrán, Pannonhalmán, Pusztaszeren, Zimonymál; stb.) előkészítésére szánt idő rövidnek bizonyult, így az időpontot 1896-ra módosították. A jubileumi évre mintegy 3700 építkezés fejeződött be, köztük a budapesti Nagykörút, minisztériumok, bíróságok, színházak (pl. Vígsház), vásárcsarnokok épületei, a Ferenc József (ma Szabadság) híd és a Kúria épülete, az Iparművészeti Múzeum, a Múcsarnok, a kontinens első földalatti vasútja stb. A nagyszabású országos kiállítást a budapesti Városligetben rendezték meg; erre az alkalomra készült az ún. Vajdahunyad-vár eklektikus épületegyüttese (ma a Magyar Mezőgazdasági Múzeumnak ad otthont), a MÁV kiállítási csarnoka (ma a Közlekedési Múzeum). A kiállítást I. Ferenc József 1896. május 2-án nyitotta meg. 240 pavilonjában kizárólag eredeti magyar alkotásokat, termékeket, gyártmányokat mutattak be; külön pavilont kapott a néprajz és népélet, a mezőgazdaság, a vadászat és a halászat, az ipar, a közlekedés, a hadügy, a kereskedelem-, pénz- és hitelügy, Budapest Székesfőváros stb. Az ünnepségeket 1896. december 31-én ünnepi harangszóval zárták le.

⁹ A Magyar Nagylexikon és a Révai Új Lexikona vonatkozó szócikkei alapján.

Fonyód-Bélatelep¹⁰

Az 1890-es évek elején megindult Balaton kultusz tetterős, lelkes helyi zászlóvivői között volt Fonyód fürdőteleppé fejlesztésének első apostola, Szaplonczay Manó. Családja Máramarosból származott, ahol elődei birtokos nemesek voltak. Ő maga azonban már a Bereg megyei Csetfalván született 1856-ban, ahol apja Szaplonczay László annak idején községi körjegyzőséget viselt. Innen a felső Tisza vidéki pátriából került Szaplonczay Manó, mint orvos 1882-ben a marcali járási kórház élére, majd pedig 1891-ben Kaposvárra, megyei tiszti főorvosnak. A lelkes és tevékeny ember - akinek nevéhez több alkotás, így a kaposvári megyei kórház nagymérvű fejlesztése és a városi szép kaszinó alapítása is fűződik - lelkes természetbarát, nagy vadász és Balaton-imádó volt. Családját már Marcaliban lakása alatt is nyaranta mindig a Balatonon üdültette. Hivatalos útjain is sokat barangolt a Balaton vidékén és jó barátságot tartva a lengyeltóti vadászó-kiránduló értelmiséggel, Berzsényi Sándor járásorvossal, Plachner Sándor főszolgabíróval, Berzsényi Gerő, Riczinger János és Németh István ügyvédekkel, nem egyszer rándult ki halpapkikásra Fonyódra is. Így merült fel benne az eszme, hogy a fonyódi, felséges kilátást nyújtó ózondús levegőjű erdős hegyen nyaralótelepet létesítsenek. Midőn már tervének pár kaposvári értelmiségi embert megnyerni sikerült, 1893-ban érintkezésbe lépett, a hegy e legmagasabb részének többnyire Párizsban tartózkodó birtokosával, Zichy Béla gróffal, aki hajlandónak mutatkozott az erdő kicserélésére. Így került sor a ma is fennálló bélatelepi nívós és nagyszabású villasor kialakítására, amely az ő érdeme, fáradozásának gyümölcse. E villatelep élete végéig szívéhez nőtt büszkesége volt, olyannyira, hogy kívánságára 1916-ban bekövetkezett halálakor is itt temették el, abban a Zichy Béla által ajándékozott erdős parcellában, amelynek területén a fonyódiak régi temetője is volt.

Szaplonczay érdeme elsősorban a hegyen épült villasor volt. Maga a fonyódi part, mint fürdőhely már régebbi keletű. Felfedezői tulajdonképpen a lengyeltóti intelligencia tagjai voltak, akik mint a Zichy uradalom majorjához jártak már évtizedek óta ki, a majorhoz legközelebb eső, útmentén fekvő mai bélatelepi vasútállomás környéki partrészre.

A bélatelepi villasor létesítésének alapjául azok a telkek szolgáltak, amelyeket Zichy Béla a Várhegy északnyugati oldalán bocsátott a vevők rendelkezésére. Róla nevezték el az új telepet is „Bélatelepnek”. A telek

¹⁰ Móricz Béla kéziratának felhasználásával

előjegyzésre tömörült „fürdőtársaság” 1894 májusában tartotta alakuló közgyűlését. Ez a főleg a kaposvári értelmiségből, ügyvédekből, orvosokból, mérnökökből álló társaság indította el Fonyód fürdőteleppé fejlődését a Bélatelepi létesítésével. A terület, ahol a villasor felépült, kopár, ritkás fiatalos erdővel borított hegyoldal volt akkor, ahová birkák jártak legelni.

Zichy Béla mellett, hogy villatelkeket bocsátott megfelelő mérsékelt áron (egy 480 négyszögöles telek 168 forint) a telep rendelkezésére, ingyen átengedett egy 16 holdas parknak szánt területet és a Várhegyen levő 70 holdas erdejét is a nyaralók használatára. A parkírozást, amely a villasor előtti sávban létesült, a társaság finanszírozta s egy Párizsban tanult, a Csehországból Magyarországra került kertész, Schillhán János tervezte és készítette.

A nagyvonalúan kitervelt, hegyoldalban épült zárt nyaralótelep számára négy problémát kellett megoldani, hogy az valóban kényelmes nyári otthonokat biztosíthasson. Az egyik a vízellátás, a másik az élelmezés, a harmadik az utazás, negyedik a fürdőzés kérdése volt. Az első vízvezeték bevezetésével oldották meg, mely a megye első vízvezetéke volt. A fonyódi hegy területén az 1890-es évekig ugyanis a vízellátás igen nehéz volt. A lakosság szamarakat tartott, és hordókban kordélyon hordta a vizet. A szamarakat az 1890-es évektől megindult kútépítés szorította ki. A bélatelepi villasor vízvezetékének fűrt kútja a hegy lábánál, a fürdő közelében létesült, ahonnan a vizet motorházból nyomták fel a 80 m-el magasabban fekvő várhegy oldalában épített víztartályba.

Az élelmezés megoldását Zichy vállalta magára fonyódi majorságából, ahonnan lovaskocsin szállították fel naponta a tejet, tejtermékeket, húst, fűzelékféléket és a tüzelőfát megrendelés szerint.

A telepre eleinte csak lovaskocsin lehetett nyaralni jönni Kaposvárról, vasút hiányában. A Budapest felől érkezőknek pedig Bogláron kellett a vonatról leszállniuk, ha Fonyódot meg akarták közelíteni és ott kocsira ülniük. A Kaposvár-Fonyódi vasútvonal létesítésével azonban 1896-ban ez a probléma is megoldódott, annál is inkább, mert az 1900-as évek eleje óta a bélatelepi őrháznál is megállt feltételesen a Déli vasúton közlekedő személyvonat. Egyébként a fonyódi állomásról való feljárás nem okozott nagyobb nehézséget, mert az érkező vonatokhoz a Zichy féle majorból társas kocsí járt le mindaddig, amíg 1927-ben Bélatelepi a ma is meglevő díszes épülettel, vasútállomást nem kapott.

A fürdőzéshez a lehetőséget az Inkey családtól megvett partsávval biztosították, ahol az egykori uradalmi kikötő területén fürdőházat építettek. E 34 kabinos fürdőház U alakban épült kabinsor volt, mely deszka pallókra fektetve állt a víz felett s hosszabb deszkahídon át volt elérhető. Minden

villatelekhez külön kabin tartozott egy kis előtérrel. A kabinoknak két ajtaja volt. A belső ajtón át az U alakkal bezárt részbe lehetett lépni, ahol a nők fürödtek, a külső ajtón a férfiak jártak ki s be. Így a két nem még a vízben sem találkozhatott, ami az akkori korszellemnek követelménye volt. Ez a nemenkénti szemérmes elszigetelődés a századforduló éveiben is fennmaradt még az előkelőbb fürdőhelyeken, s nagy feltűnést keltett az oly rendszerű társas kabin, ahol férfiak és nők egymás mellett kaphattak fürkét, mint például a Fonyóddal szomszédos Balatonkeresztúron.

A fürdőház építésével egyidejűleg csónakkikötőt is csináltattak 1894-ben a bélatelepiek maguknak. Ez azonban csak egy egyenes híd volt, mely 25 méter hosszban nyúlt a vízbe, arra a mintegy 10 méteres régi földkiugróra támaszkodva, mely a mai vasúti átjáróval szemben ma is megvan és eredetileg 1847-ben a Széchenyi féle kikötő részét képezhette. Az 1866-ban készült metszetek egyikéből kétségtávol megállapíthatóan ez időben már nem volt használatban.

A bélatelepi villasor Zichy Béla Fonyód-pusztai majorjához tartozó hegyoldalszántójából került kihasításra, amely felnyúlt a Felső fonyódi szőlők és a Várhegy nyugati oldalán, megkerülve a hegytetőn levő magasabb erdős részeket. Ez a terület az 1850-es években még szántóterület volt, később, a parcellázások idején már nagy részben fiatalos erdő volt, ahol juhokat legeltettek. A telep megalakulásakor 1894-ben összesen 8 katasztrális hold és 627 négyszögöl került parcellázásra, amelyből 29 telket alakítottak, általában 480 négyszögöles telkekre bontva. A Szaplóczay Manó vezette társaság a parcellázás évében e 29 telekből 24-et azonnal megvásárolt, míg a többi 5-re 1896-99 közt akadt vevő, amidőn már a villasor folytatásában néhány újabb parcella kihasítására is sor került. Szaplóczayék már az első évben kilenc nyaralót építettek fel, a következő évben újabb nyolcat, míg a többi telket pedig fokozatosan építették be a századforduló körüli évekig, többnyire nagyméretű, nagyszabású, némely esetben egészen kastélyszerűen ható díszes villákkal, pl. Márfy-villa, amelyeknek tervezője és építője nagy részben Lencz Ferenc kaposvári építőmester volt.

A felsőbélatelepi villatelkek - nagy életet élő, jól kereső, a középosztály előkelőbb rétegéhez tartozó tulajdonosaik révén - nem bomlottak később sem résztelkekre, sőt azokhoz egyik-másik telektulajdonos a későbbi években további szőlőterületeket is iparkodott szerezni a közeli zsellérség földjeiből.

A felső bélatelepi villasor beépítettség tekintetében szinte ma is úgy áll, mint azt az 1800-as évek végén Szaplóczayék megtervezték. A telep több mint évszázados történetén végigtekintve, magunk előtt láthatjuk a vil-

lasor társadalmi nívóját. Bélatelep a magas állású urak pihenőhelye lett általában, ahol a vállalati igazgatók, katonatisztek, egyetemi tanárok, jól kereső jogászok, politikusok és földbirtokosok sorát csak itt-ott tarkította egy-egy gazdag kereskedő, vagy szegényebb, kisebb tisztviselő neve. Nívója a balatoni fürdőhelyek szokásos tisztviselő, családias szintjéből magasan kiemelkedett és elérte az előkelő közönségű Füred, Földvár hírnevét. Ezt az előkelő exkluzivitást a XX. század első felében mindvégig meg is tartotta. Nyáron is kifogástalan teljességgel öltöztek, adtak a városi társadalmi formákra, nem csak a megjelenésükben, de modorukban és mágnást utánzó, visszatartó életformáikban is.

László Gábor 1896-os fonyódi naplója

Budapest, '96. június 8. hétfő

A legnagyobb nap 1000 évben.¹ [...]

Budapest, '96. június 9. kedd

[...] Közeleg a nap, amikor itt hagyom ezt az utálatos várost, és elmegyek messzire élvezni a szabad levegőt és az isteni nyugalmat.

Szaplonczay Manó – 1896

A fonyódi hegyen, a Balaton tükre felett 40-65 méter magasan elterülő erdő igen alkalmasnak mutatkozott egy nyaraló telep létesítésére, különösen azért is, mert egyedüli hely a Balaton déli partján, a hol víz, hegy és erdő együtt található. a nyaraló telep létesítése érdekében 3 év előtt indított komoly mozgalom, a mely csakhamar ezen gyönyörű pontra irányította nem csak a megyebeliek, hanem távol vidékiek figyelmét is.

Budapest, '96. június 11. csütörtök

[...] Egész délután itthon pakkolva² kofferbe, ami roppant lassan ment [...]

Fonyód, 1896. június 12. péntek

Istenem! Csak ne lenne ez az elválás – Nagy elme volt az, aki azt mondta, hogy „a legkeserűbb az életben az elválás.” – Bizony, borzalommal gondolok reá előre és borzalommal emlékszem reá vissza azon perczre, midőn az utolsó kedves csókot kapja az ember szülőjétől mikor még akaratlanul is visszanez, meg visszapillantások a fájó sebekben a tört megforgatják, – Istenem! Istenem! Miért adtál nekem oly lágy szívet! Miért kívánod az elválást oly kérlelhetetlenül? – De némulj el szív, zárkózz kebel, nem arra van időd, gondolj és cselekedj! 6h-kor indultam hazulról, miután Hugó bácsit, Ellát³ és legtovább mamát⁴ láttam és beszéltem (ismét csak itt találom magamat). Egyfogatú bérkocsin 40m [*m = min = perc – VI meg.*] alatt kiértem a Déli

1 Ezen a napon volt a magyar országgyűlés Millenniumi ünnepi ülése az új Országház Kupolacsarnokában. Az Ezredévi ünnepi felvonulás a Vörösmartytől indult a Várba, majd onnan a Lánchidon keresztül az Országház elé (az eseményről készült az első magyarországi mozgófilmfelvétel). A király május 2-án nyitotta meg a Városligetben az Ezredévi Kiállítást.

2 pakk (német): poggyász, csomag; itt: csomagolva

3 László Gabriella (1878-1900), Gábor ikertestvére. Férje Artner Dezső.

4 László Zsigmondné sz. Hoffmann Ilona (1850-1941. nov. 13.), Gábor édesanyja. – Barabás Miklós (1810-1898) festett róla portrét.

(Budai) vaspálya állomásához⁵; egy ¼ óra múlva megérkeztek Sándorék⁶ összes cselédségükkel, kutyával, macskával, madárral. – Sándor az egész hátralévő időt jegyváltással, kutya és málna feladással töltötte, úgy, hogy csak utolsó pillanatokban búcsúzkodott tőlünk. – Velünk, ugyanazon személy vonaton utaztak Bolváryék⁷, szerencsére másik kocsiban, három gye-
re-
rekkel. – Székes-Fehérvárig egy asszony és egy leánygyermekével utaztunk

5 A mai Déli pályaudvar: 1861-ben nyílt meg a Déli Vasút tulajdonában lévő Buda állomás (a Déli pályaudvar elődje), a Buda–Kanizsa vonal végállomásaként. Az épület a vasúttársaság más forgalmas pályaudvaraihoz hasonlóan komolyan felszereltnek számított, és egy facsarnokkal bírt a vasúti sínek felett. A Déli pályaudvar nevet 1873-ban kapta az állomás. 1901-ben a növekvő forgalom következtében a Vérmező felől új jegyváltó-előcsarnok épült.

6 Náray-Szabó Sándor (Szombathely, 1861. febr. 15. – Bp., 1914. nov. 18.): orvos, gyógypedagógus. 1884-ben a budapesti egyetemen orvosdoktori oklevelet szerzett, 1884-86-ban a budapesti egyetem közegészségtani intézetében tanársegéd, 1886-tól a Vallás- és Köznevelési Minisztérium tisztviselője, 1898-tól miniszteri titkárként a gyógypedagógiai Ügyosztály vezetője, 1910-től címzetes államtitkár, 1911-től tényleges államtitkár, 1913-ban nyugdíjazták. A hazai gyógypedagógia elméleti és intézményes fejlesztésében nemzetközileg is méltányolt, maradandó érdemeket szerzett. 1898-ban az ő elgondolásai alapján helyezték egységes irányítás alá a fogyatékosokkal foglalkozó intézeteket, iskolákat és tanfolyamokat. 1900-ban tervei alapján indult meg Magyarországon az egyesített gyógypedagógiai tanítóképzés. – In: Új Magyar Életrajzi Lexikon alapján. – Halálát a harctérről hazatért katonák ápolása közben kapott súlyos betegség okozta. In: Gulyás: Magyar írók élete és munkái. – A család nárai nemesi birtokát régi idő óta bírta. Nárai község s a család birtokában lévő okmányok szerint is Szabó Márton, János Pozsonyban, 1746. november 3-án már új adományt nyerne Pálffy János nádortól a család nárai javaira. In: Balogh Gyula: Vas vármegye nemes családjai (Szombathely, 1894.). – A Fiumei úti (Kerepesi) temetőben nyugszik a László család sírboltjában, bár neve nem szerepel a sírkövön. A jobb oldali árkádsor 15. sz. sírhelye. – Ebben az időben Pesten a IV. kerületi Egyetem tér 1. sz. alatt laktak. In: Budapesti Czim- és Lakjegyzék. 1896.

7 A Bolváry család itáliai eredetű, a családi hagyomány szerint az 1680-as évek közepén, Savoyai Jenő herceg kíséretében kerültek Magyarországra. A familia ekkor már minden bizonnyal rendelkezett nemesi címmel, melyet Mária Terézia királynő erősített meg. Bolváry Zahn Dénesnek földbirtokai és bányái voltak Zlatnón (Losoncól 30 km-re északkeletre fekszik, a trianoni békeszerződésig Gömör-Kishont vármegye Rimaszombati járásához tartozott, ma Szlovákia területén található) és a Miskolc melletti Kondón. Bár katolikus volt, segítette a helyi református egyházat és adakoztak a Magyar Tudományos Akadémia és a Parlament felépítéséhez is, Bolváry Gellérttel közösen. – A Budapesti Czim- és Lakjegyzék 1898-as évfolyamában gyárigazgatóként szerepel és a IV. kerületi Papnövelde utca 10. sz. alatt lakott. 1911-ben történt változás, akkor üvegyári igazgatóként szintén e kerületben a Ferenc József rakpart 21. sz. alatt (itt székelt a Ferenczvölgyi* üveg- és cementgyár is). 1913-tól székesfővárosi hivatalnokként a VIII. kerületi Kisfaludy u. 28/b alatt lakott egészen 1922-23-ig. Az 1928-as évfolyamban már özv. Bolváry Zahn Dénesné, mint magánzó szerepel ugyanezen a címen. – Felesége nárai Szabó Mária – N-Sz Sándor testvére – 1862-ben született, a Napló keletkezésekor 34 éves fiatalasszony volt, 75 évesen, 1937. július 30-án hunyt el, Abán temették el. Fiaik bohém természetűek voltak. Bolváry Géza (1897-1961) híres filmrendező lett, első felesége Mattyasovszky Ilona ismert filmszínésznő (Abán van eltemetve). Bolváry Ferenc (*1899) a Magyar Nemzeti Bank pengő főosztályának vezetője volt, emellett műgyűjtő, zeneszerző is volt, az 1930-as, '40-es években több sláger fűződött a nevéhez, mint például: Virágzanak a lila orgonák, Ukrajnában (1942). – * Ferenczvölgy(e): Az egykori Máramaros vármegye técsői járásában fekvő kisközség, 1902-ben Técsőhöz csatolták, üveghuta (az üvegyár régies neve) működött itt. A Trianon utáni időkhöz Weiss Izrael técsői lakos tulajdona volt a Ferenczvölgyi üveg-, cement- és gyümölcskonzervgyár.

egy coupé-ban, azután már egyedül. Boglárra, utolsó állomásunkra⁸ 12 ½ h-kor értünk; [*h* = *hour* = *óra* – *VI megj.*] itt nekem jutott a dolog a málhákat átvenni, valamint a kutyát is. – Az indóház melletti vendéglőben⁹ megébédeltünk az egész Bolváry családdal egyetemben; málháinkat felrakodtuk két szekérre, magunk pedig ebéd után egy fiáker-kocsin eldöcögöttünk a rengeteg rossz úton Fonyód felé. – 1 teljes óráig rázattuk, inkább lökettük magunkat a kocsiban. Bibike¹⁰ rém nyugtalan volt, valamint a kutya is. – Erre az útra még egy más alkalommal visszatérek. – 2 ½ h-kor érkezünk meg célunknál, t. i. Sándor villája¹¹ előtt. Maga az épület nekem már nem volt újság, mert már ismertem a tervrajzokból – meredek dombon fekszik, körülötte egy kis kert, melyben szebbnél szebb fák vannak. Az erdőből egy rész ez a kert, és a mult hetekben egy kertész volt ide kiküldve, és némileg planierozta¹² és beültette az üres helyeket díszcserjékkel, és fűvet vetett. Emeletes; alaprajza ez:

8 Az 1861-ben elindult Déli Vasútnak eleinte csak három állomása volt a Balaton partján: Szántód (a tihanyi rév miatt), Boglár és a balatonszentgyörgyi (Keszthely). Később épült meg a siófoki (1866) és a szemesi (1878). Ebben az időszakban a boglári „indóház” teher- és személyforgalma kiemelkedően magas volt. A fonyódi állomás csak e század végén épült meg.

9 A XX. század utolsó harmadáig a vasút volt a legfontosabb tömegközlekedési és szállítási eszköz. A vasútállomás mellett Boglárban is szállodák, éttermek épültek, pl. a Vasúti Szálló. – In: Balaton-Boglár régi képeslapokon. Veszprém, 2006.

10 A sokszor emlegetett Bibi: Náray Szabó Miklós. – Náray Szabó Sándor egy 1893. november 15-én keltezett rövid levélben adta hírül Miklós fia születését Lippich Eleknek: „Kedves Lexim! Egy egészséges fiúgyermek örvendeztetett meg ma reggel 4 órakor, kit fiamnak nevezek. – Tudasd kérlek az urakkal és Csorba Ferivel is. Ölel Sándor” – In: Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár. Levelestár. Náray Szabó Sándor levelei Koronghi Lippich Elekhez. 1893. nov. 15. – N-Sz Miklós – unokahúga, Padányi-Gulyás Júlia visszaemlékezése szerint – fiatal korában Párizsban tanult zenét, és egy ideig Párizs-New York közt járó hajón volt jazz zongorista. Az ebben a stílusban komponált néhány műve fennmarad. Az első világháborúban repülő pilóta volt. Napközben az Operában énekeseket kísért zongorán, esténként opera-részleteket zongorázott a szobájában. Magába forduló, csendes ember volt. – „A Mában zenekritikusként jelentkező, egy alkalommal a Nyugatban, néhányszor a Szimfónia című szaklapban is szereplő Náray Miklós – teljes nevén Náray Szabó Miklós – zeneszerzőnek készült, a Zeneakadémián 1911/12-ben Kodály, a következő tanévben Herzfeld Viktor növendéke volt, ekkor azonban már önként ismétlő hallgatóként. 1913/14-től nem szerepel az intézmény évkönyveiben. Szerzeményeire, pályája további alakulásának adataira nem sikerült rálelünk. Egyike volt azoknak a Bartók- és Kodály-hívó fiataloknak, akik minden tőlük telhetőt megtettek, hogy szolgálhassanak a modern magyar zene ügyének.” In: Csaplár Ferenc: A Ma Bartók-száma. Élet és Irodalom, 2006. máj. 14.

11 A Náray-Szabó villa 1916-ig volt a család kezén. Ekkor özvegy csantavéri Törley Józsefné Sacelláry Irén budapesti lakos vette meg 30 000 koronáért. Tőle 1922-ben a híres operett szerző, pusztaférencszállási dr. Huszka Jenő miniszteri tanácsos, kinek felesége koronghi Lippich Leona, apja után már a szomszédos villa tulajdonosa is volt. A nagy társadalmi életet élő Huszkák a Náray féle villát 1930-ban, 25 000 pengőért két budapesti gyógyszerésznek, Fekete Zoltánnak és László Jenőnek adták el. – Bartók Béla u. 40. (az államosítás után SZOT-üdülő, a rendszerváltás óta magántulajdon), szomszédos a Lippich villával.

12 planiroz (német): talajt egyenget, elsimit

[Az eredeti Naplóban a villa László Gábor által készített vázlatos alaprajza – lásd a Képmellékletben – VI megj.]

- 1.= éléskamra
- 2.= konyha
- 3.= mosókonyha
- 4.= lépcső a pincébe és az emeletre
- 5.= a lépcső fokos folyosó
- 6.= ebédlő
- 7.= vendégszoba
- 8.= üveges veranda

- 9.= cselédszoba
- 10.= lépcső föl
- 11.= lépcső föl
- 12.= vendégszoba
- 13.= Ilona és gyermek hálósza
- 14.= nyitott veranda

Az egész házban Sanyi gondossága látható, ki minden legcsekélyebb dologról megemlékezett és a legkényelmesebben és alkalmasabban, célszerűbben beszerezett. Az egész igen kellemes napokat ígér nekem, de egy dolog mégis van, amin ezen kellemet meg kell vásárolnom, és ez a gyerekkel való sok foglalkozás, őrzése, ami épen nem könnyű dolog lesz, mert a gyermek akaratos és elkényeztetett. – Én, aki sohasem szerettem, sőt, ki nem állhattam a kis gyermekeket, nekem már ma mindjárt első nap kijutott belőle elég. – Először az út a vonaton, később a kocsin, nagyon nehéz volt, mert a kicsi mindig mindennel mulatni akart, és végre még az én nyakkendőm is kész játékul szolgált neki (persze a nyakamon). – Már este is őriznem kellett, amint ő tramvait¹³, vagy vasutat, vagy hajót, vagy tudj' Isten mit játszott és rohant fel s alá a ház előtt elmenő poros országúton. Na de semmi csüggedés! Jut még mindenből több is, és mint eddig már oly sok mindenfélét, úgy fogom ezt is kiállani.

13 Feltehetőleg lóvasútra gondolt. A lóvasút a városi közlekedés, tömegszállítás újdonsága volt 1866. augusztus 1-től. Az omnibusznál biztosabb, nagyobb, 15-20 fő szállítására alkalmas jármű, melyen már osztályokat alakítanak ki. A III. osztály a vagon nyitott teteje volt. Nem a város belsejében volt rá szükség elsősorban, hanem az elővárosokat kötötte menetrend szerinti járataival a városközpont-hoz. Az első vonal a Kálvin térről ment Újpestre, a második a mai Rákóczi úton vezetett. Budán 1868-ban jelentek meg a zöld kocsik. In: A magyarok krónikája c. könyv szócikke alapján.

Szaplonczay Manó – 1896

Fonyód úgy is, mint nyaraló és fürdőhely, úgy is, mint klimatikus hely, az első helyre van a somogyi Balatonparton a természet által kijelölve és ha tekintjük a tulajdonos gróf úrnak nemes áldozatkészségét, az ottan megtelepülteknek a hely iránti mérhetetlen vonzódását és szeretetét, a kitűnő összeköttetést és nemcsak a természet, hanem az uradalom által nyújtott nagy előnyöket is, rövid időn belül elsőrangú nyaralóhellyé is kell, hogy legyen.

Fonyód, '96. június 13. szombat

Egy igen kellemesen átaludt éj után meglehetősen kellemetlen időre ébredtem. Nyugati széllel nagy eső zörgetet ablaktábláimon és ez az idő mintegy 10h-ig tartott, erre kissé kitisztult, úgy hogy d. u. már el is mehettem járni. Le akartam menni egy homok-szakadéknál a víz mellé, de nem juthattam le, a hegy aljában ugyanis egy út van kivágva, és annak meredek oldalfalán nem juthattam le. Vissza kellett mennem az egész meredek utat, csak estefelé mentem le Ilonával¹⁴ és a kicsivel egy újonnan készített serpentin úton a víz mellé, ahol folyvást szél fuj. Egy másik úton jöttünk vissza, mely messzebb van ugyan, de jóval kényelmesebb, mint emez. - Megkezdtem Jókai M.-nak „A kalóz-király”¹⁵ című regényét. - Levelet írtam Sándornak, papának¹⁶ és mamának.

Szaplonczay Manó – 1896

A társaság múlt évben igen jó lejáró utat csináltatott a hegyről, és ez évben fog elkészülni a második lejáró is. A meredekebb részekben egy 1 kilométer hosszú drótkerítést húzatott, a kocsis- és séta-utakat rendezte. A folyó évben a villák előtt elterülő erdő parkírozva lett, ezentúl a villák háta mögötti erdő-

14 László Ilona (1873-1952), Gábor nővére. Férje Náray-Szabó Sándor bélatelepi villatulajdonos. – Gyermekeik: Miklós (*1893); Ilona (1897-1975; első férje sipeki Balás József, leányaik Vera [később Móricz Kálmán felesége] és Éva); Márta (1903-1975; férje Padányi-Gulyás Jenő, leányaik Rika, Kata, Júlia és Dóra).

15 A kalózkirály sietős vázlat egy jobb sorsra érdemes romantikus hóstípusról és esztelen kalandokban eltékozolt életéről. Jókai még ebben a magasabb igény nélkül odavetett munkában is megajándékozta az olvasót a költőiség egy pillanatával, egy balladás dallal, amely beépül a cselekménybe, szimbolikusan jellemzi a hősök alapviszonyait, és a népiesség árnyalatával élénkíti a vadromantikus képsorozatot.

16 Gábor apja: László Zsigmond, jogi doktor, igazságügyi miniszteri tanácsos, szül. 1845. ápr. 30. Pesten, ahol apja az egyetem quaestora volt; jogi tanulmányainak a pesti egyetemen végzetével, 1866-ban a kir. ítélőtáblához ment joggyakornoknak; 1867-ben a magyar minisztérium megalakulásakor az Igazságügy Minisztériumhoz nevezték ki fogalmazónak s ott felvitte a miniszteri osztálytanácsossáig, mint a börtönügyi szakosztály főnöke. 1895-ben nyugalomba ment. A 60-as években Pálffy Esti Lapjába és a Pester Lloydba írt néhány napi kérdésekkel foglalkozó cikket és a Vasárnapi Újságba egy angol elbeszélést fordított; később szakmájába vágó kérdésekkel foglalkozott. In: Szinyeyei alapján. – Elhunyt 1913. augusztus 31-én, 68 éves korában. – Apja László György 1858. nov. 5-én hunyt el, életének 51. évében.

ben, nemkülönben a hegy nyugati lábánál elterülő fenyvesekben állék, vagyis sétautak lettek vágva.

Fonyód, '96. június 14. vasárnap

Mindig csak szél hallatszik, a víz zúg, a hab omlik, a fák suhognak és csak szél söpri a homokot egyik helyről a másikra. – Lenn voltam ismét, ezenel egyedül a víznél. – A partot óriási kő és kavics-halmok borítják, melyek majd' mindegyike vulcani-jellemmel bír. Megkövesült kis csigahéjak, kivetett halak, apró kígyók lepik el a partot. Az erdőben is voltam 2-szer és egy pár növényt szedtem, nem mintha nem lettek volna már meg, de most kivált a szép préselésre és conserválásra helyeztem a fősúlyt. Nem győzők eléggé gyönyörködni a szép kilátásban, mely ablakomból nyílik. Szemben látom Szigligetet, Badacsonyt és Csobáncz-ot, mind megannyi költői nevezetességű hely. – Ebédre nálunk voltak Bolváryék – D. u. átmentünk Bolváryékhoz¹⁷ és ott maradtunk 5h-ig. Erre hazajöttünk ozsonnálni, azután Ilona elment Bolváry-ékka a tó mellé, és mint később megtudtam csolnakáztak is, míg én itthon maradtam és a hosszú öntözőcsővel megöntöztem a kertnek ház előtti részét. Épen akkor értem le a partra, mikor a csolnakokból kiszáltak. Most oly nyugott a tó mint egy tükör, a hold vékony sarlójában egy csillag ragyog, és a halászok csolnakjai mint parányi pontok ringanak a nagy vízen. – blopp! Egy átkozott szúnyog épen író jobb kezemre ült. – De meglakolt! Mellettem lévő szobában a kis gyermek kurjongása és nyafogása hangzik, mibe a vetkőztető és mosdató mamája és dajkája hangja, kik minden este valóságos harcot vívnek vele, vegyül. –

Szaplonczay Manó – 1896

A villák mind az erdőben fekszenek, igen csinosak, és mindannyiból elragadó kilátás nyílik az egész Balatonra és a szemben fekvő zalai hegycsoportozatra. Szemben van a vulkánikus erővel támadt gyönyörű bazalt hegyek legremekebb csoportja, Szigliget, Badacsony, a cukorsüveg formájú gulácsi hegy, Csobáncz, gyönyörű váromladékaival, az ábrahámi hegy, stb.

[...] A hegy északnyugati lábánál lévő szűrő kutból szítja el a gőzgép a vizet és nyomja fel az erdőben 80 méter magasságban elhelyezett tartányba, a honnan saját sulyánál fogva megy az osztó csöveken be minden villába. A víz kristálytiszt, kellemes ízű és egészséges, mentes minden idegen alkatrésztől.

¹⁷ Bolváry villa: Kapotsffy Jenő kaposvári gazdag ügyvéd, még a parcellázás évében 1894-ben tovább adta telkét Bolváry Zahn Dénesné nárai Szabó Mária budapesti lakosnak, aki 1896-ban villát építtetett rá. Ezt vették meg 1916-ban Papp-Ragány Endre - későbbi huszár ezredes - és felesége Tassy Dalma, budapesti lakosok. – Bartók Béla u. 60.-62. – In: Móricz Béla 1956 alapján.

Somogy, 1896. június 14.

A kaposvár-fonyódi helyiérdekű vasút hallomás szerint f. évi július hó 15-én fog a közforgalomnak átadatni. Bizony, már nagyon itt volna az ideje, mert ma-holnap megkezdődik a fürdőidény a Balaton minden részén.

Fonyód, '96. június 15. hétfő

Ma reggel írtam egy levelet Császár-nak¹⁸, amely a papa-mama és Sándoréval egyszerre indult útnak, mert azokat még mindig nem vitte el senki a postára. Időnk úgy látszik már egészen szépre fordult, sőt a gépész felesége szerint a víz már 17°¹⁹ meleg. Már alig várom a fürdést, úgy kívánom az előttem elterülő vizet. De nem tudom, mikor lehet majd oda kényelmesen fürödni menni. Mert most még be nem lehet jól menni a sok kő és a partra vetett szenny miatt. – Gyönyörű csillagos este van. A negyed-hold ragyogóan tündökölteti a apró fodru vizet és nem hallani mást melán bűgő szarvasbogarakon és trücskők énekén kívül, mint a szellő meg nem szűnő zöngését. – Nagy vágyam van levelet írni Mariskának²⁰, aki miatt mindig

18 kolgyári Császár Ferenc építész. Budapesten született 1879. máj. 4-én. A budapesti kegyesrendi (piarista) gimnáziumban (Gábor osztálytársa), a Műegyetemen és a párizsi École des Beaux-Arts-ban végezte tanulmányait. Műszaki gyakorlatát Henszlmann Alajos, majd Fischer és Delome építőmesterek irodájában szerezte, 1907-től önálló építészeti gyakorlatot folytatott, tanára volt az építőipari iskolának. Az I. világháborúban 49 hónapot szolgált, ebből 24 hónapot a fronton. Több vidéki járásbíróági székházat tervezett. Szakcikkei, könyvei jelentek meg a következő címekkel: Építőipari anyagtan, Tűzvédelmi építéstan, Építőipari költségvetéstan, Építési üzemvezetés. Budapesten hunyt el 1955-ben. Felesége Fittler Margit volt (*1883. júl. 11., + 82 évesen, 1965. október 20-án. Ismereteink szerint nem volt közelebbi rokonságban Fittler Kamillal, aki több szálon is kötődött Fonyód-Bélatelephoz). Gyermekük Margit (*1913. jún. 24.) – In: Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái alapján. 4. köt., Brediceanu-Czeglédy. 664-665. és Petőfi Irodalmi Múzeum internetes adatbázisa. – A Császár család ősi fészke a Zala megyei Kolgyár volt. A családról bővebb információ: Nagy Iván III. köt. 106-108.

19 A Réaumur-fok (jele °R). Ma már nem használatos hőmérséklet egység. A Réaumur-skála fix pontjai: a víz fagypontja 0 °R, a víz forrtpontja 80°R. Átszámítás: 1 °C = 0,8 °R. Az egység nevét René Antoine Ferhault de Réaumur francia természettudós tiszteletére választották. Réaumur 1683. február 28-án született La Rochelle-ben. Fizikával, állattannal és növénytannal foglalkozott, és ezekről az igen eltérő szakterületekről számos elméleti tanulmányt publikált. Elméleti munkássága mellett fontos gyakorlati találmányai voltak. Számos újítása volt például az acél készítésével kapcsolatban. A róla elnevezett Réaumur-öntvény 70 rész antímont és 30 rész vasat tartalmazó igen kemény anyag volt. Az üveggártás is érdekelt. 1728-ban felismerte, hogy az üveget hosszabb ideig hevítve az alakatlan tömegből finom tű alakú kristályok válnak ki, és végül is átlátszatlanná és durva felszínűvé válik. Réaumur az üveg ezen tulajdonságát felismerve, az üveg homok közötti hevítésével akart porcelánt készíteni. A róla elnevezett Réaumur-porcelán tehát tulajdonképpen kristályos üveg volt. 1757. október 17-én halt meg Bermondiére-ben.

20 Gábor nővére: László Mária férjezett iglói dr. Szontagh Sándorné (1877-1951). Férje ügyvéd volt, a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. ügyésze 1929. április 17-én 10 órakor életének 57., házasságának 24. évében hunyt el (1872. június 16-án született Dobsinában). Gyermekük nem született. – Jótékonyágát emléktáblán örökítették meg a Magyar Nemzeti Múzeumban: „Özv. Szontagh Sándorné az 1930-as években a családi hagyaték felajánlásával gyarapította a Nemzeti Múzeum gyűjteményét. A Történelmi Képcsarnok a felvidéki eredetű, egykor bányászattal, vasércolvasztással és kereskedelemmel foglalkozó Szontagh családtól kapta az első ősgalériát, a család tagjait ábrázoló

kissé aggódom. De most még nem akarok, minthogy nagyon sűrűn érkez-
nének leveleim. – Hozatnom kell magamnak (talán Boglárán kapni): fehér
itatós papírt, mert ezzel nem jövök ki a roppant növényanyag miatt, egy
hétig sem. – Kiolvastam Jókai-tól „A varchoniták”-at²¹ is, de tudj’ Isten,
nekem egyik sem tetszik.

Fonyód, ’96. június 16. kedd

A rendes sétámat a víz partjára, megtettem, később az erdőben bolyong-
tam, a leghívogatóbb utakat követve. Felfelé törekedtem :(mint borban a
gyöngy): valamely szabad kilátású pontra, és végre igazán elértem a vár-
hegynek nevezett dombtetőre. – Regényes kis út vezet fel, szinte elrejtve a
sűrű bozót közt, és úgy látszik nem sok láb tapodta még azt, mert a pillan-
gók és szitakötők inkább csodálkozva, mint vadán repkedtek körül; a tetőn
egy pár szilfa árnyékában egy nagy kő, honnan a kilátás az egész vidékre,
körben kiterjed. Ez legyen az én kis édenem, itt lakozzék az én békém,
egy-egy pillangóban, egy-egy virágban. – Hosszasan időztem az újonnan
felfedezett Tusculanumomon²², és úgy látszik nem csak engem ragadott
meg ennek csendje, mert visszatértemben egy szegény nyúl nyugalma-
t zavartam meg, mely szintén a moha lágyságában, a bogarak döngicsélésében
merült volt el. – Úgyszólván az egész d. u. itten illetőleg a házban voltam,
mert ezt az idő- illetőleg napszakot legkellemesebben a hűvös szobában
tölthetem. Ozsonna után ismét megöntöztem a kertet, ami reám nézve
nem valami kellemes mulatság, mert ezzel mindig cipóm és ruhám ron-
gálása függ össze. De annál jobb a kis kertnek, mert különben nagyon

képek együttesét. A Szászországból Magyarországra származott Szontaghok családi galériája jól tük-
rözi a több ágra szakadt és különböző megyékben élt família nagy kiterjedését, a család történetét
és sokrétű tevékenységét a bányaműveléstől, közhivataloktól, kereskedéstől a művészi munkáig. A
XVII. századtól szinte napjainkig terjedő ősgaléria mellett a család a Múzeumnak adományozta a
Szontagh-nemzetségnek a XVII. századtól kezdve fennmaradt emlékeit is, köztük ékszereket, öt-
vöstargyakat, pecsétgyűrűket, porcelán- és üvegtárgyakat, könyveket, órákat, pipákat, étkezés-
bútorokat, pecsétnyomokat, címereket, fegyvereket.” In: A Magyar Nemzeti Múzeum donátorai
1926-2002. 13.

21 A varchoniták (1852) művelődés- és irodalomtörténeti emlékezetét inkább színpadi változata őrizte meg. – Jókai a magyar mitológia és őstörténet jelbeszédese változatát teremti meg az ötvenes években, olyan nyomon haladva, amely leginkább Vörösmarty költői látomásaitól vezetett feléje. Ázsia hatalmas, világvégi hegyláncai között valami zsarnok tatár faj zsákmányolja ki a testileg külön-
szellemileg tisztább varchonitákat. A Romulus és Remus mondáját megismétlő, farkas anya táplálta Bertezena vezetésével a leigáztak kivívják szabadságukat. Két részre szakadnak, a kulturáltabb, nemesebb vallású ogurokra és a nomád, bálványimádó, kegyetlen törökökre. A regény hősnője, Dalma magasatos nemzeti, politikai eszme érdekében férfinak álcázza magát, és lemond szenvedélyes szerelméről. A helyzet az elkerülhetetlen tragikum felé sodorja, de a hazaszeretet és a szabadságért vívott harc példaként hal meg. A népvándorlás útjára kényszerülő ogurokból lettek az avarok, akik a 6. században Pannóniában telepedtek le.

22 tuszculánum: kies vidéki lak; itt: magányos békés hely, menedék a világ zaja elől (eredetileg Cicero villája a mai Frascati helyén lévő ókori római Tusculumban).

kiszáradna, sőt, talán tönkre is menne. Már oly hőségek kezdődnek, hogy minden megkívánja a hűvös vizet, ember, állat, növény egyaránt.

Szaplonczay Manó – 1896

Ha felmegyünk a kis, de különösen a nagy várhegytetőre, onnan oly elragadó kilátás nyílik, a melynek párja egész Európában nincs. Alattunk terül el és hullámszik pompás színpompájában az óriási Balaton, szabad szemmel látjuk keleten a kenesei partokat, a melyek úgy fehérlenek, mint a krétai partok és látjuk nyugaton Keszthely városát, vagyis hosszában az egész Balatont. Szemben a remek szép formájú zalai hegyek, melyek völgyeibe elragadó kilátás nyílik.

Fonyód, '96. június 17. szerda

(7 h 40m a. m. [a. m. = ante meridiem = délelőtt – VI megj.]) Ma, sőt körülbelül ez órában van egy éve annak, hogy szüleim és két nővérem nagy párizsi útjukra indultak Domonyból²³. – Igaz ugyan, hogy ezen kis út

23 Domony: Itt volt a László családnak pihenőhelye, „úrilaka”. - A község Budapesttől keletre, az M3-as autópálya mentén helyezkedik el, az aszódi kijáratról közelíthető meg. Területén egykor Árpád-kori földvár volt. A XVI. század első feléig a Domonyi-család birtokolta. A török megszállás idején, a tizenöt éves háborúban elpusztult. 1695-96-ban telepítettek ide evangélikus szlovákokat és ekkor költöztek be újra katolikus magyarok is. A falu főutcáját szinte eltorlaszolja a kereszt alaprajzú evangélikus templom. Az 1777-ben felszentelt templomhoz csak 1810-ben épült torony, amelyet 1848-ban magasztottak. Az oltárképen Raffaello Transzfiguráció című alkotásának másolata látható. Az angyszobrokkal díszített szőszék késő barokk stílusú. Az 1820-ban épített klasszicista stílusú Domonyi-kúria ma szociális otthon, az 1830 körül emelt Both-Baghy-kúria jelenleg a polgármesteri hivatalnak ad helyet. Az Ónody-kúria XVIII. század végi késő barokk épületében ma önkormányzati lakások vannak. A község közigazgatási területéhez tartozik Domony-völgy településrész, ahol több mesterséges tó mellett hangulatos üdülőövezet van kialakulóban. – „Domony, nagyközség Aszód közelében, 850 házzal és 2240 lakossal, kik tótok és magyarok s ág. ev. és róm. kath. vallásúak. Postája és vasúti állomása helyben, távirója Aszód. E község a középkorban, 1430–1446 között Damony néven szerepel az oklevelekben. 1690-ben az elhagyott helyek között írták össze. A XVIII. század elején magyarok és tótok szállották meg. 1715-ben 15, 1720-ban 18 háztartást vettek fel az összeírásba; ebből 15 volt magyar és 3 német. Az 1754. évi vármegyei nemesi összeírás szerint az Adonyiak, Platthy László, Radvánszky Mária Ágnes, Kandó József és János, továbbá Ónody Jakab és Gellérth Gábor voltak a helység földesurai, de kívülük még Szemere Pálnak is volt itt birtoka neje révén. A XIX. század elején Ónody Zsigmond és Bernáth György, továbbá a Kandó, Mátyus és a Perger családok voltak a földesurak. Jelenleg Domony Ödönnek, Segesváry Ödönnek és László Zsigmondnak van itt nagyobb birtoka. Domony Ödöné az egykori Kandó-féle kúria, melyet Kandó József építtetett és a jelenlegi tulajdonos átalakíttatott. Segesváry Ödön kúriáját Ónody Zsigmond építtette 1796-ban. László Zsigmondét pedig a Mártonffy család. Itt van Both Menyhért úrilaka is, mely azelőtt Somssich Pálé volt.” In: Borovszky Samu (szerk.): Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I-II. Budapest, 1910. – László Zsigmond nevével Domonyban legelőször 1883-ban találkozunk, a Szupp-, Mátyus-, Mártonffy-birtokoknak lett a gazdája. A birtokot 1912-ben adta el, a szomszédos ikladiak vették meg 80 hold kivételével, amely homokos és terméketlen volt. A domonyi gazdák is szerettek volna László Zsigmondtól földet vásárolni, de az ikladi gazdáknak több pénzük volt, és nem engedtek maguk közé domonyiakat. A László-kúriát ugyanekkor Fischer Ede vásárolta meg, akinek birtoka kicsi volt, az a rész, amit az ikladiak nem vettek meg. Az épületben az 1980-as évek végén iparcikk bolt és italkimérés volt, ma már csak utóbbinak ad helyet (Fő utca 89.), erősen fel-

Domonyból Pestig²⁴ még nem számítható bele a nagy utazásba, már csak azért sem, mert közben egy egész napot a városban töltöttek, de tőlünk már az egész időre búcsút vettek. – Mily egész különböző viszonyok voltak most és egy év előtt! Akkor Domonyban volt Ilona gyerekével, Czili néni, Margit²⁵, Ereky²⁶ és én; akkor féltem én (illetőleg kellett volna félnem, mint később kitűnt) a közelgő vizsgálatról, most Domonyban Czili néni, papa, talán Margit a kisasszonyával és Ella; Mama a beteg Mariska mellett Pesten, Ilona gyerekével és én Fonyódon, távol a fővárostól és távol szeretteimtől; én most, mint vészedzette lélek merészen nekiindulok az utolsó gymnasiumban töltendő évnek, bár a múlt tél majdnem megtörtelte lelkemet. – Ennyire változók az idők, ily csúfot űz a sors a porszemnyi emberi nemmel.

- játszva emel s mosolyogva ver le -

Berzsenyi²⁷

(10h 10m p. m.) [*p. m.* = *post meridiūm* = *délután* – *VI megj.*] Délelőtt mindkét rendes sétámat megtettem, u. i. a víz mellé, majd a várhegyre. – Ropantul különös érzés fog el valahányszor egy-egy nagyobb követ széttörök, és belsejére pillantok, mindannyiszor eszembe jut, hogy vajon mikor és hol látott azon darab épen utoljára napvilágot, és miféle erők készítették ily rejtett helyzetbe?

Nagy szomorúság van a házban. A kutyánk, melyet Ilona pár nappal elutazása előtt kapott Pesten ajándékba Sándor legjobb barátjától, Püspökytől, ez

újításra szorul. In: Pór Mihály – Asztalos István: Hét kastély árnyékában : Domony falu története. Aszód, 1989. 187-188.; Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon : Pest megye kastélyai és kúriái (2000) alapján

24 A László család Budapesten a József krt.-Rákóczi út sarkán lévő bérház negyedik emeletén lakott, amely dr. László Zsigmond tulajdona volt (a mai Blaha Lujza térnél).

25 László Margit (1884-1959), Gábor testvére. Férje Náray-Szabó Jenő (N-Sz Sándor unokatestvére) törvényszéki elnök, kamarás, aki Szombathelyen született 1865. február 14-én, s ugyanott hunyt el 1947. december 16-án. Gyermekeik: Tamás (*1903), Andor (*1904), Iván (*1909), Tibor (*1911).

26 Ereky Károly (Esztergom, 1878. okt. 20. – Vác, 1952.): politikus, miniszter, gépészmérnök, közgazdasági szakember. Tanulmányait a budapesti Műegyetemen végezte, 1905-től az egyetem adjunktusa. 1911-ben megalapította az állatértékesítő egyesületet, 1912-ben pedig a nagytétényi sertéshizlaldát. A Friedrich-kormányban 1919. aug. 27-től 1919. nov. 24-ig közlelmzési miniszter. A nemzetgyűlésbe a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja programjával került be, az 1922-i választásokon megbukott és visszavonult a politikai élettől. Elnöke volt a Magyar Gyorsírók és Gyorsírás Barátai Budai Egyesületének. – In: Magyar életrajzi lexikon. – Bővebb anyag: Nemzetgyűlési almanach 1920-1922. A Nemzetgyűlés tagjainak életrajzi adatai. Budapest, 1921. szerk. Vidor Gyula. 39-41.

27 Részlet Berzsenyi Dániel: A Magyarokhoz (Romlásnak indult...) c. verséből: „Forgó viszontság járma alatt nyögünk,/ Tündér szerencsénk kénye hány, vet,/ Játzsza emel, s mosolyogva ver le.”

megszökött illetőleg séta közben eltévedt. Szegény Ilona nagyon bánkodik e miatt, és mindent megtett és még meg is tesz, hogy elé keríthesse a kutyát. - Ma d. e. írtam Mariskának.

Fonyód, '96. június 18. csütörtök

(8h 40m a. m.) Szörnyű álom gyötört. Édes Atyám meghalt, mindenkit sírni láttam, magam is úgy bolyongtam zokogva mindenfelé; amint nyugott arcot láttam, azon töprengtem, mint lehet ez, mikor az én atyám meghalt? A piaristáknál majd Domonyban, majd egy idegen pesti házban voltam. - Úgy ébredtem fel, hogy csak úgy ömlöttek a könnyeim. - 7 ½ h volt, az idő bár kissé felhős, de elég barátságos; a tegnapi esti sűrű fellegek nyom nélkül haladtak el felettünk, a tó oly csendes, hogy egy loccsanását sem hallani. A halászok most vetették ki nagy ívben hálójukat; de oly csendes a levegő, hogy egy pehely is ólomként pihen.

(10h 40m p. m.) És mégsem esett egy csepp eső sem, pedig bár csak esett volna! Nem mentem volna sétálni, bogarászni, nem jött volna azon bolond gondolat az eszembe, hogy egy meredek homok-lejtőn le kapaszkodjam, és ----- nem vesztettem volna el pecsétgyűrűmet, bérmaajándékomat; én bár nem sajnálom annyira értéke miatt, pedig az is nagy volt, de inkább röstelem, mert ha esetleg keresnék rajtam, nem adhatnám elő. - Mindazonáltal holnap ismét elmegyek oda ugyanazon helyekre - és keresem, bár kevés reményem van azt megtalálni. - Gyönyörű estünk volt; a lenyugvó nap egész bérczeknek és ormoknak látszó fellegeket aranyozott és bíborozott be, és ezt a tükörsima víz oly kápráztatóan adta vissza, hogy nem lehetett reá nézni sem. Az est, illetőleg az éj kezdete igen gyéren és könnyedén felhősen, általában tiszta. -

Fonyód, '96. június 19. péntek

(10h 50m p. m.) Reggel nagy szél, mely úgy látszik a tegnap mutatkozó eső felhőket elterelte. Délelőtt ismét csak azon égető meleg uralkodott, mialatt gyűrűm keresésére indultam. Ugyanazon utat tettem meg, melyet tegnap, ugyanazon veszélyes helyeken. De nem találtam reá; azon a helyen utat készítenek, és a munkavezetőnek (egy német sógor): meghagytam, hogy ha a munkával odaérnek, ahol gyűrűm esetleg lehet, és valaki megtalálná :(ami nem valószínű, de nem is lehetetlen): juttassa nekem, és én gondoskodni fogok a jutalomról. Sajnos semmi kilátásom sincs visszakapni elveszett gyűrűmet, és már tökéletesen lemondtam róla. - A posta ma egy levelet hozott számomra Margittól, Domonyból. Írtam egyébiránt ép ma ugyanoda Ellának. Most este igen nagy szél kerekedett és csak úgy

rázta, mint valami féktelen fogoly, az ablaktáblákat, de ezt nem bánom, legalább nem lesz eső.

Fonyód, '96. június 20. szombat

(10h 40m p. m.) Nem bírok a nap eseményeire gondolni, annyira zúg az egész ház és a fejem és a szoba minden sarka, és a fák a ház előtt és meggett, hogy sem nem látok, sem nem hallok. – Mintha a Cerberus²⁸ maga jött volna fel a pokolból idéztetvén, hogy szerenádot tartson nekünk az ablak alatt, még akkor sem lehetne nagyobb bőgés és ordítás; tombol a nyugati szél dühében, hogy le nem ronthatja akadályát, és össze nem zúzhat minden ablakot. – Egy-egy nagy sívítás és közben kisebb ágyúszerű durranások az orkán-diadal éneke, és szinte hallhatóan korbácsolja a zaklatott tó vizét. – Kinn álltam az erkélyen egyedül, mikor a vihar kitörőfélben volt, éppen hogy szerencsésen behúzhattuk az ajtókat és ablaktáblákat, ami szintén nagy megerőltetésbe került. – Még talán sohasem éltem meg ekkora orkánt és sajnálom, hogy éjjel jött, és így meg vagyok fosztva egy fenséges, igen, poétikailag „fenséges” látványtól. Már alkonyat óta folyton láthatók voltak a távoli villanások, persze dörgés nélkül. De mind ez utolsó pillanattig oly nyugodt volt a lég, mintha már aludni tért volna.

Holnap meglátjuk, mit vihet véghez egy ily hatalmas elem, mikor kiszabadul Aiolosz²⁹ szikláiból. Elég az hozzá: hogy a d.e-töt sétával, a d. u.-t olvasással és írással töltöttem. Levelet írtam nagymamának és Margitnak, egy posta-utalványt kaptam Ellától, úgy látszik, mellényeimét küldi.

Fonyód, '96. június 21. vasárnap

(10h 20m p. m.) Remek idő volt ma. Egész nap nem szűnt meg a szél, és míg a víz mellett, mely sokszor ½ méteres hullámokat vetett, nem volt erős, addig a domb tetején, kivált a tóra nyíló magas partokon oly erős volt, hogy a fű közt rezgő szél sívítását is hallani lehetett. – Egy nagyobb sétát tettem ma a falu felé, és egész idő alatt a tó felé, majd a víz mellett számos csigahéjat és kivetett kagylót, halat találtam. – Ebédre nálunk voltak Bolváryék; d. u. levelet írtam Zsigának³⁰, mely holnap reggel Bolváry

28 Cerberus: mitológiai kifejezés, az ógörög hitregében az alvilág kapuját őrző háromfejű kutya

29 Aiolosz: Hippotész fia, az istenek barátja, akit Zeus halála órájában nem engedett az Alvilágba, hanem a szelek urává tette meg. Székhelye Aiolia szigetén volt, itt kormányozta a szeleket, hol saját belátása, hol az istenek parancsa szerint. Nagy érdemei voltak a tengerhajózás fejlődésében, hisz ő találta fel a hajóvitorlát.

30 Ifj. László Zsigmond tengerésztiszt, Gábor bátyja 1872-ben született. – Sírja a Fiumei úti sírkertben a családi sírboltban van. 1911. május 5-én hunyt el Bécsben hosszas szenvedés után (családi feljegyzések szerint öngyilkos lett), 39 évesen.

Dénessel³¹ beutazik Pestre, és úgy indul csak Polába³², rendeltetési helyére. - Ozsonna után egy nagy sétát tettünk a víz mellett a fenn említett család társaságában, és még végezetül náluk vacsoráltunk ketten, Ilona és én. - Most érkezünk meg onnan; az idő enyhére fordult, a hold ismét barátságosan világít le, és van, bár gyenge, reményem, hogy holnap esőt kapunk. - Nagyon örülnék ennek, legalább a kert kapna egy kis öntözést, amit oly sokáig nélkülözött.

Szaplonczay Manó – 1896

[...] Erősebb szélnél pedig ház magasságban jönnek a hullámok és gyönyörű látvány, midőn a ferdén épült kőparton felszalad egyik a másik után a vasútsínekig vagy még azon túl is, hogy azután megtörve essék vissza ismét a hullámsírba.

Somogy, 1896. június 21.

A kaposvár-fonyódi épülő vasút megnyitását már hetek óta várja a közönség, mely legkésőbb július hó 15-re volt tervezve. Mint értesülnek a minisztérium kebléből megbízottak, az államvasutak kiküldöttjei és szakközlegek általi hivatalos bejárás és vizsgálatok július hó 4-a közti időre kérték hivatalosan, a bejárás és próbamenet, utána pedig két napra rendesen átadatik a vasútvonal a forgalomnak. Így a vonal átadása a közönség számára július hó 10-re várható. Kissé megkéstek ugyan, különösen a fürdő közönséget tekintve, de most már minden akadály el van hárítva, s az építés bevégezve.

Időjárás

Borult, majd napos idő, reggel 14-15 fok, délben 20-22 fok meleggel. Csendes, szép reggelek és esték.

31 Bolváry szül. Zlinszky Antónia 1872. február 11-én hunyt el életének 36., házasságának 16. évében (1836. május 4-én született). A gyászjelentést férje Bolváry Gellért a pesti Királyi Ítéltábla pótbírája, valamint Zahn János György földbirtokos, a zlatnói gyártelep tulajdonosa adta ki. Feltüntették még az előbbinek természetes, utóbbinak örökbefogadott gyermekeit Bolváry-Zahn Dénest, Istvánt és Margitot. - Bolváry Gellért 1831-ben született, s Budapesten hunyt el 1886. március 13-án reggel 7 óraker életének 55. évében szívszélhűdésben. Gyermekei: Bolváry Zahn Dénes, István és Margit, valamint második feleségétől, somoskeői Sütő Vilmától - Gellért és Andor. In: OSZK Mikrofilmtár. FM8/35797. - Zahn György híres üveggyáros volt, több találmány fűződik a nevéhez. Talán nem véletlenül lett Bolváry Zahn Dénes sem üveggyári igazgató. A zlatnói üveggyárat 1830 környékén alapította Zahn J. György, akinek örökösei Bolváry Dénes és István 1880 táján vették át, majd 1893-ban megvette tőlük Dapsy Viktor. In: Borovszky Samu: Nógrád vármegye. Magyarországi vármegyéi és városai. Budapest, 1900

32 Pola: Isztria legnagyobb városa, az osztrák-magyar hadiflotta fő támaszpontja. Vitéz nagybányai Horthy Miklós (1868-1957) Magyarország későbbi kormányzója családjával az adriai kikötőváros San Policarpo nevű részén, a tengerésztisztek exkluzív villanegyedében építtetett kertes házat. Itt született két leánya, majd két fia: 1902-ben Magdolna, 1903-ban Paula, 1904-ben István és 1907-ben Miklós.

Fonyód, '96. június 22. hétfő

(10h 50m p. m.) Egész nap hűvös borús idő volt; d. u. mindig erősbbödő É. Ny.-i szél kerekedett. D. e. Ilona Bolváryékkal fürödni volt a tóban, bár fürdőház még mindig nincsen. Ugyanazok voltak ebédre itt; a gyerekekkel mindig baj van; iszonyú gyerek fészek lesz itt Fonyódon, mert ma is megérkeztek Csorbáék, hol szintén két gyerek van³³, jönnek nemsokára szomszédaink, Lipichék³⁴, szintén két gyerekkel. Hozzá még a porontyok rosszak, a mienk is, úgy, hogy Ilona már pár nap óta mindennap legalább egyszer sír, gyereke miatt; de későn és hasztalan, belátja, hogy el van rontva gyerek, de maga nem iparkodik ezt jóvá tenni. Délben hozta meg a kocsit a Boglári postáról³⁵ csomagomat, melyben 3 drb fehér mellény, és egy levél volt Ellától számomra. - Kivált az utóbbinak nagyon megörültem. - Estefelé óriási felhőszakadás volt, de már most rég elmúlt, sőt holnapra nyoma sem lesz e homokos, lejtős vidéken. -

Fonyód, '96. június 23. kedd

(10h 05m p. m.) Az egész délelőtt szép, meleg idő volt; voltam sétálni a víz mellett, majd megkísérlettem kedvenc ülőhelyemet, a lejtő felé kilógó fát lerajzolni; csak vázlatát csináltam meg, holnap, ha lehet folytatom. - Ebédre ismét Bolváryék nálunk. - Ezalatt egy hirtelen zivatar roppant nagy sarat okozott. D. u. levelet írtam Mamának, Miklósnak³⁶, Ilona le-

33 szakácsi Csorba Ferenc a Naplóban említett gyermekei: Csorba Franciska (1894-1961) hétszer házasodott meg, leánya Lüszi (*1912); Csorba Ferenc (*1895) posta tanácsos. - Később - Fonyódon - születtek Sándor (*1897. szept. 5.) országgyűlési képviselő és Emanuel (1899. ápr. 13. -1985) jogász, miniszteri tanácsos.

34 nagykoronghi és kulcsárfalvi Lippich Elek (Kunszentmárton, 1862. ápr. 2. - Merano, Olaszország, 1924. ápr. 11.): költő, művészeti író, művészetpolitikus. - A budapesti tudományegyetemen jogtudományi doktori oklevelet szerzett (1884), majd állami ösztöndíjjal a berlini és a lipcsei egyetemen művészettörténetet tanult (1884-1886). A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Művészeti Osztályának tisztviselője (1886-1903), miniszteri tanácsosi rangban az Ügyosztály főnöke (1903-1913), nyugdíjazták (1913). Pályáját költőként kezdte, első versei a Fővárosi Lapokban jelentek meg. Később érdeklődése a művészetelméleti kérdések felé fordult, összegyűjtötte a kortárs magyar festők életrajzeit, sajátos, irodalmi igénnyel megírt portréit többször kiadták. A 20. század elején a hivatalos magyarországi művészetpolitika szellemi irányítója volt. A Művészeti Könyvtár c. sorozat szerkesztője. - In: Révai Új Lexikona alapján. - Náray Szabó Sándor barátja és közvetlen munkatársa. Az eredeti Lippich villa a két háború közti időben 1912-től Huszkáné Lippich Leona tulajdona volt. Bartók Béla u. 42. (az államosítás után SZOT-üdülő, a rendszerváltás óta magántulajdon)

35 Az első boglári posta a Vasút utca és a mai Klapka utca sarkán volt, eredeti tulajdonosa után Miller-háznak is nevezték.

36 Dr. László Miklós (1874-1955) huszárszázados, Gábor bátyja. Felesége mezőteledi Miskolczy Etelka (1967. máj. 24-én, életének 87. évében hunyt el, Szabadszálláson temették el). Leányuknak, Magdának első férje técsői Móricz Kálmán (1902-1975) volt, akinek öccse Móricz Béla (1905-1979), Fonyód elismert, posztumusz Fonyód Polgáriért Díjjal kitüntetett tudós helytörténész volt. Apjuk, vitéz técsői Móricz Kálmán, a zombori 23. császári és királyi gyalogezred századosa, aranykulcsos kamarás és felesége gyulai Gaál Irén 1914 februárjában vették meg Szent István utcai nyaralójukat 18.000 koronáért. Egész biztos, hogy az akkor 12 éves Kálmán később is sok szép

velére pedig pár sort Sándornak. – Számomra ismét nem jött levél, pedig alig várok egy kis hírt Mariskáról, egyáltalán hazulról. – Mióta itt vagyok ma írtam a 11-edik levelet és még csak kettőt kaptam. – Feri sem mozdul, ha holnap sem jön tőle semmi, újra írok neki, úgy látszik nem találta meg levélborítékomon a címet. – Építik már a fürdőházat³⁷, bár nagyon addaggio.³⁸ Az új kutyát, Grimi-t ma egy más kutya össze-vissza véresre marta – úgy kellett neki, miért kószál mindig el maga. – Roppant bánt ez a sok gyereksírás és nyávogás, amit egész nap hallok; Bibi benne van a nyafogós kedvében, és ilyenkor mindenért sír és bőg, pláne mikor itt vannak a vendég gyerekek, azok közt folyton békebíróra van szükség, és mégis mindig veszekedés és bőgés uralkodik. – Én, úgy látszik, nem azért kerültem ide, hogy fürödjem, hanem hogy porontyok közt üljek beékelve, és hogy fülem a gyereksírástól be ne rozsdásodjék. – Ilyet egész nap hallhatok is, és néha annyira idegesít, hogy meg tudnám verni a hangidézőt.

Fonyód, '96. június 24. szerda

(10h 35m p.m.) Amennyire sajnáltam, hogy egész délelőtt nem mehettem szokott sétámra az éjjel keletkezett óriási sár miatt, annyira megvigasztalódtam d. u., mikor a postával számomra három, illetőleg négy levél érkezett. Egy jött Feritől, latinul írva, melyre magam is így szeretnék felelni, ami annyiból is nehéz lesz, mivel semmi szótáram nincs rendelkezésemre; azután jött egy Bähr Pistától³⁹, igen szívélyesen; végre egy Zsigától, mely második levelem megérkezése előtt íratott. – Azonkívül Ilonának jött Mariskától egy levél, és ezzel egy borítékban számomra is. Mariska levele szerint a mai napon költözködött ki vörös-kereszt kocsin Domonyba,

hónapot töltött Fonyódon. Kálmán válása után N-Sz Sándor és László Ilona leányának, Ilonának 1917-ben született Vera leányát vette feleségül (leszármazottai Brazíliában élnek) – Fiuk, Miklós (*1913) felesége Stockmeyer Maja

37 A báltelepi strandon 1896-ban építették az első fürdőházat. Az egykori 103-as számú vasúti őrházzal szemben a 34 kényelmes kabinból álló fürdőház U alakban épült kabinsor volt, mely cölöpökön állt a víz felett, deszka pallókon, és hosszabb deszkahídon át lehetett megközelíteni. Minden villatelekhez külön kabin tartozott egy kis előtérrel, társalgóteremmel. A kabinnak két ajtaja volt. A belső ajtón át az U alakkal bezárt részbe lehetett lépni, ahol a nők fürödtek, a külső ajtón a férfiak jártak ki s be. Így a két nem még a vízben sem találkozhatott, ami az akkori korszellem követelménye volt. A cölöpökre vízbe épült báltelepi kabinokat a hullámverés, illetve a jég okozta károk elől télire mindig szétszedték, s tavasszal újra összerakták, amely igen jelentős összegeket emésztett fel. Tíz év múlva épült meg az első állandó kabinsor.

38 addaggio = adagio (olasz): zenei kifejezés, lassú, bensőséges hangulatú zenemű; itt feltehetően: lassan épül a fürdőház.

39 Bähr István 1878-ban született Tóthgyörkön (a régi Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében) és az 1896/97-1899/1900-as tanévekben a Műgyetem gépészmérnöki karára járt, majd 1903-ban 18 hónapra tanársegéddé nevezték ki. – In: BME Levéltára 104/f. VIII-9/1896. (hallgatói törzskönyv, 8. kötet 9. oldal), 3/b. 1. kötet (1903. febr. 7-i rektori tanácsülési jegyzőkönyv). – Köszönöm Batalka Krisztina levéltáros szíves segítségét.

és remélem szerencsésen sikerült a dolog. – Sándor írt Ilonának, többek között azt, hogy lehetséges miszerint szombaton vele együtt lejön papa⁴⁰ is. – Ez kellemes lenne. – Ebédre ismét nálunk voltak Bolváryék; estefelé egyet sétáltam.

Fonyód, '96. június 25. csütörtök

(10h 50m p.m.) Nem bír már kitisztulni; reggel szépnek ígérkezett a nap, bár felhőtlen nem volt; elmentem sétálni, de a víz mellett lepett meg az eső kezdete. D. e. rövid, apró kis esőket napsütés váltott fel, de d. u. kétszer hirtelen és igen erős zivatar vonult el felettünk. – Estére a víz egész csendes volt, de ismét mutatkoztak nyugatról közeledő felhők.

Elkezdtem egy levelet :(nota bene latinul, mert ilyet kaptam is): Ferinek, de nem végezhettem be, igen sok apró cseprő dolgom akadt a házban; a postán csak újság érkezett: végre a számológép szerint a milliomodik látogató lépett be tegnap a kiállítás területére; egy székely asszony, aki megnyerte a kitűzött jutalmat, egy zománcozott arany női órát.⁴¹ – Mégis csak bolond a világ! – egy parti-fecske tojást találtam ma, és conserváltam is.

40 id. László Zsigmond több levelet intézett K. Lippich Elekhez. Ezekben főként festményekről érdeklődik, az 1898-as karácsonyi kiállításon nézett ki magának többet, ezekről tesz említést, kérve Lippich segítségét azok megvételében, ugyanis drágállotta az értük kért 300-400 forintot. In: OSZK Kézirattár. Levelestár. László Zsigmond levelei K. Lippich Elekhez. 1898. dec. 28., 30.

41 „Június 24-én a kiállítás igazgatóságának képviselői élénken figyelték, hogy ki lesz a milliomodik látogató. Éppen a nyárádszeredai székelyek csoportja érkezett a bejáráshoz, mikor még 58 jegy hiányzott a millióig. Sorba állítva számolták meg hát a szeredaiakat, hogy Gáspár Róza személyében megállapítsák a milliomodik látogatót. Róza asszony egy arany női órát kapott »jutalomként«, belső lapján a felirat: »Emléklül VI/24. 1896«. Nagy éljenzéssel fogadták az összegyűlték a hírt, két legény a vállára emelve mutatta meg a közönségnek az iruló-piruló nyertes asszonyt.” – In: Udvarhelyi Híradó: Kápolnási Zsolt: Millenniumi ünnepségek Budapesten és Udvarhelyen. – „... az idő erősen közeledett a négy órához, amikor a jegyiroda matematikusai szerint a milliomodik látogatónak jönnie kellett. A jegyzőkönyvecskés urak erősen nézegettek a Stefánia út felé, amerről háromnegyed négy tájban csakugyan egy derék kis csapat közeledett, szép rendben, kettesével, elől a férfiak, hátul az asszonyok: a nyárád-szeredai székely-csapat volt, amely szabó Lajos kántortanító vezetése alatt tegnap este érkezett Budapestre a kiállítás megtekintésére. – Jön a milliomodik! – kiáltotta el magát valaki. És csakugyan a kis székely-csapatból került ki a nevezetes látogató. Mikor a kis csapat bevonult a főkapun, dr. Kovács Gyula odaállt a számológéphez és hangosan olvasta a számokat. Ezerhatszázötvenhétnél megállott. A számológép ennyit mutatott, mikor a kiállítás igazgatóságának képviselője harsány hangon elkiáltotta: - Ez a milliomodik! – Egy jól megtermett székely asszony volt: Ács Ferencné, született Gáspár Róza Nyárád-Szeredáról. Dr. Kovács Gyula átadta az ámuló asszonynak a kis sárga faskatulyába tett aranyórát [...]. A jó asszonyt megéljenzették és hamarosan a levegőbe emelték, amire még hangosabban éljeneztek. A nevezetes asszony lapunk egyik tudósítója előtt ezekben mondta el a generáliáit: 36 esztendő, 17 év óta van férjné, hét gyereke van, de – nem sokára meglesz a nyolcadik is. A székely-csapat a milliomodik látogatóval azután a falu székelyházához és innét az aranypavilonba vonult, ahol a derék asszony beírta nevét a látogatók könyvébe.” – In: Pesti Napló, 1896. jún. 25. 4-5. A 1,000.000-ik látogató : A nagy pillanatról.

Szaplonczay Manó – 1896

Fonyódnak természetadta előnyei oly nagyok, hogy azokat csak az hiszi és méltányolja, aki ottan megfordult. Fonyódon nemcsak a nyári, hanem a kora tavaszi és késő őszi tartózkodás is igen kellemes, miután a két hegy közötti és déli rész mindig egyformán enyhe és meleg, az északi légáramoktól védett.

Fonyód, '96. június 26. péntek

(9h 50m p.m.) Ma már végre annyira felszáradt minden, hogy bátran járhattam, és tettem is egynél több sétát. - D. e. a vasúti töltés mellett kígyókat hajsoltam⁴², de egyet sem tudtam megfogni, mert hálóm lukas volt. – Egy nagy döglöttet találtam, melyet azután egy erdei hangya bolyra tettem, és így remélem vázát elnyerhetni. – Bevégeztem, és el is küldtem levelemet Ferinek, de szándékom van holnap egyet ismét írni neki, de magyarul, úgy legalább kifejezhetek mindent, amit akarok. Nagymamától kaptam levelet, melyben kérdi, hogy nem kaptam-e már tőle egyet, mert ő már írt volt nekem. – Ismét elkezdtem egy levelet, ezúttal Pistának, de ismét abba maradt. Roppant nagy szél kerekedett ismét estefelé, mely még mindig tart. A fürdőházból két kabin már készen van.

Fonyód, '96. június 27. szombat

(10h 50m p.m.) Ma roppant álmos vagyok, holnap jegyzem fel a dolgokat, melyeknek ma kellett volna iratniuk.

28-dikán (8h 15m a.m.) Valóságos öröm volt nézni, hogy mennyire örül Sándor megérkezésének és egész házának, melyben elmenetele óta sok nagy változás történt, u. m. tapétázás, üveges terasz elkészítése, etc. etc.⁴³ – 7 h tájt érkezett vonatja Boglárra, és 8h 10m-kor már nálunk volt. Sok

42 A Balaton fonyódi partjának fejlődésére jellemző, hogy az 1890-es évek közepén „egy kietlen homok sivatag borította a szép Balaton partját, kiemelkedve belőle a fonyódi szőlő hegy, valamint az ezt északról védő satnya erdő... A néma csendet a békák kuruttyolása zavarta csak a csendes estéken; s undok kígyók és más mocsári állat-sereg lepte el a partokat; nem féltek senkitől, mert nem volt senki, aki őket nyugalomukban megháborította volna.”

43 Náray Szabó Sándor egy évvel később barátjának, Lippich Eleknek a következőket írta: „[...] Most iparosokkal tárgyalok a verandám miatt, hogy a jövő tavasszal alaposan megcsinálják. Tervem a következő: a veranda rendesen bedeszkázandó ... a felül becsületesen legyalult és összeeresztett kemény padlóval lefedendő miután kifelé lejtőssé tétetett. Összes szobáimat újra padlóztatom, az ebédlőt is, a felszabaduló deszka egy része a veranda deszkázására fog szolgálni. A padlózás 120 forintba kerülne túrónyval összeeresztett, s ezáltal áthatatlan deszkával. A hajópadló ára attól függ, mibe jön a padló anyaga, ezt Pestről kellene hozatni; azért szíveskedjél Dümerling útján megtudni, hogy 72 drb, 13 cm széles és 5 ½ m hosszú, továbbá 96 db ugyanoly széles, de 4 ½ m hosszú hajópadlódeszka Fonyódra szállítva mennyibe kerülne. Ha szombaton lejössz, talán meg tudod mondani, mivel vasárnap jön a vállalkozó. Drága villa, drága kölcsön! Azt akarom, hogy egyszer vége legyen a sok reparatúrának. [...]” – In: OSZK Kézirattár. Levelestár. Náray Szabó Sándor levelei Koronghi Lippich Elekhez. 1897. szept. 9.

mindenféle csomagot hozott magával, kivált gyereke számára; még akkor este körüljárta az egész kertet, sőt Bolváry Mariskához is ellátogattunk. – Nagy szerencséje volt, mert nálunk egész délelőtt, sőt még d. u. 3h tájig esett; de csak úgy zuhogott; és azon időtájban, mikor neki meg kellett érkeznie, egész kiderült, sőt némileg szárazan is lehetett járni. – Azzal a kocsissal, aki bement Sándor elébe a vasútra, hozattam magamnak egy doboz levélpapírt, mely rém drága lett. – 1 ft 5 kr 50 drb. „Új Adria” című levélpapír. De örülök, hogy van már sajátom, mert már egy pár levelet Ilona levélpapírján voltam kénytelen írni, mint ma is Nagymamának, Zsigának, Pistának. -

Fonyód, '96. június 28. vasárnap

(10h 10m p.m.) Egész nap szép, meleg idő. – Sándorral sokat járkáltunk, sőt 5h tájt ketten lementünk fürödni a tóra. – A fürdőház még nincs kész, még pilotái⁴⁴ sincsenek még mind leverve. De egyik végén három fülke, te-tejüket kivéve már készen van. – Itt vetkőztünk, és mintegy 10m-ig maradtunk a vízben. Nem volt semmit sem hideg, és utána a hazajövetel ismét csak kimelegített. Bolváryékkal napközben sokat voltunk együtt.

Szaplonczay Manó – 1896

A fürdéshez egy nagy társalgóteremmel és 34 nagy és kényelmes kabinnal bíró fürdőház áll rendelkezésre. A Balaton Fonyódnál a legmélyebb a somogyi parton, a minek a fürdésnél azon előnye van, hogy az ember, különösen szeles időben, mindjárt megfürödhetik és nem kell 100 méterre be és kimen-nie. Mindazonáltal nem olyan mély, hogy 5-6 éves gyermekek is meg ne fürödhetnének.

Somogy, 1896. június 28.

Időjárás

Meleg, felhős idővel kezdődött a hét, és kedden virradóra kevés eső is esett, utána kitisztult, s volt 20-22 fok meleg R szerint.

Fonyód, '96. június 29. hétfő

(10h 15m p.m.) Esti 6h-ig meleg, napos idő. – D. e. 11h tájban Ilonával és Sándorral, továbbá Bolváry Mariskával⁴⁵ fürödtem. – Megismerkedtem

⁴⁴ Pilot (német): cölöp, cövek, alul hegyes vassal megvasalva

⁴⁵ Bolváry Dénesné nárai Szabó Mária férjével együtt részt vett testvérének, nárai Szabó Gézának szentkatolnai Cseh Annával (szentkatolnai Cseh Valér és verseghi Márfy Gizella leánya) kötött esküvőjén 1898 júniusában a Budapest belvárosi plébánia-templomban. Az eseményen - többek között - jelen volt unokatestvére nárai Szabó Jenő (László Margit férje), Márfy Emil (bélatelepi villatulajdonos, Márfy Gizella testvére), nárai Szabó Sándor és László Ilona. A nyoszolyóleányok

Sándor révén ma Szaplonczay dr.-al⁴⁶, továbbá Csorba Ferenczczel.⁴⁷ Sándor a 6h 19m-i gyorsvonattal utazott vissza Pestre, bizonytalan időre. - Ellától kaptam Ilonához címzett levelében egy pár sort, azonkívül a postán egy csomagot, melynek tartalma 40 ív növény-itatós papír és a „Sternen-himmel”⁴⁸ melyet szintén kértem tőle a multkor levélben. Bekísértem Sándort Boglárra, ¼ 5-kor indultunk hazulról egy nehéz és egy nem könnytelen búcsúzás után, és 8h-ra tértem csak vissza; meg sem vártam a vonatot, melyen Sándor ment, de a patikába, majd a postára mentem. Egy ottani : (legnagyobb híru): kereskedésben ily nemű kék író-papírt is kerestem, amilyen en e szavakat írom, de nem kaptam, akkora a helység kereskedelme. - 6h tájt igen heves szél kerekedett, és 8h után megindult az eső, mely most azonban már elállt, és csupán a szél zörgeti az ablaktáblákat.

Fonyód, '96. június 30. kedd

(10h 50m p.m.) Ma igen kellemesen töltöttem napomat, többször voltam sétálni, olvastam is, ujságot és azon német regényt, melyet Sándor többek közt hozott most Pestről. Címe: „Die Nachbar Puzsten” von Gätschen-

egyike alsó- és felsődinnyei Vasdényey Mária volt, akinek családi fotóalbuma több évtizedes lap-pangás után 2007 nyarán került elő, s amelyben egy 1903-as fonyódi nyaralás emlékei - 23 drb fonyód-bélatelepi fénykép - őrződtek meg, rajtuk pl. a Márffy villa és Márffy Emil (ezekről bővebben lásd Varga István: Fonyód anno... : Képek a régi Fonyódról című könyvét. Veszprém, 2007). - In: Országos Hírlap, 1898. jún. 3. Esküvő.

46 szaploncai Szaplonczay Manó (1856-1916) Somogy vármegye tisztí főorvosa, Bélatelep alapítója. - K. Lippich Eleknek címzett levelében 8 oldalon keresztül ír bélatelepi ügyekről. Az első sorokat - annak kuriózuma miatt - idézzük: „Kedves Barátom! Hozzám érkezet szíves soraidra, van szerencsém téged és a többi jó barátokat a következőkről értesíteni: A fonyódi ügyek fennakadva nincsenek, ha nem is mennek azon roham lépésekben, amelyet talán én is szeretnék, de mégis mennek és pedig szépen, barátságosan úgy, hogy mi nekünk eddig is evidens az előnyünk. Azt hiszem, be fogjátok látni, hogy telepünk legfőbb érdeke a jó hozzájutás, az út rendezése volt, ezt hosszas vita és tárgyalás után megoldottuk és pedig: az állomástól kiindul az új út és keresztül az egész erdőn, Basch, Major és Bélatelepen vezet a Zichy pusztáig összesen 3 kilométer hosszan, óriási bevágások, szélesítések, töltésekkel, ennek költségei mintegy 5000 frt-ot tesznek ki, a melyhez a hozzá járulás az út hossz arányában történik, vagyis Basch fizet legtöbbet, mintegy 1400 frt-ot, a többit dr. Major és Grf Zichy egyformán viselik. [...]” In: OSZK Kézirattár. Levelestár. Szaplonczay Manó levele K. Lippich Elekhez. 1898. febr. 14. - Életéről bővebben lásd: Szaploncai Szaplonczay Manó élete és munkássága írásai és egyéb dokumentumok tükrében. Sajtó alá rendezte Varga István. - Veszprém, Agenda Natura, 2006.

47 szakácsi Csorba Ferenc (Pest, 1862. jún. 24. - Bp., 1949. jan. 17.): jogász, jogi és közgazdasági író. A budapesti egyetemen szerzett jogi doktorátust. Tanulmányai befejezése után (1884) joggyakorlatot folytatott, majd ügyvédi oklevelet szerzett, később táblai tanácsjegyző volt. 1887-ben a Valás- és Közoktatásügyi Minisztériumszolgálatába lépett, ahol a Törvényelőkészítő osztály vezetője, később államtitkár volt (N-Sz Sándor és Lippich minisztériumi munkatársa). 1920 körül nyugdíjba vonult. Számos, főleg oktatásügyi vonatkozású cikke jelent meg napilapokban és folyóiratokban.

48 Sternen-himmel (német): csillagos égbolt

berger Stephan. Leipzig, 1882.⁴⁹ Mintegy felére értem, de még mindig meglehetősen egyhangú, elcsépett tárgyú és irányú. – Ma d. u. 3h tájban érkeztek meg Lippich-ék, illetőleg csak az asszony a két gyerekkel⁵⁰ és cselelésséggel. – Nálunk ozsonnáltak és vacsoráltak. – Levelet írtam Mariskának és Ellának; én kaptam Zsigától.

Fonyód, '96. július 1. szerda

(10h 45m p.m.) A délelőtti fürdő igen érdekes, amennyiben rendesen egy csomó fiatal asszony-nyal egy időben jutok oda, ma is pl-ul. Csorbáné⁵¹, Bolváryné, Ilona. – Aki asszonyok bolondja, az ilyenkor egy pár lábacskába, vagy lábikrába, lábszárba, és többbe is belebolondulhat. – Külömben egész kedélyesen megy végbe ezen multság, bár ma csak 16 R volt a víz. – Bámulatos ez a női nem! – Aki máskor legszemérmetesebben még karját is bő ujjakba rejtí, nehogy valaki azon vétkes gondolatra juthasson, hogy ezen kívül más is van testén; az ilyenkor a fürdőben :(tisztelet a kivételeknek): legszívesebben mutogatja hófehér nyakát és domború lábszárait. Nevetséges! Ilyen ellentmondások! – d. u. külömben borúsra fordult az idő, és egész mostanáig eső széllel váltakozva nagyon zorddá tette a levegőt. – Kiolvastam a „Nachbar Puszten” című regényt, de engem semmiképpen nem elégített ki. Nagyon érdektelenül és erőltetetten folyik az utolsó két fejezetig, mert az ember már tudni véli a végét, mire egyszerre nagyon ügyetlen fordulatokkal még ügyetlenebb végezet következik. – Ilona kapott levelet Nagymamától és ebben nekem is jött egy kis levélke.

Szaplonczay Manó – 1896

A fürdőháznál praktikusan meg van oldva a férfiaknak a nőktől való elkülönítése. A fürdés rendkívül kellemes itt, mert a víz mindig élénk, mindig hullámzik. A talaj bársonyos simaságú...

49 Die Nachbar-Puſten: Roman aus d. ungarischen Gesellschaft / Stephan Gätschenberger Leipzig, 1882.

50 Az egyik gyermek: koronghi Lippich Leona (1888. ápr. 19.-1964. jan. 20.). Első férjétől, pusztakerencszállási Huszka Jenőtől (házasság 1906. szept. 30.) született Éva (*1908) és Lili (*1910) leánya. Liliről mintázta Huszka Jenő Lili bárónő c. operettjének címszereplőjét. Az ő férje volt benefai dr. Bacsák János (1906-1994), akivel 1947-ben kalandos úton (árut szállító teherautón hordóba zárva) Ausztrián keresztül az Egyesült Államokba távoztak. Két gyermekük született: Éva és Péter. Éva férje Barcza Sándor, leányaik Ilona és Andrea. Péter lánya Cathie, fia Miklós. – A másik gyermek: Koronghi (Lippich) Dénes író (1889. márc. 25.-1913. ápr. 9.). Jogi tanulmányait Budapesten végezte s már ez idő alatt rendes munkatársa lett a Magyar Hírlapnak, melynél a Képzőművészeti rovatot vezette. Novellái a fővárosi napilapokban és szépirodalmi folyóiratokban jelentek meg, egyetlen nagyobb művének, a Diadalének c. regényének a komoly kritika is dicsérete pszichológiai analizését és stílusát. Öngyilkos lett.

51 szakácsi Csorba Ferenc első felesége daruvári Kacs Kovics Ida.

Fonyód, '96. július 2. csütörtök

(10h 15m p.m.) Rendes napi foglalkozásaim. - D. e. 11h-ig sétálva kutatni; 11h-tól 12h-ig fürdés; d. u. levélírás, olvasás, ozsonna után szép időben rajz és séta. - Megkezdttem d. u. „La Vénus de Gordes” par Ad. Belot & E. Daudet.⁵²

Fonyód, '96. július 3. péntek

:(10h 20m p.m.):

A fürdés rendes időben; kellemes hűvös volt ma a víz. Láttam egy kígyót a vízben úszni. - Keveset olvastam. - Kaptam levelet Pistától. - Senkinek sem írtam haza, pedig már ideje volna. - Ezentúl több gondot fordítok a kertre, nem szeretném, ha Lipichéké sokkal szebb és rendesebb legyen mint a mienk, illetőleg Sándoré, mert ez Sándort is bosszantaná. D. u. 6 ½ h tájban pár csepp eső, de éjjelre ígérkezik ujjabb.

Fonyód, '96. július 4. szombat

10h 30m p.m.

Egyedül magam fürödtem meg ma. - Egész nap szeles, hűvös idő járt; d. u. hirtelen zivatar volt nagy felhőszakadással, ezért nagy sár volt, de séta nem lehetett.

Fonyód, '96. júl. 5. vasárnap

10h 10m p.m.

Ma nyolczadszor fürödtem. Egyedül voltam a fürdőben, mert nem mert senki sem lemenni a hűvös idő miatt. - Ebédnél valamint tegnap is Ilona rém rossz kedvű, sőt sértően mogorva volt. - Nem tudom, hogy elhiggyem-e, de mint egy Sándorhoz intézett leveléből tudtam meg, nagyon rosszul esik neki az, hogy Lipich itt van családjával, míg Sándor nem. Nem tudom elhinni, hogy ez legyen az oka mogorvaságának, mert ez esztelenség lenne, mikor tudhatja, hogy Lipichnek ugyanannyi szabadsága van, mint Sándornak; hogy pedig az előbb vette ki mint emez, az egymás közt lett valószínűleg megállapítva. Azt sem szeretném elhinni, hogy én talán terhére vagyok, mert ez, nézetem szerint, általam erőim szerint kiküszöböltetett. - Mégis nagyon rosszul esik nekem napjában többször is olyan bántó megjegyzéseket elviselni; ezt nem érdemeltem meg. - Bolváry Dénes ma egy napra lejött. Írtam levelet Ferkónak majd papának, ezek azomban csak holnap mennek el.

⁵² La Vénus de Gordes - A gordes-i vénusz. - Paris, 1867. - Adolphe Belot (1829-1890) francia író.
- Ernest Louis Daudet (1837-1921) francia író, újságíró.

Fonyód, '96. júl. 6. hétfő

11h p.m.

A nagy szél, mely már tegnap este megindult, egész napon át fehér tarajjal koronázta a tó feltámadt hullámain. Fürödni akartam, le is mentem, de nem volt ott senki, még a fürdő-ruha őrzője sem, mert a fürdés lehetetlen volt. - A lépcsőket a hullám elsodorta, egynéhány fürke tetejét pedig a szél vetette a vízbe, mely azomban szerencsére mindent a partra vetett. Majd 1 méteres hullámok voltak, és nagy élvezet lett volna ma a fürdés. - Egész nap nem voltam a szobában; leginkább a kertben ültettem, rendeztem. - Az idő most estére lecsendesült. Egy még nem tapasztalt tiszta csillagos est borult fölénk.

Szaplonczay Manó – 1896

Gyönyörű látvány a hegyről nappal úgy, mint este, a víztükörnek sokféle színjátéka, a nap lementé által bearanyozott hullámok, majd midőn a szemben fekvő hegyek szürkés árnyékai megjelennek, míg végre minden elsetétedik s a villák verandáján ülve, gondolatainkba mélyedünk s hallgatjuk, hogy a víz moraja hogyan vegyül össze az erdő fáinak susogásával...

Fonyód, '96. júl. 7. kedd

10h 15m p.m.

Szerencsére megérkeztek a szép idők. Egész nap meleg, napsütés. - A fürdő igen kellemes hideg, kevésbé hullámos volt. - Befejeztem Belot és Daudet regényét; érdekes, amennyiben érdekesítő volt, de esztétikailag nem volt szépnek mondható, amennyiben a gonosz hajlamok, a gonosz lélek az egész művön keresztül bűnhődik és boldogul felváltva. - Meg is kezdtem már Belot egy másik „Les deux femmes” című regényét, de csak 2 chapitret⁵³ olvastam még belőle. Kaptam egy herczig⁵⁴, kedves levelet Ellától. - Estefelé fogtam egy halat a Balatonban, de egy kicsikét.

Fonyód, '96. júl. 8. szerda

10h 20m p.m.

Nagy melegben nagyon jól esett a fürdő. Annál szörnyűbbek nekem az olyan jelenetek, mint amilyen ma is az ebédnél lejátészódott. A gyerek nem akart főzeléket enni, és szokva lévén ahhoz, hogy ha valamit nem akar, nem kell megennie, ma is kezdte a régi komédiát. - Ilona, ki a gyereknevelésben is, mint sok másban több fejességet tanúsít, mint szigorúságot, erőltetni akarta a gyereket. Ebből oly hörgedelmes ebéd fejlődött, hogy

⁵³ chapitre (francia): fejezet; itt: két fejezetet

⁵⁴ herczig (német): kedves, bájos, aranyos

mikor én az ebédet már rég befejeztem, és felkeltem az asztaltól, hogy türelmemet el ne veszítsem, akkor még mindig nem ment semmire a gyerekekkel. Legkülönösebb az, hogy mikor a gyerek legrosszabb olyankor az anyja is ellágyul és sírni kezd, azon ürügy alatt, hogy oly rossz a gyereke. De hát ki nevelte? Én sem, más sem, csakis az anyja. - Levelet, bár Ferkótól vártam, nem kaptam, de egy új számát a „Term. Tud. Közölnyennek”.⁵⁵ Még nem olvastam. -

Fonyód, '96. júl. 9. csütörtök

10h 35m p.m.

Ismét fogtam egy halat, ezennel még kisebbet. Minthogy Ilona ma Bibit is levitte először fürdeni, én nem akartam akkora pereputtyban részt venni : (mert egyszerre mentek Bolváry és Lipicsékkal)⁵⁶; csak 12h-kor jutottam a vízbe. Rendkívül meleg. - A postával két levél érkezett számomra: egyik papától, ami nagyon megindított és megörvendeztetett, másik Ferkótól, ki a kiállítási⁵⁷ és egyéb látható dolgok szemlélésében annyira elmélyedt, hogy másról nem is ír, mint csak amit látott; így „Ecce homo”-t⁵⁸, majd

55 Természettudományi Közölny : Havi folyóirat közérdekű ismeretek terjesztésére. – Kiadója a Kir. M. Természettudományi Társulat, 1896. szerk. Szily Kálmán, Entz Géza, Paszlavszky József, Wartha Vince. – Mivel a folyóirat minden hónap 10-én jelent meg, ezért Gábor minden valószínűség szerint a júniusi számot (322. füzet) olvasta Fonyódon, ennek a tartalmából néhány cím: Társulatunk múltja és jelene; Társulatunk kiállítása (Magyarország természeti kincseinek, az állat-, növény- és ásványországból való nevezetességeinek összeállításával vettek részt az Ezredéves tárlaton); Madarász Gyula: A magyar állatvilág köréből; Borbás Vince A magyar flórából; Apró közlemények (közte egy hír arról, miszerint a Szűnidei Gyermektelep-Egyesület azt javasolja, hogy gyermeknyaraltatás céljára a Balaton partján hozzanak létre „állandó menedékhelyet”); Csillagos ég; Levélszekerény; Meteorológiai följegyzések (légnymás, hőmérséklet, párányomás, nedvesség, szélirány, felhőzet). – Azonban, ha az előfizetők korábban megkapták a folyóiratot, akkor lehetséges, hogy a júliusi számot olvasta (323. füzet), amelyben a következők címeit találjuk: Székely Ágoston: A himlőoltás fölfedezésének százados évfordulója; Halaváts Gyula: Magyarország artézi kútjai; Zeppelin tábornok előadása: Újabb törekvések kormányozható repülőgép készítésére; Gombavirágok; Apró közlemények Az eső mechanikai hatásáról; Sorozat: Természettudományi mozgalmak hazánkban, Régi magyar megfigyelések; A csillagos égbolt; Társulati ügyek; stb.

56 Egy kis adalék: „A bétélepi nyaralók családias közösségben éltek. Együtt szórakoztak és egész nap együtt voltak. Atyám villája volt a legtávolabb fekvő a fürdő felé, így mikor mi délelőtt 10–11 óra között megindultunk fürdeni, – minden villába bekiabáltunk és azok lakói csatlakoztak. A hazamevetel is körülbelül együtt történt. [...] Patriarkális és kedves idők voltak ezek. Száműzve volt minden fényűzés, minden nyereszkesedés és aki ott nyaralt, igaz pihenést és üdülést talált. Fonyódnak, illetve Bétéleplepnek akkor még sem vasútállomása, sem kikötője nem volt. A postát Bogláról hozta gyalogpostás, ha pedig Zalába akartunk kirándulni, akkor evezős halászcsonakok vittek bennünket Badacsonyra, Szigligetbe, Boglárra pedig nem egyszer gyalogosan rándult át az, ki templomba kíváncszott, vagy - zsidót akart látni, amikből Bétéleplepen egy sem volt található.” In: Balatoni Kurír, 1943. júl. 29. Szaplanczay László: Hogyan történt Fonyód-Bétéleplep megalapítása.

57 László Gábor rendszeresen részt vett a Milleniumi kiállítás eseményein. Naplójának korábbi bejegyzéseire több helyütt belépőjegyek ill. léghajó felszálló jegy van ragasztva.

58 Munkácsy Mihály 'Ecce homo' című monumentális festménye a Városligetben 1896-ban volt először látható az Ezredéves Kiállítások keretében.

olyan gyerek játék tengeri csatát. – Magam is írtam két levelet, egyet nagymamának, és egyet Zsigának. –

Bosszankodom előzékenységemen: a közlönyömet még nem kaphattam meg Lipicstől, mert még nem olvasta. –

Fonyód, '96. júl. 10. péntek

10h 45m p.m.

Megint egy jó meleg nap. – A víz 20°R volt, ami a piczinyek fürösztését megengedte. – Sokáig is voltam ma a vízben. 10h-tól $\frac{3}{4}$ 12h-ig eltöltöttem a fürdővel és a fürdő körül az időt. D. u. írtam egy levelet Krausz Vilinek⁵⁹ és egyet Bähr Pistának. – A közlönyömet még mindig nem kaptam vissza; elhatároztam, hogy holnap visszakerem Lipicstől. – Este sokat dolgoztam a kertben, melyet már reggel 7 h tájt megöntöztem volt.

Szaplonczay Manó – 1896

A víz pontos méréseim szerint, júliusban 18.5, augusztusban 17.7 R. átlagos hőmérsékű volt. A levegő júliusban 22.7 és augusztusban 20.2 C. átlagot adott. A csapadékos és szeles napok száma volt júliusban 5, augusztusban 6. Fonyódon a víz felől egész nap lengedez gyenge légáram, a mi az ott tartózkodást rendkívül kellemessé teszi. Ezen túl pedig soha sincs por, mert nincs, ami azt előidézze. Az ott lakó egész nap hajadon fővel járkálhat az erdőben, a hol a nap hevétől teljesen meg van védve. Az esték pedig az erdőtől jövő hűs légáram miatt igen kellemesek.

Fonyód, '96. júl. 11. szombat

10h 20m p.m.

Végre meg tudtam szerezni közlönyömet, még nem olvastam ki. – „Les deux femmes”⁶⁰ regényt még ma kiolvasom, alig van egy-két oldal még hátra. Lipichék mult éjjel sürgönyt kaptak László Fülöptől⁶¹, hogy jön

59 Valószínűleg: Krausz Vilmos Viktor (Nyitra, 1878. márc. 21.–Bécs, 1959. máj. 4.) arckép- és genre festő, Bécsben, a francia fővárosban és Zügelnél Wörthben végezte tanulmányait. Ezt követően az osztrák fővárosban telepedett le. Többnyire naturalista arc- és tájképeket festett. Budapesten a Műcsarnokban 1905-ben állított ki utoljára. – Bővebb információ: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. XXI. köt. Knip-Krüger. Lipcse, 1927. 458. Krausz, Wilhelm Victor címszónál.

60 A. Belot: Deux femmes . L'habitude et le souvenir. La comtesse Emma. – 1873

61 László Fülöp Elek, Laub, 1912-től: lombosi; Laszlo, Philip Sir (Pest, 1869. jún. 1.–London, 1937. febr. 22.): festőművész. A budapesti Iparművészeti Iskolában tanult, majd a Rajztanárképzőben Keleti Gusztáv, Gregus Imre, Székely Bertalan és Lotz Károly növendéke (1886), a Münchener Akadémia állami ösztöndíjasa (1890-1892). Angliában telepedett le (1907), a londoni Royal Art School rendes tanára (1914-től). Tanulmányai idején fényképretsálással és porcelánfestéssel foglalkozott, műveit akadémikus stílusban, idealizáló megfogalmazásban komponálta. Kezdetben falusi életképeket, történelmi jeleneteket, arcképeket festett. Az évszázad végén nagy sikert aratott portréjával

délelőtt; be is ment elébe Lipich, de egy újabb sürgöny lekésését és este-li megérkezését jelentette, mindeddig azomban még nem tudnak felőle semmit. Fürdése közben keletkezett egy kis szél, mely mostanáig tartott és úgy látszik, esőt hoz lassú szárnyán. Kaptam levelet Margittól; írtam Mamának, és benne egy pár sort Ellának.

Fonyód, '96. júl. 12. vasárnap

10h 40m p.m.

A mai napon volt legkellemesebb fürdésemm mindeddig. Az egész éjjel fúvó szél következtében óriási hullámok voltak, melyek szinte eldöntöttek. Valóságos lélekemelő érzés volt azon tudat, hogy az ember mintegy ura a haboknak, mivel úszni tud. – Mily élvezetes, mikor a hullámhegyről az ember egy hullámvölgybe fordul, hogy ismét felemeltessék a magasba. – Mégis sokszor egyik másik hullám oly váratlanul érkezett, hogy tele lett vele szájam, orrom, szemem, fülem. – Egy önkéntes harcz volt a mai fürdés, de nem adnám sokért, ha mindig ilyen lenne. – László Fülöp⁶² ma d. e.

Párizsban, ettől kezdve Európa-szerte foglalkoztatott, divatos arcképfestő lett. Számos országban megfordult, udvari portréfestészetét Van Dyck mellett tartják számon. Uralkodók és egyházi méltóságok arcképét készítette el (II. Vilmos német császár, XIII. Leó pápa, Roosevelt amerikai elnök, Erzsébet trónörökös). Többször járt Magyarországon is, ekkor hazai közéleti személyiségeket örökített meg (Ferenc József, Horthy Miklós, Bethlen István). Önarkképét a firenzei Uffizi Galériában őrzik. – In: Révai Új Lexikona alapján. – László első jelentős megbízásait barátja, Lippich Elek támogatásával szerezte. – A londoni Christie's aukciós házban, 2004 januárjában rendezett kiállítást a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a londoni Magyar Kulturális Intézet által, 2003 és 2004 novembere között megrendezett Magyar Magic művészeti fesztivál részeként mutatta be. A kiállítást az angol királynő leánya, Anna hercegnő nyitotta meg.

62 László Fülöp az életéről szóló könyvben így emlékezett vissza: „1896 nyarán egy kis alakú képet festettem Lippichék kertjében, amelyen két öreg katona ül egy padon egymással beszélgetve. Egy gazdag fakereskedő vette meg. Ugyanakkor festettem egy nagyobb képet is »Hulló levelek« címmel, amelyet Arany János egyik verse* inspirált. Egy öreg, 48-as honvédot ábrázol, aki egy padon ül az erdőben, gondolatai messze járnak a múltban, miközben hullanak körülötte a sárga őszi levelek. Sok hasonló téma motoszkált a fejemben, kedvem is volt a festéshez: barátom, Lippich által is bátorítva szerettem volna több hasonló jellegű képet készíteni, de a pénzszükség és a heves vágy, hogy segítsem az enyéimet arra kényszerített, hogy különböző portrékat fessek 400-500 forintért, mely összeg sokat jelentett nekem abban az időben.” (Farkas József fordítása) – In: Rutter, Owen, Portrait of a Painter – The Authorised Life of P.A. de László, Hodder & Stoughton, St. Paul's House, London, 1939. 151. – * Arany János: Mindvégig c. verse. – A 'Hulló levelek' című képpel kapcsolatban írta Lippich Elek László Fülöpnek 1896. október 1-én: „[...] Gondoskodtam azonban, hogy a 'Hulló levelek'-nek is akadjon vevője. Írj azonnal, hogy a 'Hulló leveleket' eladod-e 500 ft-ért? Ha igen, kész a vétel. Isten áldjon! Öszinte híved Lippich Elek.” Október 18-i levelében már arról ír, hogy a Kereskedelmi Bankba elhelyezi László részére az érte kapott pénzt. A képet Lippich minisztériumi munkatársa, a művészeti osztályon dolgozó Majovszky Pál (1871-1935) vette meg. – In: Lippich Elek levelei László Fülöphöz. The de Laszlo Archive Trust. – A 'Hulló levelek' című kép több árverésen is szerepelt: A BAV (Bizományi Áruház Vállalat) 1970. december 15. és 17. közötti aukcióján 'Hullatja levelét az idő vén fája' címmel fára festett olajfestményként mutatták be 337. sorszám alatt, mérete 64 x 80 cm, baloldalt, lent volt jelezve a festő neve. A kiállítási ára 5.000 Ft, a leütési 8.000 Ft volt. – 'A főhadnagy' címmel szerepelt a Polgár Galéria és Aukciósház 2002. évi áprilisi, 39. aukciójának 20. tételeként. A kiállítási ára 2.200.000 Ft. volt, a leütési 2.400.000 forint. – A

érkezett meg Lipichékhez, de csak távolról láttam. D. e. ma egy nagy rakomány növénynyel tértem haza, és azokkal voltam elfoglalva sok ideig d. u. ozsonna végeztével felkerekedtem és elmentem a várdomb mögött lakó egyik magyar parasztemberhez, aki már ismételten felszólított, hogy látogassam meg őt otthon. Nagyon szívesen fogadtak és mindenét megmutatta nekem, megjártuk kertjét, szőlejét, etcz; nem tudtam jobbat tenni, hát csak egy-egy szivarral kínáltam meg őt is és nagy fiát is kit bemutatott nekem, jövőre katonasághoz kell ennek mennie, minthogy 20 éves, és ez gondot okoz apjának.⁶³ - Mintegy $\frac{3}{4}$ h hosszát voltam ott, és innét az erdőn keresztül tértem haza. - Itthon találtam Ilona⁶⁴ társaságában Folliékat⁶⁵, Lipicsné⁶⁶, Bolvárynét. - Sokáig maradtak itt. -

Somogy, 1896. július 12.

A balatonparti fürdők

[...] Fonyód egész villasorokkal kész alig pár év alatt s a székes-fehérvári-aknak is épül telepe. Nem sokára vasútja is lesz, van vízvezetéke, árnyas sétányai, egész fenyő erdő, vasútállomása, rövid idő alatt lesz fogadója is, a telep fő mecénisa és jöltevője gróf Zichy Béla, ki nagy áldozatokat hoz a fürdőért s lehetőleg minden kényelemmel meglepi a vendéget, az uradalomból szállítják a tejet, vaját, túrót, zöltség és egyéb élelmi szereket, olcsón, ami

Vasárnapi Újság így írt: „Hullatja levelét az idő vén fája [...] hangulatos őszi tájkép; hullanak a liget fáiról a sárga levelek, az őszi nap sugaraiban agg honvéd ül egy padon s elmereng a multak emlékein. A hangulat, az alak beállítása, az arc jellemző rajza már elárulja az ifjú megfigyelő képességét, rajztudását.” In: Vasárnapi Újság, 1907. ápr. 14. (54. évf. 15. sz.) 295. – A képpel kapcsolatos némi ellentmondás fedezhető fel a következők miatt: A kép László önéletírása és Lippich levelei (amelyek ugyan az eladásról szólnak) a keletkezést 1896-ra teszik, azonban Somfalvi Beata művészettörténész információja szerint ezt megelőzően a kép már 1895-ben szerepelt a Magyar Képzőművészeti Társaság Téli kiállításán, valamint László egyik levele is 1895-re teszi (lásd későbbi jegyzetünket).

63 Ennyi adatból természetesen nem tudtuk kideríteni, kiről is lehet szó. Azonban - szűkítve a lehetséges kört - az 1876-ban Fonyódon született és 1894-ben még itt lakók közül megemlítünk néhány nevet, hozzátéve, hogy természetesen olyan családról is szó lehet, amely később költözött a faluba, ill. nem ott született. Tehát: Kelemen János (apja Kelemen György), Zsiborács József (apja Zsiborács István), Szintén János (apja Szintén István), Angyal György (apja Angyal Mihály).

64 Náray-Szabó Sándor felesége több levelet is intézett Lippich Elekhez. A számunkra legérdekesebben így írt: „Kedves Tanácsos úr! Ne vegye rossz néven, ha alkalmatlankodom, de krumplit szeretnék Fonyódra küldeni, és nem tudom, hogy mennyit? Sárga van ... Nem volna elég 30 kiló, vagy 50-et küldjek? Ugye nem késő még az ültetés? ...nagyon sürget, az itteni kertész meg azt mondja, hogy április végén vagy május elején kell ültetni. Nem haragszik meg ugye, ha 1-2 cserép virágot küldök, nem valami szépek, de talán elnéző lesz, mert saját nevelés... Szívélyes üdvözzel Náray-Szabóné.” In: OSZK Kézirattár. Levelestár. Náray Szabó Sándorné levelei K. Lippich Elekhez. 1910. márc. 23.

65 ifj. Folly József főorvos 1910-ben adta el 14 500 koronáért villáját Kriegler Miksa és felesége Nagy Ida budapesti lakosoknak. – Szomszédos a Náray-Szabó villával: Bartók Béla u. 38. (ma az Országos Villamostávvezeték Rt. üdülője)

66 Koronghi Lippich Elekné sz. Sziklay Margit életének 50., házasságának 26. évében, 1912. szept. 6-án hunyt el.

valóságos jótétemény. Rövid idő alatt a székvárosnak egyik kedvenc tartózkodási helye lesz.

Időjárás

A sok zivatar, eső után valahára megjött a jó idő. A hét elején hideg, északi szél fújt majd két napon át s ez kitisztította a láthatást, s kedden beállt a napos, melegebb idő, szerdán 20 fok meleg volt, csak aztán tartson tovább is, mert nagy szükség van rá.

Fonyód, '96. júl. 13. hétfő

10h 45m p.m.

Ismét egy kis hullámverés. - Írtam levelet Ferkónak, kaptam Zsigától. - Estefelé az erdőben sétáltam. Kiolvastam azonkívül Gerstäckernek „Die Hochzeit's Reise”⁶⁷ című művecskéjét; szintén Sándor szerzeménye. -

Fonyód, '96. júl. 14. kedd

11h 5m p.m.

D. e. jó ideig együtt sétáltunk Lippich-el és László Fülöppel⁶⁸ az erdőben. 11h-kor fürödtem Ilonával. D. u. egy ülésre elolvastam Belotnak „La comtesse Emma”⁶⁹ című regénykéjét. - 6h után unalmamban újra megfű-

67 Eine Hochzeitsreise In Die Amerikanische Wildniss. - In: Der Salon Für Literatur, Kunst Und Gesellschaft. 1871.

68 László Fülöp 1902-ben Fonyódra keltezett levelében - többek között - a következőket írta Lippich Eleknek: „Kedves Elek! [...] Utolsó együttlétünknek kedves benyomásai alatt lévén arra indít, hogy megírjam, mint vagyok, melyek a közeli terveim. Abban a kedves reményben, hogy soraim kedves családot köreiben, most már a Balaton partján találnak kívánom, hogy a közelmúlt fáradalmait kipihenjed, újult erővel térj vissza a fővárosba, nagy és szép munka küszöbén. Régen volt, hogy a szép Balaton partjain veletek egy nyarat töltöttem, azóta sok történt, s gyakran vágyom oda, remélve, hogy mielőbb én is megmutathatom feleségemnek nemzetünk gyökerét, a mi tiszta magyarjainkat, melyeket annyira vágyom megörökíteni. [...]” In: OSZK Kézirattár. Levelestár. László Fülöp levelei K. Lippich Elekhez. boríték: Dr. K. Lippich Elek miniszteri osztály tanácsos úrnak Fonyód a Balaton mellett Hongrie. 147. 1902. júl. 10. Párizs. - Lippich válaszában az alábbiakat írta: „[...] Fonyódra érve, más egyéb levelekkel együtt itt vártak a te soraid is [...]. Én oly fáradtan érkeztem nyári pihenőmre, hogy az idén itt maradok teljes hat hétig, nem megyek, mint terveztem, külföldre. Már két esztendő óta nem pihentem. Napok óta vagyok itt, s azóta éppen hogy csak vagyok. Úgy érzem magamat, mint egy agyoncsigázott hámor-munkás*, ki ha elvonul is az ő lármás és izgalmas világától, sok ideig nem tud beleszokni a csöndbe és pihenésbe, mert még mindig fülébe zúg a gőzkalapácsok pokoli zaja, s még mindig táncolnak az idegei.[...] van egy naiv része is a nyári programomnak. Szereztem egy kitűnő fotograf-gépet, s jární-kelni akarok, hogy süttögethessem [...]” - In: The de Laszlo Archive Trust. Koronghi Lippich Elek levele László Fülöphöz. Fonyód-fürdő, 1902. júl. 26. (az 1902. évi nyári levelezés más részleteit további jegyzeteinkben közöljük). - * A hámor (másként pöröly) olyan ipartelep volt, ahol vasat (vashámor) vagy vörösrzet nagy méretű, súlyos vaskalapácsokkal dolgoztak fel. Maga a szó a német Hammer (pöröly) szóból ered.

69 A. Belot: Deux femmes . L'habitude et le souvenir. La comtesse Emma. - 1873.

rödtem. Estefelé Csorba⁷⁰ meghívott egy csolnak-partira a berekbe.⁷¹ Lippich-el és Lászlóval⁷² együtt indulunk 5h 20m-kor.

Szaplonczay Manó – 1896

Csolnakázás és vadászat vízi vadakra kellemes szórakozást nyújtanak.

Fonyód, '96. júl. 15. szerda

5h 10m p.m.

Mégis csak malaczság, amit ma a fürdéssel véghezvittem. 6h tájt indulunk hazulról és 3 teljes óra hosszat csolnakáztunk, Csorba egy szárcsát⁷³ lőtt, miután 6 lövést küldött utána. - Érdekes, regényes, titokteljes élet van abban a berekben. - 9h-kor jutottunk ki a tóra, ott egy rendkívül sekély, de homokos helyen mindannyian Ádám-costümben megfürödtünk, és mire felöltöztünk, piszkosabbak voltunk, mint fürdés előtt. - Mire hazértünk 10 ½ h-kor ismét mentem fürödni Ilonával; estefelé pedig magam

70 dr. Csorba Ferenc telkét 1901-ben a budapesti Majnik Béla és felesége, Konkoly Júlia vették meg 1600 koronaért, akikről 1904-ben Singer József érsekújvári lakos kezére került. 1907-ben azután dr. Ripka Ferenc gázgyári igazgató lett tulajdonosa. Halála után a villa az Irgalmas Nővérek tulajdonába került. – Bartók Béla u. 32. (GE Hungary Rt.)

71 László Gábor m. kir. osztálygeológus későbbi életében, tudományos kutatásainak időszakában is foglalkozott a Nagyberekekkel. Egyik munkája 'A Balatonmelléki tőzeglápok és berkek' címmel jelent meg A Balaton Tudományos Tanulmányozásának eredményei c. sorozatban (A Balaton geológiai képződményei). II. köt. 2. rész. 1-10. p. Budapest. 1915. A tanulmányban nem tesz említést Fonyódról, holott az itteni berek-rész minden települését felsorolja. Munkájának egyetlen fonyódi vonatkozása a következő: „5. A somogyi part lápjai: a) A Nagyberkek lápjai, a melyet a műszaki felosztás Nyugati- és Keleti bozót néven említ, Balatonkeresztúr, Balatonújlak, Kéthely, Gomba, Boronka, Tótszentpál, Varjaskér, Táská, Buzsák Öreglak, Lengyeltóti, Orda, Balatoncsehi és Boglár községek között terül el; északnyugaton a Balaton felé hosszan elnyúló turzások határolják, amelyek középpontjában a fonyódi dombság szigetként emelkedik.” – Budapest székesfőváros későbbi főpolgármestere a következő levelet küldte 1921. október 28-i keltezéssel László Gábornak: „A napokban kaptam meg postán a 'Tőzeglápok és előfordulásuk Magyarországon' kiadott tanulmányt s mivel a küldeményen nem volt annak feladója megjelölve, engedje meg ezért az értékes s engem közelről érdeklő munkáért leghálásabb köszönetemet nyilvánítsam. Mindenkor készséggel állván Nagyságodnak rendelkezésére, vagyok legőszintébb köszönetem megismétlésével és üdvözléssel kész híve Dr. Ripka Ferenc.” In: Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára. IV. 126. László Mihály és családja iratai. IV. 126/a. László Gábor geológus (László Mihály édesapja) iratai. 1897–1960. (Itt köszönöm meg Koltai András levéltáros úr szíves segítségét) – László Fülöp portréfestményei között megtaláljuk a Ripka Ferencről készítettet is.

72 László Fülöp 1899. aug. 9-én írta Lippichnek: „Kedves Öregem! [...] Mikor jár le a vakáció – most ismét a ... következik, remélem jól lesültél a Balaton partján, hogyan vannak kedveseid? – és a doctor, kire haragszom, hogy nem ír nekem [...]” - 1899. szept. 16-án kelt levelében számba veszi eddigi festményeit, s 'Képeim' címszó alatt, az 1895-ös évhez a következőket írja: „Hulló falevelek honvéd képeim a régi időkből”. – In: OSZK Kézirattár, Levelestár. László Fülöp levelei K. Lippich Elekhez. 94. és 98. levelek.

73 Szárcsa: Az egész országban gyakori zömök testű, fekete vízimadár. Az állóvizeket, mocsarakat, nádszegélyeket kedveli. Egész évben nálunk tartózkodik. Amikor a vizes területek befagynak, akkor délebbre húzódik.

mentem, meg szeretném kísértetni, hogy igazán árthat-e a többszöri fürdés napjában.

Szaplonczay Manó – 1896

Délfelé a hegy lábától kezdődőleg terül el az óriási, mintegy 60.000 holdat kitevő Balatonberek, a maga egyhangúságában és mégis nagyszerűségében. Zöld nádasaiival és millió vízi madarával oly nagyszerű kép, a melytől megválni alig lehet.

Fonyód, '96. júl. 16. csütörtök

10h 20m p.m.

Csak egyszer fürödtem ma, minthogy estefelé mindig esőtől kellett tartani. - Reggel 6h-kor megöntöztem a kertet, estefelé odaát voltunk Lippchénél tracsra, majd vacsora után Lippich-el haza kísértük Lászlót a falura lakására. - Minden este nagy félelmeken megy keresztül hazamenetelkor, ma kivált, mert revolverét otthon felejtette, azon kívül zivatar is készülöben volt. - Nagy félelmeket állott ki, mikor indulni készült, és ekkor sajnáltam meg, és proponáltam⁷⁴ neki, hogy hazakisérem, mire Lippich sem akart visszamaradni, szintén eljött; nagyon jól mulattunk, mert Lászlónak harmadmagával megjött a bátorsága és jókedve, bár kivont stilet⁷⁵l járt, és mindenkinek, akivel találkozott, az arczába világított. - Roppant megkönnyebbülés volt ez neki, melyet azomban nem mert egészen leleplezni, mert félt, hogy kinevetjük. - Egész a szobájába kísértük, és ketten tértünk haza. - Útközben lámpánk gyertyája kiégett, de a közeledő zivatar hatalmas villámai 5 percenként nagyon jól megvilágították az utat. Kaptam levelet Ferkótól, melyben írja, hogy mához egy hétre apjával elutazik Tátra-Lomnitzra⁷⁶ mintegy két hétre; azon kívül azon újságot, hogy pár nap óta felcsapott amateur photographusnak.

Szaplonczay Manó – 1896

[Fonyód] A lengyeltóti járás északnyugati részén fekszik. Lengyeltótihoz tartozó helyközség 886 lakóssal, az adriai tenger felett 233 méter magasságban. A fonyódi hegy közvetlen a Balatonparton pár ölnyre a víztől meredeken emelkedik felfelé, kettős csúcscsal bír, melyeknek keleti, északi és nyugati oldala, valamint a két hegy közti teknyő igen szép, mintegy 60 éves tölgyerdővel

⁷⁴ proponál (latin): indítványoz, javasol

⁷⁵ stilet (német): hegyes tör, gyilok; törös bot

⁷⁶ Tátralomnic: üdülőtelepülés, Magastátra város része a mai Szlovákiában a Magas-Tátrában az Eperjesi kerület Poprádi járásában. A Lomnici-csúcs alatti üdülőtelepülés egykor kis pásztorfalucska volt, mára a Tátra Ótátrafüreddel egyenrangú helye, mintegy 1650 lakosa van.

borított, az erdő területe mintegy 200 holdat tesz ki. A hegy déli oldala szelíden lejt és az egész óriási, sajnos, most már nagyrészt kipusztult szőlőterület. Ezen szőlőkben 5 sorban épült fel a falu. Lakossága igen jóra való, halászat és szőlőműveléssel foglalkozó nép

Fonyód, '96. júl. 17. péntek

Rendes időben fürdés. D. u. 6h után indultam Folliék kocsiján az új fonyódi állomásra⁷⁷, 7h 12m-kor érkezett a személyvonat meg és nagy meglepetésemre s még nagyobb öröömre papa nem egyedül érkezett, hanem Sándor és Ella társaságában; Ilona jó darabon élénk jött Bibivel, és szintén nagy meglepetés érte. -

Fonyód, '96. júl. 18. szombat

Egész nap roppant sokat jártunk; reggel mindjárt László Fülöppel egy sétát csináltunk papa⁷⁸ kíséretében, majd a d. e. folyamán az erdőben jártunk; papa látogatást tett Follyéknál; 11h-kor fürödtünk rendkívül nagy hullámverésben; d. u. sétáltunk Wodianer sírja⁷⁹ felé, és 6h tájt újra megfürödtünk; esti 11h-kor Lászlót a faluig kísértük ketten.

77 A Kaposvár és Fonyód közötti vasútvonalat 1896. július 15-én adták át a forgalomnak. A korabeli sajtó a következőképpen számolt be az eseményről: „A kaposvári-fonyódi vasút meg van nyitva a személyforgalomnak. Kaposvár és vidékének, úgy a vasút menteni községeknek a Balatonpart felé tehát megvan a biztos, gyors közlekedés, mi nagy szükségét pótol, különösen az őszi és téli rossz utak alkalmával. A magyar királyi államvasutak zágrábi üzletvezetőségének kezelése alá tartozó kaposvár-fonyódi helyiérdekű vasút Kapos-Füred, Jád, Osztopán, Somogyvár, Lengyeltóti és Fonyód-fürdő telepállomásokkal, továbbá Öreglak, Pusztá-Berény, Fekete-Bézsény megálló-rakodó helyekkel július 15-én a nyilvános forgalomnak átadott.” In: Somogy, 1896. júl. 26. 3. - Ugyanekkor adták át az új vasútállomási épületet is.

78 A világhírű festőművész László Fülöp 1896-os domonyi látogatásakor (augusztus 15.-19.) lefestette dr. László Zsigmondot is, de a festmény jelenleg ismeretlen helyen van. - László Fülöp, az életéről szóló könyvben így emlékezett vissza erre az alkalomra: „Egy másik barát volt László Zsigmond igazságügyi minisztériumi államtitkár. Ötvenöt év körül lehetett, amatőr festő volt. Kedvelt engem, és tanítottam festeni. Megkért, hogy fessek meg a portréját és a fiát is, aki a haditengerészetnél szolgált. A fiút az egyenruhájában, apját díszmagyarban festettem le. 400 forintot kaptam a két képért. Meghívtam vidéki kúriájába, ahol kb. tíz napot töltöttem, és festettem magamnak egy életképet »Munka után«* címmel, ahol egy kis parasztlány ül a szénán. Nem állítom, hogy élveztem a vendégeskedést. Mivel már éltem Magyarország határain kívül, nehéz volt egyetértenem honfitársaim szűklátókörű, keleti életfelfogásával.” - - In: Rutter, Owen, Portrait of a Painter - The Authorised Life of P.A. de László, Hodder & Stoughton, St. Paul's House, London, 1939. 152. (Farkas József fordítása.). - * A festmény 'Kislány' címmel várt ismertté, lásd későbbi jegyzetünket.

79 Wodianer Rudolf fonyódi földbirtokos volt, 1856-ban halt meg. Kívánsága szerint fonyódi erdejében temették el fáklás, díszes, vízen érkező gyászmenettel magányos, szinte hozzáférhetetlen helyen. Sírját fekete ráccsal vették körül és műmárványból készült síremlékére a következő feliratot vészték: Wodianer Rudolf, pesti nagykereskedő, pusztaberényi földbirtokos, meghalt élete 68. évében augusztus 6-án, 1856. Gyermekaitől siratva. A síremlék a mai sportpálya nyugati oldalában volt, az alsó-fonyódi Basch-féle erdőben, ahol 1945-ig érintetlenül fennállt. A pálya építésekor hamvait a család elszállította. - „Az egykori birtoktulajdonos ide is temetkezett. Síremléke itt hosszú éveken át állott is. Ez a hely: a Wodianer féle sír körül elterülő erdő rész körüli tisztás kedvenc kirándulóhelye volt úgy a lengyeltótiaknak, mint az »ösbélatelepeseknek«, akik egymással atyafiságos barátsággal

Szaplonczay Manó – 1896

A vendégeknek többféle kirándulási hely kínálkozik; így egész nap az erdőben való séta, a városhegytetőről való kilátás, a remek szép völgy a Basch erdőben, a hol a birtok egykori és a természet szépségei iránt fogékony tulajdonosa, Vodiáner van eltemetve, a közeli fenyvesek és szőlőtelepek.

Fonyód, '96. júl. 19. vasárnap

10h 50m p.m.

Minden elmúlik; az idővel, a fénnyel elvész a végtelenség mindenségében. - Ami ma történt az holnap már 333.24.60.60 kilométernyire van tőlünk az űrben, hol, ha igen szorgosan kutatnánk a trójai háború minden mozzanatát 2796.365.24.60.60.333 k/méternyire fellelnénk.

Allesalles verwelkt

Aus Staub u[nd] aus Asche besteht auch die Welt...⁸⁰

Papa, Ella⁸¹, Sándor ma még velünk együtt fürödtek; d. u. $\frac{3}{4}$ 3h-kor indultunk hazulról gyalog az új indóházhoz; a vonat 3h 30m-kor indult, és kérlelhetetlenül elvitte őket; nincs szomorúbb a vállásnál. - Írtam levelet Zsigának, kezdtem egyet Ferkónak. -

Somogy, 1896. július 19.

A kaposvár-fonyódi vasút megnyílt illetve a közforgalomnak át lett adva. Mint halljuk, az utazás elég kényelmes és a viszonyokhoz képest elég gyors. A közlekedés Kaposvárról naponta kétszer történik, reggel indul Kaposvárról 8 óra 5 perckor, délután 4 órakor.

Fonyód fürdőhelyen nem csak a villatulajdonosok, de a fővárosból is sokan keresik az üdülést, akiknek villájuk nincs, természetesen bent a faluban vesznek szállást, hová a telepről szép fenyves erdő vezet és a távolság csak 6-8 perc. Kaposvárról is többen szándékoznak ünnep- és vásár napokon

összefogva uzsonnázgattak, vacsorázgattak itt földre terített pokrócokon, nem egyszer fáklyafény mellett.” - In: Balatoni Kúrir. 1943. szept. 16. és 23. Berzsenyi Zoltán: Fonyód-Bélatelep „őskorá”-ról. - Wodianerről és fonyódi kapcsolatairól bővebben: Varga István: Adalékok a zsidóság fonyódi történetéhez. Veszprém, 2005.

80 Minden ..., minden elhervad, elfonnyad / Porból és hamuból áll a világ is.

81 László Gabriella halálakor a következő gyászjelentést adta ki férje: „Artner Dezső cs. és kir. főhadnagy a 13. huszárezredben a maga és az alolírottak nevében megtört szívvel jelenti, hogy forrón szeretett neje Artner Dezsőné szül. László Gabriella életének 21. évében folyó hó 4-én délután 4 órakor rövid szenvedés után jobblétre szenderült. A megboldogultnak hűlt tetemei folyó hó 6-án délután 5 órakor fognak Czegléden beszenteltetni és folyó hó 7-én délután 4 órakor Budapesten a Kerepesi-úti temető halottas házából a családi sírboltba örök nyugalomra helyezettetni. Czegléd, 1900. szeptember hó 5-én Áldás és béke hamvaira” (szülők, testvérek, rokonok felsorolása). - In: OSZK Mikrofilmtár. FM8/35797.

kirándulni, hogy a Balatonban fürödhessenek és a heti fátadalmak után magukat lehűtsék.

Fonyód, '96. júl. 20. hétfő

10h 10m p.m.

Egész nap hűvös, szeles idő. - Egy kis sétát tettem reggel, mialatt 6-féle újabb növényt szedtem, ezzel már mintegy 120 drbot gyűjtöttem a környéken. - Fürdés előtt még olvastam fr. Gerstäcker „Zu Amerika”-jából. Nagy hullámok közt 12h-1h-ig fürödtünk. D. u. óriási felhőszakadás; 6 1/2h-kor fürödtem meg másodszor. - Írtam levelet, illetőleg befejeztem Ferinek. -

Szaplonczay Manó – 1896

Fonyódon igen sok a boróka-bokor, úgy, hogy annak pompás és ózondús kipárolgásával van tele a levegő.

Fonyód, '96. júl. 21. kedd

11h 20m p.m.

Ma fedeztem fel az utat, melyen gyalog lehet a berekbe jutni; holnap megkísérlem a horgászást is, mert ezt igen sokan teszik, és nem megvetendő eredménnyel. Ismét kétszer fürödtem, most vacsora után sokat sétáltunk Lippichékkel⁸², Bolvárynéval és Lászlóval.⁸³

Fonyód, '96. júl. 22. szerda

10h 45m p.m.

A déli személyvonattal Nagymama érkezett meg Fonyódra, és Ilona Bibivel eléje ment kocsin. - Tőle kellett megtudnom az igazat, t. i. hogy szüleimnek komoly szándéka engem jövő télre is beadni convictusba.⁸⁴ Mult

82 László 1900. júl. 16-án Londonban adta postára levelét Fonyódra, benne így írt: „[...] remélem szép fonyódi nyaralódban vagy már kedveseid köreiből élvezed szabadságodat s lesz időd reám gondolni, s hogy vagy érzésedben a sok látottak után – mert sokat láttál – s hogy éreztél meg, hogyan, hol s mint találtad kedveseidet? [...] In: In: OSZK Kézirattár. Levelestár. László Fülöp levelei K. Lippich Elekhez. Boríték: 136. Dr. K. Lippich Elek min. osztály tanácsos úrnak fonyódi fürdőtelep Balaton.

83 Lippich Bélatelepről keltezett levelében a következőket írta Lászlónak válaszul: „Fonyód-fürdőtelep, 1900. VIII. 29. Kedves Laczikám [...] Én itt csendben dolgozgatok egy munkámon, és közben fürdök a Balaton édes, bársonyos hullámaiban. Szeptember 10-e táján megyek vissza Budapestre [...] őszinte barátod Elek.” – In: The de Laszlo Archive Trust

84 konviktus (latin; convictorium): régi egyetemi intézmény, ahol a katolikus teológiát tanulók közösen laktak és étkeztek. Magyarországon a kálvinista egyetemeken a köztartás felelt meg ennek, ahol a tanulók csekély díjért ebédet kaptak. Állami internátusokban a konviktust vagy alapítványi díjért, vagy ösztöndíjjal vagy bizonyos meghatározott összegért élvezhetik a tanulók. Híresebb konviktus a jezsuiták kalocsai konviktusa, melybe a legelőkelőbb családok küldték gyermekeiket. Az apácák is tartottak fenn női konviktusokat. – Gábor Budapesten a nagymamájánál lakott, onnan járt be naponta a piarista gimnáziumba, nem volt bentlakó. – Gábor VII. osztályban szerzett érdemjegyei

találkozásunkkor szóltunk is erről Papával, de úgy látszik, nem bírom rábeszélni eme terv elhagyására. - Igen nagy bánatot okozott nekem ez a hír, és félek, kétségbeesésemben még valami helytelent írok ama levélbe, melyet mamának akarok legközelebb írni, hogy őt győzzem meg óhajomról. Biztosat akarok tudni, nem bizonytalant. -

Fonyód, '96. júl. 23. csütörtök

11h p.m.

Nagymama $\frac{1}{2}$ 8 h-kor indult el innen Andor bácsi kocsiján Saádra⁸⁵, a d. e. folyamán nagy esőnk volt, de 11h-ra, mikor Ilonával fürödni mentem, már megszűnt. Este felé horgászni akartam a berek csatornájában, de nem fogtam semmit, mert nem volt jó eszközöm hozzá, azonkívül a szunyogok is fel akartak falni, amiért hamar abbahagytam az unalmas és esztelen sportot. - Most vacsora után ismét összejövetelünk volt Mariskával, Lipichékkel és Csorbáékkal. - Így múlik el az idő, és mégis alig közeledem a hazatérés várva várt percéhez.

Fonyód, '96. júl. 24. péntek

11h 10m p.m.

Még tegnap éjjel fel kellett 12h-kor kelnem, és az esőben kilépni a terasra, hogy becsukjam a faajtót, melyet Ilona rábeszélésére nyitva hagytam. - Roppant zivataros záporosó volt. Kétszer fürödtem ma meg, és este

az 1895/96-os tanévben: Vallástan 1 (jeles); Magyar nyelv 2 (jó); Német nyelv 1; Latin nyelv 2; Görög nyelv 2; Történelem 2; Természettan 2; Mennyiségtan 2; Testgyakorlás fm (felmentett); Egészségtan 1; Magaviselet 1. - In: A kegyes tanítórendiek budapesti főgymnasiumának értesítője az 1895-96-iki tanévről. Közli Janky Károly igazgató. Bp., 1896. - Osztálytársa K. Császár Ferenc volt, a naplóban említett többi fiú nem volt sem osztály-, sem iskolatársa (Bähr István, Krausz Vilmos, Ereky Károly, Segessváry Pál).

85 László Gábor nagymamájának neve: Somssich Pálné Schneider (Szabó) Borbála (a források hol Szabóként, hol Schneiderként említik, bár a német hangzású név fordításaként előbbi természetesnek tűnik). - Saárd = Somogysárd, amely település a saárdi Somssich család ősi fészke. Somssich Antal Mária Terézia királynőtől kapta birtokadományként Sárd helységet 1742-ben, majd felhatalmazta a Saárdi nemesi előnév használatára. Ez a dátum a saárdi Somssich nemesi család születésnapjának tekinthető. - Miután Somssich Pál örökös nélkül hunyt el (felesége a gyászjelentésben Szabó Borbálaként szerepel), testvérének, Lőrincnek fia, Andor örökölte az egész hitbizománnyt. Somssich Miklós, Andor fia a XIX. század végétől gazdálkodott előbb a birtok egyik részén, majd apja halála után a sárdi hitbizományi birtok nagyobb részét kiadta haszonbérletnek. - In: Szántó László: Somogysárd. Száz magyar falu könyvesháza. Bp., 2002. - A nagymama neve más források szerint nárai Szabó Borbála (1827-1915. márc. 7.). Somssich Pál felesége 1865-ben lett (Nemesi évkönyv 1925-26. szerk. Daróczy Zoltán. III-IV. évf. Bp., 1927.). Előző férje, László György 1858-ban hunyt el. Schneider (Szabó) Borbála halálakor a kiadott gyászjelentés így szólt: „Özv. László Zsigmondné úgy a maga, mint alulírott gyermekei és az összes rokonság nevében megszorodott szívvel jelenti, hogy szeretett anyósa, illetve nagyanya és rokon nagyméltóságú özv. saárdi Somssich Pálné előbb özv. László Györgyné folyó évi március hó 7-én délután 2 órakor, 88. évében, hosszas szenvedés és a halotti szentségek ájtatos felvétele után elhunyt. 1915. március 7.” In: OSZK Mikrofilmtár FM8/35979.

mindig kellemesebb a fürdő, mint délelőtt, mert olyankor a víz melegebb a levegőnél. - Nem nagy sétákat tettem ma, mert sokat voltam a szomszéd-ban, de holnap, ha az idő megengedi d. u. bemegyek vasúton Boglára. Hatalmas zivatar csapkodja most is az ablakokat.

Fonyód, '96. júl. 25. szombat

11h 20m p.m.

Mintegy 10h-ig esett d. e. majd kitisztult. Az idő reggel lemondásra kényszerítette a telepeseket a maiálisról, de d. u. minthogy az idő a lehető leg-szebb és tisztább volt, ismét felkarolták. - 11 ½ h-kor fürödtem. D. u. 3h-kor indultam a fonyódi állomásra, hogy Boglára beutazzam. 3 h 40 m kor indultam a vegyesvonaton, és 15m alatt Boglára ért a vonat. - Ott a gyógyszerértárban⁸⁶, Fischl minden-es-zsidónál⁸⁷, a postán és a vasúti külde-ményekkel volt dolgom. Mindezeket nagyon kényelmesen végezhettem el, mert vonatom, mely vissza szállított Fonyódra, csak 4h után indult. - Még a helységet össze-vissza mászkáltam, jártam, keltem, és mikor már nagyon kifáradtam, akkor még az állomás melletti vendéglőben egy palaczk sört ittam. 7 ½ h-kor már itthon voltam, miután minden vasúti és postai cso-magomat az állomás őreinél hagytam gondviselés végett, mert magam nem hozhattam el. - Hazaérve bezárva, üresen találtam a házat, mindnyájan ki-mentek az erdőbe a maiálisra. Később hazajött Ilona, hogy a gyereket lefek-tesse, és ekkor engem is magával vitt. Furcsa kis látvány volt ez a csoport. Az erdőben mintegy 3-4 oszlopos lámpa volt leásva, és egy igen hosszú asztal felállítva. Mikor kimentem, már a vacsora véget ért. - Csak kiürült boros és sörös palaczkok voltak az asztalon, azonkívül félig elfogyasztott torták, és üres sonkástalak. Belém egy szelet sonkát parancsoltak, de már

86 A Közegészségügyi Bizottság 1885-ben azt javasolta, hogy Boglárán Steiner lengyeltóti gyógyszerész* üzemeltessen fiókgyógyszertárat, amely a nyári üdülőket és a Déli vasút utasait is el tudja látni. Miután Steiner ízlésesen és gazdagon berendezte a fiókgyógyszertárat, az 1886. július 1-én megnyílt. A patika 1891-ben lett önálló, amelynek személyes üzleti jogát Erdős Jenő gyógyszerész kapta meg. Erdős 1897-ben bérbe adta a gyógyszertárat Mentler Károlynak, aki 1901-ben eladta Szentmihályi Gyulának. - In: Sziliné Decsi Márta: Gyógyszerészet Somogyban 1760-1950. Kaposvár, 1990. - * Gruber János: Morzsák az ötvenéves asztalról (Kaposvár, 1925. 98-100.) című munkájának 'Egy fonyódi jünális' című fejezetében arról írt, hogy 1878-ban - abban az évben, amikor Gábor született - lengyeltótiak egy csoportja Fonyódra tett kirándulást (ők voltak az ún. »ösfürdőzők«): „Az én kiruccanásaim idején a nagy költő utódai: dr. Berzsenyi Sándor, dr. Berzsenyi Gerő családjai, majd dr. Ritzingerék, Steiner gyógyszerészek stb. vitték a vezérszerepet Lengyeltóti társas életében.” - Berzsenyi Zoltán idézett cikkében egy 1889-es kirándulásról tesz említést, ahol megemlíti Steiner Irmát és Lajost, valamint Steiner Gyulánét. - In: Balatoni Kurír. 1943. szept. 16. és 23. Berzsenyi Zoltán: Fonyód-Bélatelep „őskorá”-ról.

87 Abban az időben nagy üzletet alapított Fischl Jakab. Utódai, Fischl Viktor és fiai vitték tovább, náluk mindent lehetett vásárolni. Fischl Jakab kereskedő 1911-ben épült Erzsébet utcai lakóházát 1995-ben helyreállították, ma - a városházával szemben - múzeum és közösségi ház. Állandó hely-történeti kiállításának címe: Boglár 6000 éve, Honfoglalás.

resteltem enni, minthogy mind a többiek már túl voltak az állásponton. – Egy kellemes kis zártkörű kirándulással a várdombra befejeztük a felesleges összejövetelt. – Nem is későn jöttünk haza. – Kaptam levelet Ellától –

Somogy, 1896. július 26.

Fonyódon egészen vígan megy az élet; a kaposvári családok valóságos patriarchális életet élnek egymás közt; majd minden nap találkozás s az ismerősek is gyakran ide látogatnak; üres időben a vadászat is járja. A virágágyak, szőnyegek már több ponton igen szépek; a vízvezeték pedig valóságos áldás itt a magasban, honnét ígésző kilátás van az egész Balaton hosszában s a zalai hegycsoportokra. Élelmi tekintetben sincs semmi baj, mert a fürdő mecénása gf. Zichy Béla uradalmából mindent szállítanak olcsó áron, ki minden lehetőit elkövet a fürdő emelkedésére. A csak most megnyílt Kaposvár–fonyódi vasút pedig valóságos áldás a fürdőre, mert a székvárosból könnyű most már a közlekedés. Ha a fogadó elkészül, ami életszükség – tömegesen fognak ide jönni pár napra, különösen szombaton – hétfőig, hogy a fürdőt élvezhessék. A fürdőtelep még csak részben épült ki, mely egyik legszebb pontja a déli Balatonpartnak.

Fonyód, '96. júl. 26. vasárnap

11h 35m p.m.

Egész nap nagy ribillio van a környéken. – Egy század katonaság jött Kaposvárról zenekarával egyetemben maiálist tartani az idevaló erdőben. – 10h tájt érkeztek, és ekkorra már mindannyian átengedtük rendelkezésükre fürdő-fülkéinket, sőt ruhákat is kölcsönöztünk. Nem részesültem benne, de hallom, hogy 10h – 11h közt itt szomszédságunkban térzenét tartottak. D. u. már 3h tájt kezdődött a multságuk az erdőben, hol a zenekar kíséretével táncmultságot rendeztek. Minden ismerősünk kiment ezt megnézni, Ilona is. – Én nekem semmi kedvem sem volt ehhez, és bár hívtak, lemondtam egy újabb kellemetlen óráról. – Ezalatt a berekbe mentem, és hoztam haza Ilonának a verandájára egy nagy csomó hosszú nádat. Most még Lippichéknél⁸⁸ voltunk, hol igen kellemesen elbeszélgettünk,

88 Lippich néhány évvel később írta László Fülöpnek az alábbiakat: „Budapest, 1902. VIII. 30. Kedves Barátom. Most érkeztem Fonyódról, hogy újra igába álljak. Egy néhány heti édes álmodozás után kezdődik a szürke valóság. A természettel való édes szeretkezés után az emberekkel való fájdalmas dulakodás. [...] Fonyódon az idén 60 festő dolgozik: lengyelek, svédek, németek, oroszok és néhány magyar. Egész Barbizon [Barbizon francia község; barbizoniak: a modern naturalista festészet úttörő művelői a 19. sz. közepe táján, Franciaországban. – V.I. megj.] lett Fonyódból. Alig lehet sétálni a stafeleioktól [Stafeláj = német: festőállvány. – V.I. megj.]. Vannak köztük tehetséges nők is, különösen a svédek között. [...] – In: The de Laszlo Archive Trust. – Nem késett László válasza, ebből idézünk: „[...] Bizonyára közeleg a te időd is, hogy visszatérj a metropolisba, oda, ahol oly nagy és nemes munka vár reád. Nekem még türelemmel kell lennem, míg hosszabb időre [...] jussak. Jö-

mialatt László gyakran megnevettetett mindannyiunkat, és így múltott oly rohamosan az idő, hogy 11h elmúlt volt, mikor ezt észrevettük.

Somogy, 1896. július 26.

Csoportos kirándulás Fonyódra

A Kaposvárotti állomásozó honvéd- és seregrendbeli tisztek e hó 26-án külön vonattal Fonyódra utaznak, hogy ott egy kellemes napot töltsenek és a hűlámzó Balatonban megfürödhessenek. Egészséges és jó ötlet.

Időjárás

Folytonosan változó, esős, zivataros, nincs karaktere az időnek, megbízhatatlan s rengeteg kárt okoz gazdáinknak. Már június hó is így folyt le, úgy látszik, július is így végzi, pedig éppen most volna legnagyobb szükség az állandó jó meleg időre.

Somogyi Újság, 1896. július 26.

Fonyódra egy nagyobb társaság készül kirándulni a mai napon külön vonaton vele megy a katona zene is. A kirándulási nap igen élvezetesnek ígérkezik.

Somogy, 1896. augusztus 2.

A Balaton-fonyódi fürdőtelep nemcsak folyvást élénkül, emelkedik, hanem mióta a vasút elkészült, kirándulási hellyé vált, ami igen természetes is. Már megemlékeztünk róla, hogy egy kirándulási társaság megy Fonyódra, ami 26-án meg is történt; Kaposvárról indulva ki a rendkívüli vonat s úgy innét, mint a vidékről is nagy és szép társaságot vitt magával s az itt állomásozó katonai tisztikar ezredésének vezetése alatt majd teljes számban jelent meg, magával víve a Kaposvárotti tartózkodó pécsi katonai zenekart is. Igen szép gondolat volt s a fürdőéletnek nagy élénkséget adott az exczellens⁸⁹ társaság, melyben sok szép nő is volt. Itt társasbéd volt, délután pedig táncz volt a villákat környező erdőség egyik szép pontján. Felséges kedv uralkodott az ígésző kilátású szép helyen, midőn este hazautazott a társaság. A villatulajdonosok is ott voltak a délutáni mulatságon, kikhez pár órára

vőre azután hosszabb időre én is a Balaton mellé akarok menni, egy kis faluban élni s egy nagyobb, komoly munkán dolgozni, mert minél többet vagyok külföldön, annál erősebben fokozódik bennem a vágy magyar életet festeni, megörökíteni.” In: OSZK Kézirattár. Levelestár. László Fülöp levelei K. Lippich Elekhez. Boríték monsieur Dr. Alexius de Lippich Hongrie fonyódi fürdőtelep Somogy megye. 150. 1902. aug. 19. - 1902-ben Hollósy Simon is Fonyódra vitte iskoláját, a Vaszary villában volt a székhelyük. A Somogy így írt 1903. január végén: „Az itteni dr. Szabó féle villában, hol a nyáron Hollósy festőtelepe volt, most Damkó J. szobrász dolgozik már két hó óta, szebbnél szebb munkákat készít.”

89 exczellens (latin): Kiváló, kitűnő

vendégkép érkeztek meg 25-én Tallián Gyula főispán és az alispán, kiket a fürdőközönség nevében Folly József m. ügyész és Szaplonczay Manó főorvos fogadtak. A kedves vendégek alig találták helyüket, oly szíves fogadásban részesültek; s Folly J. villájában szálltak meg. Megnézték a telepet s délután nagy és szép mulatságot rendeztek a két ünnepelt vendég tiszteletére, kiknek nagyon sokat köszönhet a fürdőtelep. De hát hiába hozták meg a villatulajdonosok az áldozatot; hiába minden iparkodásuk; míg a fogadó ki nem épül, míg a kellő berendezést meg nem nyeri a telep, addig sok vendégre nem számíthat, mert hiszen még lakás sincs, ahol meghúzhassák magukat. E tekintetben azonban megnyugtató felvilágosítást adott közelebb a lengyeltóti uradalom kormányzója, hogy a fogadó egy év alatt kiépül; működik is a közelben levő téglagyár egész erővel.

Fonyód, '96. júl. 27. hétfő

11h 50m p.m.

Már sok szemrehányást teszek magamnak, hogy oly lusta vagyok – még Ellának nem feleltem legutóbbi levelére. – Ma csak 12h felé jutottam a fürdőhöz, de annál jobban mulattam, mert Lippichel és Lászlóval tengeri csatákat vívtunk, és a győztes fél mindannyiszor Potamogeton perfol.⁹⁰ koszorút nyert. – Estefelé újra fürödtem, még alig volt ilyen meleg napunk. – Ismét oly sokáig voltunk a többiekkel együtt, ezennel Mariska és Csorbáék is ott voltak velünk kinn a cassinóban.

Fonyód, '96. júl. 28. kedd

11h 30m p.m.

A fürdőben ma mindkétszer kellemes szemlélésében voltam egy igen bájos fiatal leánynak, aki már úszóruhájával is feltűnt nekem. A világos kék ruha oly discret szövetből volt készítve, hogy midőn a vízből kiemelkedett, a halvány rózsaszín testen teljesen eltűnt. A csinos, barátságos, viruló arcz nem kevésbé szolgált arra, hogy nekem nagyon megtessék. – A fürdősaszonytól kérdeztem hogy ki, és e közben valószínűleg egy reá nézve hízel-

⁹⁰ Potamogeton perfoliatus (latin; hínáros békaszőlő) a Balaton nagy alámerült hínárja, amely két-három méteres vízmélységig megtalálható az északi part mentén és a Keszthelyi-öbölben. Nagy méretű (-több m), élő vízínövény. A hajtások kör keresztmetszetűek, a teljes növény a víz alá süllyedt. Széles-szíves, nyeletlen, szárölelő, vállból tojásdad levelei a több méter hosszú, elágazó száron szórta helyezkednek el, áttetszőek. Virágai tömött füzeket alkotnak, virágzaskor a vízből kissé kiemelkednek, szélmegporzásúak, csupaszak, a porzók szíromszerű csatlófüggelékkel viselnek. Termése makkocská. Mélyebb vizekben (-5 m) az alámerült, gyökerező nagyhínár alkotója, a Balatonban tömeges faj. – Bővebben a hínárról: A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei. 2. köt. A Balaton tónak és partjának biológiája. 2. rész. A Balaton flórája. II. szakasz. A Balaton tavának és partmellékének növényföldrajza és edényes növényzete. IV. fejezet: Dejtéri Borbás Vince: A Balaton hínárja. 53-83.

gő nyilatkozatot tettem, és ő ezen szavaimat fülkéje deszkafalán keresztül meghallhatta, mert mikor este a fürdőben ismét találkoztunk, kaczerán mosolygott reám. Észrevehette érdeklődésemet, csak az a kár, hogy van mindig körülötte több más fiatal leány, kikkel ezen tapasztalását közölhette, mert hazamenet mindannyian kíváncsian tekintettek felém. - A faluban laknak, mint nyaralók. - Este odáig követtem őket. - Ismét volt egy roppant unalmas cassino gyűlés.

Margittól kaptam levelet; aggaszt és bosszant, hogy sem Zsigától de kivált Feritől nem kapok hírt. - Magam írtam Ellának és Vilinek.

Szaplonczay Manó – 1896

A faluban már most is egy meglehetősen jó korcsma van, a hol mérsékelt áron jó italokat és ételeket lehet kapni, étterme igen szép és csinosan van berendezve, ugyan itt van 3 vendégszoba is.

Fonyód, '96. júl. 29. szerda

11h 10m p.m.

Most már kinyújtanám e pár napomat mely még hátra van itt tartózkodásomból; érzem, hogy őrült, esztelen vagyok, de nem tehetek ellene, szerelmes vagyok a szép nymphába⁹¹, a bájos aurorába⁹², a mosolygó venusba⁹³. Kegyetlen érzés gyötör; nem tudok nálán kívül semmi másra gondolni, és hasztalan! hasztalan! - Szeretnék lábaihoz omolni és megcsókolni ujjá hegyét, szeretnék hozzá szólni, szívből, lélekből, szeretném átölelni és karjaiban kimúlni. - Szerencsétlen vagyok, mert remény nélkül szeretek. Csak tudná mennyire imádom csak egy szíves pillantást vetne reám, de tekintetét úgy kell lelopnom szeméről, és rám néz akár egy fecskére, akár egy kerítésre. - Óh Istenem! miért vertél meg ily kegyetlen sorssal! Azt sem tudom már, mit teszek: vacsora után egy roppant kellemetlen csolnakázásunk volt Ilonával és Mariskával; Pistától kaptam levelet; mindig Ő-rá gondolok!

91 nimfa (görög): A nimfák nőalakok, akik a görög mitológia szerint az egész természetet benépesítik, néha különös helyekhez vagy tájakhoz kötődnek. A nimfák gyakran különféle istenek, istennők kísérői és gyakori célpontjai az életerős szatírok szerelmi vágyainak. Ők a természet alkotói és tápláló erőinek megtestesítői.

92 Aurora: Hüperión titán (mitológia) és Thea leánya a görög mitológiában. A hajnal istennője, minden reggel ő vezeti fel testvérének, Héliosznak szekerét az égboltra. Másik testvére Szeléné, vagy a római mitológiában Luna. Görög neve Éosz. Nevének (görög eredetű) jelentése: hajnalpír, hajnal, hajnalhasadás.

93 Vénusz (latin): A szerelem, a szépség és a szexuális gyönyör istennője a római mitológiában. A görög mitológiában Aphrodité (jelentése: a tenger habjaiból kiemelkedő).

Fonyód, '96. júl. 30. csütörtök

9h 45m p.m.

Őrütség! Vakmerő örütség, ami rajtam erőt vett. – Még sohasem tapasztaltam annyira gyöngeségemet, mint most, mert egy leányba 3 nap alatt annyira belebolondultam, csupa látásban, hogy nem bírok már semmi másra sem gondolni. – Hozzá imádásom tárgya – mint ma hallottam – menyasszony. – Ez az én átkom, hogy én oly hasztalanul, oly reménytelenül és oly mélyen tudok szeretni. – Reggel már 7h-kor a faluban voltam, és elértem célomat, láttam: a ház előtt ült egy asztalnál és levelet írt. – Nem akartam túlságosan feltűnővé tenni imádásomat, és László Fülöphöz mentem be és vele együtt tértem ugyanazon úton vissza. Még mindig ugyanúgy ült, rózsaszín negligében⁹⁴, borzasan, éppen ahogy a hálószobát elhagyta. – Írt, levelet, bárkinek is, az boldognak mondható a silány földi halandók közt. – Fürdőben, mint rendesen, természetesen újra láttam, de este már nem, mert 8h-ig esett az eső 2h-tól fogva, és fürdésről szó sem lehetett. – Mégis annál jobban fáj szívem és betege leszek még ez indulatnak. –

Fonyód, '96. júl. 31. péntek

11h 15m p.m.

Daczára az óriási sárnak, mely a tegnapi nagy esők után az egész utat előntötte, kétszer bementem reggel a faluba, hogy őt lássam de nem volt szerencsém, mert csak a délelőtti fürdésnél láttam először. Nem bírok meglenni a nélkül, hogy lássam, és mégis senki sem mondhatná reá, hogy szép. – Nem is szép, de bájos, kedves, viruló, remek, egyszóval elragadó! Ha még keskeny picziny kezeit és lábait, karcsú termetét megismerve hozzávetem, imádásra méltó teremtes, csakhogy – menyasszony. – Este is láttam, és csak attól tartok hogy nagyon feltűnő lesz csendes hódolatom, mely imádással határos.

Írtam levelet Ferkónak és Margitnak, kaptam pár sort Ilona levelében Nagymamától. – Egy új aquisitio⁹⁵ lépett ma életbe a telepen, u. i. levél-szekrényt kaptunk, és csak az a hátránya lesz az új rendnek, hogy ezentúl minden ujságot és levelet, melyek eddig d. u. hordattak szét, azok most mind másnap reggel érkeznek. – Sándor⁹⁶ váratlanul megérkezett. – Va-

94 negligé (francia): kényelmes házi ruha, pongyola

95 aquisitio (latin): szerzemény

96 László Fülöp, az életéről szóló könyvben így emlékezett vissza: „Akkortájt [t. i. 1896 nyarán. – V.I. megj.] sok időt töltöttem Szabó Sándorral, Lippich barátjával, aki az Oktatási Minisztériumban volt tisztviselő. A magyar dzsentri tipikus képviselője volt, egy Legfelső bírósági bíró fia. Szerettem őt, elbűvölő fickó volt és dzsentlemen. Festettem róla egy kisméretű arcképet.” (Farkas József fordítása) - In: Rutter, Owen, *Portrait of a Painter - The Authorised Life of P.A. de László*, Hodder & Stoughton, St. Paul's House, London, 1939. 151.

sárnap estig marad. Mégsem kaptam egy régen óhajtott levelet sem, sem Zsigától, sem Ferkótól. - Vacsora után cassino volt. -

Szaplonczay Manó – 1896

Fonyódból rövid néhány év alatt egy valóságos nyári város lesz, a melyre gyönyörű fekvése, remek szép erdeje, pompás, mindig élénken fodrozó vize, kitűnő, még a hegytetőt is borító homokja, elragadó kilátása és kitűnő összeköttetésénél fogva hivatva is van.

Fonyód, '96. aug. 1. szombat

11h 10m p.m.

Rajongok, örülök, és esztelenül. Napról-napra, óráról-órára jobban ohajtom őt látni, élvezni; nem tudok betelni látásával és mégis a természet e gyöngéd érzelmeknek oly ellenséges. - Egész d. u. esett. - Már d. e. a fürdőben kezdődött az eső, mikor kissé elállt, Ilona Sándorral hazament, én később lettem kész, akkor ismét erősen zuhogott az eső; a közös fürdőház-helyiségben a jó csillagom összehozott az Ő társaságával; áldottam az esőt; itt tudtam meg, persze közvetve, hogy d. u. 5h-kor fel szándékoznak menni a várdombra. De egész 6h-ig szakadt az eső, és így ez élvezettől, illetőleg örömtől megfosztattam, ekkor meg elátkoztam az esőt. - Szorongó szívvel kell gondolnom a távozás napjára; minden áron szerét akarom ejteni, hogy társaságába jussak; elég volna nekem egy szava, hogy a legboldogabb legyek, amilyen csak lehetek. - Miután az eső elállt, a nagy sárban is elmentem a faluba Őt megpillanthatni; a ház előtt, vagy az ablakban reméltem, és nem teljesült óhajom; lefőzve, kedvetlenül tértem vissza.

Fonyód, '96. aug. 2. vasárnap

9h 45m p.m.

Mint a lelkiismeret, úgy követ a bájos angyal képe. - Megtudtam bálványom nevét: Körmeny⁹⁷ Böske⁹⁸, a szolgabíró leánya⁹⁹, Karád, mely

97 A Körmeny család fonyódi kapcsolatairól: id. Körmeny Józsefnek (1810-1862) „az Alsó Fonyódi hegy alsó során volt szőleje és pincéje 6 hold 353 négyszögöl nagyságban. Ez a telek a későbbi Vajda-féle telek volt, a Vasas utcát is magába foglalva a következő hegyre vezető utcáig [*mai Jókai utca – V.I. megj.*] terjedt, nyugaton a Sándor utcáig húzódott. Pincéje a ma már emeletesre átépített egykori Vajda pékség volt [*mai Vasas utca sarkán – V.I. megj.*], sokáig Fonyód egyik legfestőibb zsúptetős régi háza. [...] Körmeny nem volt eredetileg földbirtokos családból származó ember. Egyik őse 1670-ben, a török háborúk idején szerzett címeres nemesi levelet, de mert a végvári élet megszűnt, birtok pedig az armalishoz nem volt, közvetlen utódai épp oly szegény emberként éltek, mint sok más ezer és ezer, jobbagysorba süllyedt armalista. A Körmenyek juhászokként éltek ezután a Veszprém megyei Noszlop határában, ahonnan egyik sarjuk, Körmeny Ferenc, ugyancsak, mint juhász költözött a XVIII. század végén Lellére. A kiterjedt legelők s a gyapjú mind kedvezőbben alakuló ára meghozták gyümölcsüket s Körmeny Ferenc egyik unokája, a Fonyódon is szőlővel rendelkező Körmeny József és felesége Léber Anna már oly módban éltek, hogy Niklán is birtak egy 380 holdas kis zálogos birtokot, úrilakkal és belsőséggel, fiuk Lajos pedig, a XVIII-XIX. század fordulójára alulról újra feltörő kisnemesi réteg helyezkedésének megfelelően, már a járás főszolgabírájának leányát, a boglári lakos Baán Idát vette feleségül.” – In: Móricz Béla 1956. - Körmeny Józsefnek három fia volt: József (1835-1896), Lajos és Ede. Ifj. Körmeny Józsefnek [*Böske apja – V.I. megj.*] Somogybabodon, Ráki pusztán földbirtoka, Somogytúron, Boglár és Lelle között szőlőbirtoka, Karádon úrilaka volt. Körmeny Lajosé volt Boglár egészen Lelléig, majd tőle gyulai Gaál Gaszton szerezte meg. Körmeny Ede Gamáson volt jegyző. – A Körmeny család tagjairól szól: A Körmeny fiúk. In: Noszlopy Ábá Tihámér: Régi Somogy, régi Kaposvár. Kaposvár, 1943. 152-156.

98 Körmeny Ilona Erzsébet Babodon (ma: Somogybabod) született 1878. május 3-án, 12-én keresztelték meg. Apja Körmeny József, anyja Sztár Emília. A budapesti 2. sz. Belgyógyászati klinikán agyvérzésben hunyt el 59 éves korában, 1938. február 7-én. A Kerepesi temetőben helyezték végső nyugalomra február 9-én, bár ma már nincs meg a sírja, a 47-es parcella 12. sorának 33. sírhelyén nyugszik. - Szintén Babodon született nővérei: Josepha Ida (*1873. jún. 18.); Mária Elvira Aranka (*1875. márc. 14.); Szeréna (*1876. aug. 28.). In: Somogy Megyei Levéltár Látványi r. kat. kereszteltek anyakönyve. – Körmeny Erzsébet családjáról, utódairól későbbi jegyzetünkben emlékezünk meg.

99 Körmeny József halálakor a következő hír jelent meg az egyik megyei újságban: „Gyászjelentés. Körmeny József köztisztviselő állású földbirtokos, vármegyénk törvényhatósági bizottságának tagja f. hó 7-én elhalálozott, számos tagú családja és előkelő rokonsága gyászolja a megboldogultat. Áldás és béke lengjen porai felett. A család által kibocsájtott gyászjelentés a következő: Alulírottak az összes rokonság nevében is fájdalomtól lesújtott szívvel tudatják a szeretett és felejtethetetlen jó férj, édes atya, nagy atya, testvér és após Körmeny József földbirtokos, Somogyvármegye törvényhatósági bizottsági tagjának f. hó 7-én d. e. 9 órakor, élete 62-ik, boldog házasságának 25-ik évében, hosszas szenvedés után történt gyászos elhunytát. A megboldogult hült tetemei f. hó 9-én d. e. 9 órakor fognak a róm. kath. egyház szertartásai szerint beszenteltetni és a karádi sírkertben örök nyugalomra helyezni. Az engesztelő szent mise-áldozat f. hó 19-én d. e. 9 órakor fog az úrnak bemutatni. Karád, 1896. november 7-én, Áldás emlékére! Béke hamvai felett! Özv. Körmeny Józsefné szül. Sztár Emília mint neje, Noszlopy Tivadarné, szül. Körmeny Józsa, Molnos Kálmánné, szül. Körmeny Elvira, Körmeny Szeréna, Körmeny Erzsébet, Körmeny István, Körmeny Emília, mint gyermekei. Noszlopy Tivadar, Molnos Kálmán*, mint vők. Noszlopy Tihámér, Noszlopy Angyalka, Molnos Elvira, mint unokái. Körmeny Lajos, Korenika Miklósné, szül. Körmeny Lujza, mint testvérek.” In: Somogyi Újság, 1896. nov. 15. 2. - * Molnos Kálmán m. kir. csendőr százados, a besztercebányai szárny volt parancsnoka, a jubileumi emlékérem tulajdonosa 40 éves korában 1901. január 22-én hunyt el, felesége, leánya és a rokonság siratta. In: OSZK Mikrofílm-tár. FM8/35797.

innen nem messze van, az ő birtokuk, vőlegénye egy hadbíró¹⁰⁰, jelenleg Fehérváron tartózkodik. Imádottamhoz egy lépéssel közelebb jutottam, amennyiben kis, alig 5-6 éves unokaöccsével¹⁰¹ megbarátkoztam. - Ha el-
 érném még rövid, hátralévő időm alatt azt, hogy csak egy szót is váltsak
 vele, nyugodtan - nem, nyugodtabban adom meg magamat a végzetnek,
 midőn útjainkat elválasztja; az Isten tudja, mikor látom meg még egyszer,
 és vajon mily körülmények között? - Nehéz lesz a szívem, ha másra kell
 gondolnom, mint Ő reá, és mégis sajog ugyanaz, ha meggondolom sze-
 rencsétlen sorsomat. - Mit nem tennék meg érte? - Legédesebb álmom
 a reménytelen ájtatosságban érte, mellette elveszni, hogy legalább lás-
 sa, mennyire tud egy szív szorulni, mennyire tud vérezni, anélkül, hogy
 kiapadjon belőle a szenvedély. - Nagyon helytelenül mondja Feszl Géza¹⁰²
 legutóbbi cikkében a szerelemről, hogy az az egoizmus, hiúság szép iránti
 érzék, illusio és végre az ösztönszerű vágyakozás. - Én ebből négyet törölök,
 és fenntartom csak a szép iránti érzéket. - Önzés, egoizmus az én szenvedé-
 lyemben nem talál helyet, mert én csak csodálhatását ohajtom, az önzés
 kielégítése maradjon másra; - hiúság nincs, mert én imádottamért rajon-
 gok, és nem kevélykedem ezzel, mert hiszen az egyáltalán nálam semmire
 sem ok; illusio az én szerelmemben felesleges, minthogy illusio nélkül is
 oly elragadó, oly bódítóan bájos Ő, hogy ezt illusioval már nem is növel-
 hetném. - Az ösztönszerű vágyat teljesen szó nélkül hagyom, minthogy

100 „Hadbíró: a hadseregnél és a haditengerészetnél az igazságügyi szolgálatot teljesítő tisztikar tagja. A legalsóbb rangú hadbírók főhadnagyok, a legmagasabb rangúak tábornokok (vezérhadbírók). A vezérhadbírók a katonai főtörvényszéknél és a legfelsőbb katonai törvényszékhez vannak beosztva és egyikük a közös hadügyminisztérium 4. osztályának főnöke. Az ezredes hadbírók a katonai fő-
 törvényszéknél működnek és egyikük a tengerészeti ügyosztályon van alkalmazva. Az alezredes és
 őrnagy hadbírók a hadtestparancsnokságoknál igazságügyi előadók s őrnagy hadbírók a helyőrsé-
 gi katonai törvényszékek vezetői. A százados és főhadnagy hadbírók az első folyamodású katonai
 törvényszékeknél vizsgáló bírák vagy mint fogalmazók működnek a hadügyminisztériumnál és a
 hadtestparancsnokságoknál.” In: Pallas nagy lexikona. 1893-1897.

101 Noszlopy Aba Tihamér (1891-1967. dec. 11.). Apja Noszlopy Tivadar, anyja Körmeny Józsa. A
 két világháború közötti somogyi kultúrélet aktív szereplője. Kaposvár múltjában szenvedélyesen bú-
 várkodott, könyvet is írt 'Régi Somogy, régi Kaposvár' címmel. Feleségével, Eitner Irén zenetanár
 operaezenekessel közösen nótatanfolyamokat és előadásokat szervezett. Halálakor felesége és lánya
 Éva, férjezett Boda Lászlóné gyászolta. - Somogyország lantosai (Kaposvár, 1943. 164-167.) című
 munkájának egy fejezetét Fonyódról írta 'Szesztalalom Bélatelepen' címmel. Nagypapja testvérének,
 Körmeny Lajosnak leányát, Arankát Barcza Elemér, gróf Zichy Béla intézője vette feleségül, róluk
 emlékezett meg írásában. - Irodalom: Noszlopy Aba Tihamér: Kis családi történelem. In: Lévai
 József György: Csodabogarak. Kaposvár, 2005. 9-21.

102 Feszl Géza (1851 k.-1908): posta- és távirólist. Különködő ember volt; télen-nyáron hosszú,
 barna lebernyegben járt s összecsavarodó szakállát akkorára növesztette, mint valami remete. Tárcái
 és egyéb írásai 1896-ban megjelentek a Budapesti Hírlapban, az Athenaeumban (A szegénység és
 a nő címmel), a Budapesti Naplóban, amelynek 1905-ig belső munkatársa volt, a Hazánkban, a
 Magyarországon, a Pesti Naplóban. - In: Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. IX. köt. 43.
 Bp., 1992.

annak itt semmi keresni valója nem is lehet. – Még a szép iránti érzékemről sem tanúskodhatik dobogó szívem, nem szépség, nem kápráztató vagy feltűnő szépség az, amely engem hódolatra készítet, hanem a báj, a teremtés illata, amely reám legyőzhetlen hatást gyakorol. –

A természet ez alkotmánya mellett eltörpül, megsilányul egy másik fiatal leány képe, kit Lippichéknél ismertem meg; neve Nagy Ilonka, Budán laknak, és náluk voltak helyeink kibérelve a millenniumi díszmenet megtekintésére.¹⁰³ – Langyos, társaságban ügyetlen kis leány; László Fülöpbe¹⁰⁴ fülíg szerelmes, aki amaszt bolondítja, mint afféle Bakkfisch¹⁰⁵, könnyen meg lehet kavarni. – Császár Ferkótól¹⁰⁶ kaptam levelet, Lomniczról, a domonyi útját vissza akarja szívni? De ezt nem ajándékozom neki; egy fényképet is küld, saját arc képe, melyet pesti lakásukon vett fel; ő a szobája ablakja előtt a loggia alatt áll, könyvvel kezében, a retusírozás hiányzik, de maga végezett mindent e kép készítésénél. – A rossz idő ismét megakadályozott abban, hogy másodszor menjek fürödni, és így Őt sem láttam, bár feltett szándékom volt, hogy még szemre kerítem ma, ezért mentem fel d. u. 5h-kor a várdombra, hogy találkozhasam vele, mert ilyen kirándulást ez órában terveztek tegnapi, melyet azomban a nagy eső megsemmisített. – Ma is eredmény nélkül jártam fenn, és haza is kellett sietnem a beálló eső miatt, jó 1 ½ h-i esőnk volt, miből már pedig elég lenne. – Sándort Ilonával elkísértük d. u. 3 ½ h-ra az állomásra, mert hazautazott Pestre; ugyanazon vonaton utaztak Nessi-ék is, kik ide kirándulást csináltak Fonyódra. – A fürdőben találkoztam egy Nádassy Pista nevű úrral, aki engem úgy látszik ismert, sőt nekem is ismerősnek tetszik az arcza, és bemutatta fiát is, de ennek nevét nem tudom. Mindketten Follyéknál vannak látogatóban. –

103 Budán az Albrecht Főherceg úton volt Nagy Ilonáék villája (ezt L. G. naplójának június 8-i bejegyzésében közli). Ez ma a Clark Ádám térről a Várba felvezető Hunyadi János út. – Arra nézve nincs információnk, ki is volt Nagy Ilona ill. a családja, annyit tudunk kideríteni az 1900-as budapesti címjegyzékből, hogy bizonyos Nagy Béla tanító lakott az Albrecht út 3-5. sz. alatt.

104 László Fülöp levelében 1898. júl. 30-án így írt: „Kedves Elek! Keveset írtál kártyádra de elég hogy életjelt adjon mindannyiunktól, s elég, hogy engem igazán gyakoribb értesítésekre figyelmeztessen. Bár jól esnék, ha ottani nagy nagy nyugalomban neki ülnél és mindenről részletesen írnál – s míg te kedveseiddel élvezed a gyönyörű Balatont, feledve sok mindent, mi a városban [...] addig újabb és hatalmasabb benyomások, tapasztalatok [...] vesznek erőt rajtam.”- In: OSZK Kézirattár. Levelestár. László Fülöp levelei K. Lippich Elekhez. 65.

105 bakfis (német): süldő lány, csitri

106 Császár Ferenc gyászjelentése: „Özv. Császár Ferencné sz. Fittler Margit és leánya Margit, valamint özv. Kuttner Kálmánné sz. Császár Ilona testvére a Mindenható szent akaratában megnyugodva a maguk és szeretteik nevében mély fájdalommal tudatjuk, hogy a legjobb férj, a legdrágább édesapa és testvér K. Császár Ferenc műépítész tanár folyó hó 20-án, életének 77. évében, a betegek szentségével megerősítve, példás türelemmel viselt hosszú szenvedés után visszaadta nemes lelkét Teremtőjének. Budapest, 1955. október hó 23-án. A lélek él, találkozunk! Lakás: Bartók Béla u. 25.” In: OSZK Mikrofilmtár. FM8/35797.

Somogy, 1896. augusztus 2.

Időjárás

Az eső, sőt, erős záporok, zivatarok csütörtök óta minden nap megújulnak, délelőtt rendszeren rökkenő hőség, nyomott lég, napon 35-36 fokkal, délután 4 óra körül már szakad a zápor, vihar tombol s út a mennykő!

A hét valahára száraz, jó idővel kezdődött, sőt, rökkenő meleggel, úgy, hogy 27-28-án már 28-29 fok hőség volt árnyékban R szerint, napon pedig 36-37 fok. Tehát a kánikula hanyathomlok szakadt ránk a sok zivatar és esők után.

Fonyód, '96. aug. 3. hétfő

10h 5m p.m.

Repes a szívem az örömtől. – egy újabb lépést tettem ma ama hídon, mely az Ő közelébe vezet. – Ma t. i. d. u. a 3h 30m-i személyvonattal utazott vissza Boglárra Lippichék vendége, Nagy Ilona. – Nagy darabon elkísértem, mert Lippichné is eljött és a fiatal leány csomagját vittem. Egy néje kísérte be a vasútra és onnan Boglárra is, ha nem akadt volna más erre. – Ez a nő szintén Nagy névvel, minthogy Ilona apjának nővére, közel rokonságban állhat Ő hozzá, mert a fürdőben mindig együtt látom őket. – Ez nagy haladás, és ha legközelebb ismét beszélek vele, megkérem, hogy bemutasson ifjú társaságának. – Kétszer fürödtem ma, szokott időben, mikor az Ő látását élvezhettem. Ilona egy csolnakot vett 8-9 személyre, de még nem ültem benne. Ismét eső keletkezik. Ilonával már ma két szóbeli összetűzésem volt, e tekintetben már nagyon soká időzök itt; más tekintetben ki szeretném húzni a végtelenbe. –

Fonyód, '96. aug. 4. kedd

11h 30m. p.m.

László Fülöp ma már a hajnali órákban hazautazott Pestre; mire lakására mentem 7 h-kor, már hült helyét találtam.¹⁰⁷ Reggeli után azonnal

¹⁰⁷ László Fülöp Budapestről 1896. augusztus 9-én keltezett levelet küldött Lippich Eleknek, amelyben sajnálkozik, mondván „nem tovább élvezhetem kedves családot vendégszeretetét, nem élvezhettem tovább azon kedves órákat, melyekre mindenkoron kedvesen fogok vissza emlékezni.”; hálás Lippichnek, mert alkalmat nyújtott sok idő után arra, hogy a természet szépségeit élvezhesse, köszöni felesége vendégszeretetét: „Azóta, hogy elhagytalak, el a szép Balaton regényes vidékét – itt kószálok a városban...” – írja, később pedig: „irigylésre méltók azok, kik a Balaton partján hűselhetnek.” Egy levélről is említést tesz, amely Fonyódon keresztül jutott el hozzá. Szót ejt arról, hogy Náray Szabó Sándorral Domonyban volt, és lehet, hogy az augusztust is ott tölti. A Napló későbbi, már nem Fonyódról keltezett bejegyzéseiből tudjuk, hogy valóban ott volt, Gábor nagy öröme. – In: Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár. Levelestár. László Fülöp levelei Koronghi Lippich Elekhez. 1896. aug. 9. (Itt köszönöm meg Andor Csabának, az OSZK könyvtárosának szíves segítségét). – Válaszában Lippich a következőket írta: „[...] Mi szép csendben élünk. A kerti munkák javát befefejezván, olvasgatással töltöm az időt, amire szinte kényszerítve is vagyok, minthogy

lementem és csolnakáztam az ujonan vett csolnakon; később Ilonát is Bivel, a Bolváryékkal eleveztem jó darabon. – Megérkezett Ő is a fürdőházba, kis öccsével horgászgatott, és mikor egy hal visszaszökött a vízbe, alkalmam nyílt hozzá szólni, bár nem egyedül. – Rajongok ész nélkül és belátom, hogy Lombroso miután minden lelki felháborodást a „Genie” és „Irrsinn”¹⁰⁸ név alá sorolja, a szerelmet, az imádást helytelenül ez utóbbi alól elhagyta. – Valóságos örütség, mennyire szeretem azt a teremtest, mely a nőiesség, az ártatlanság és eszesség lenyomatát arcán viseli. – Ozsonna után még Lippich-chel, fiával és Krizsanics-csal¹⁰⁹ elmentünk horgászni csolnakkal, de csak egy kisujnyi vastagságút fogtunk. – Csak 8h-ra kerültünk ki, pedig szándékom volt – és milyen édes terv – hogy ma felajánlom este a szép fiatal leányoknak a csolnakázást, de ez így nem sikerült, és elvette kedvemet mindentől; legnagyobb rémületbe ejtettek az Ő szavai, mikor mondá „ma még vacsora után menjünk fel a dombra, és utoljára nézzük meg a szép kilátást.” – Már kis öccsétől megtudtam, hogy utaznak valahová, de abból nem tudtam kiokoskodni, hogy teljesen elhagyják-e helyeket, vagy csak pár napra. – Óh, ha ma utoljára láttam, ha utoljára élveztem hangja tiszta csengését, szeme káprázó varázsát, akkor epedve ohajtom magamnak, hogy ma utoljára láttam legyen e napvilágot, hogy utoljára hallottam legyen emberi szót, hogy utoljára – éltem. Feledni nem fogom soha, ha bár meddig élek is.

Fonyód, '96. aug. 5. szerda

10h p.m.

Vége! Vége mindennek! Most már azt nem tudom, miért is vagyok én itt? Mit keresek még e helyt, hol igen gyötrő emlékekkel találkozom, de semmi vigasztalással? Igen, elmentek, el, oda, ahová nem követhetem őket. –

nem érzem jól magamat. Nyitott ablaknál szoktam aludni, s a múltkor nem vettem észre éjjel az idő rosszra fordulását, minél fogva derekasan átfáztam [*lásd az aug. 11-i bejegyzést! – V. I. megj.*]. Az idei pihenés végét érte. Készülődvén már is, én vasárnap délután indulok Budapestre, mely részemre a pokol összes szórakozásait tartogatja. Képzeltető, milyen nagy örömmel indulok útnak. [...] Isten áldjon! Őszinte barátod Lippich Elek. Fonyód, 1896. VIII. 13.” In: The de Laszlo Archive Trust.

108 Cesare Lombroso (1836–1909) olasz orvos és antropológus. Torinóban tanult, 1862-ben a pszichiátria tanára lett a paviai egyetemen, aztán pedig a torinói egyetemen kapott katedrát, mint a törvényszéki orvostan s a pszichiátria tanára. Nevét különösen gyakorlati megfigyelései és filozófiai eszméi tették ismertté, melyekkel az elmebetegek, a gonosztevők s a prostituált nők erkölcsi elzülését fizikai fogyatkozásaikból igyekezett magyarázni. Itt említett műve németül: *Genie und Irrsinn in ihren Beziehungen zum Gesetz, zur Kritik und zur Geschichte* Leipzig: Reclam 1887. Magyarul: *Lángész és örütség*. Fordította Szabó Károly. Magyar Kereskedelmi Közlöny Hírlap és Könyvkiadó Vállalat kiadása.

109 dr. Krizsanich József kaposvári ügyvéd és felesége Leipzig Gizella (*Nikla 1862.). – A Krizsanich féle telek 1918-ban Rózsa János és felesége Doering Ida kezére került. – Bartók Béla u. 34. (Önkormányzati Üdülő Alapítvány Pécs)

A reggeli órákban kocsin Boglárra, onnan a d. u. Karádra mentek és nem térnek többé vissza, de mit is beszéllek többszámban, mit törődöm én a többiekkel, mi közöm az egész világhoz, mikor őt nem csodálhatom. Szomorúnak láttam a fürdőt, szomorúnak az egész vidéket, mert annak dísze, kedves fecskéje, bimbófakasztó tündére eltávozott.¹¹⁰ - Az én keblemben

110 Körmeny Erzsébet Karádon, 1901. szeptember 23-án kötött házasságot hamvai Hámory Zoltánnal (1871-1921), aki székesfővárosi árvaszéki ülnök volt. [SML Karád házassági anyakönyve. 23. szám. 1901. szept. 23. Hámory Zoltán r. kath. Árvaszéki fogalmazó lakóhelye Budapest VIII. kerület Rottenbiller u. született Balassagyarmat, 1870. okt. 23. apja néhai Hámory Ede törvényszéki tisztviselő, anyja özv. Hámory Edéné Lieczkovszky Paulina; Körmeny Erzsébet lakóhelye Karád, született Babod, 1878. máj. 3.; tanúk: Mentler Károly 40 éves karádi gyógyszerész, Kovács Imre 29 éves karádi községi jegyző]. Apja Ede, anyja Lieszkovszky Paulina. Nagyapja Hannibál cs. és kir. kapitány, nagyanyja Prónay N. (Kutatás közben az alábbi szövegezésű gyászjelentést találtuk: Hámory József maga s gyermekei: Eduard, József, Ilona, Etel s Ida, elszomorodott szívvel jelentik elfelejthetetlen hites társának s illetőleg édes anyjoknak: tóth-prónai s blatniczai Prónay Máriának, f. év nov. hó 26-án, életének 47. évében, nehéz szülés következtében történt gyászos kimúltát. Az elhunynak hideg tetemei f. év nov. hó 28-án Váczon a protestáns egyház szertartásával takarítottak el. Kelt Pesten, 1851. évi nov. hó 29-én.” In: OSZK Mikrofilmtár FM8/35797.) - Hámory Zoltán gyászjelentése: „Hamvai Hámory Zoltánné szül. túskevári somogyi Körmeny Erzsébet, mint az elhunyt neje, Hámory Zoltán, István és Endre mint gyermekei és a nagyszámú rokonság nevében mélyen szomorodott szívvel jelenti, hogy felejthetetlen jó férje ill. édesatyja és rokonuk hamvai Hámory Zoltán nyug. szék. főv. árvaszéki ülnök folyó hó 1-én reggel ½ 8 órakor, rövid szenvedés után, életének 50-ik, boldog házasságának 20-ik évében az Urban csendesen elhunyt [Az István kórházban, vérmérgezésben. V.I. megj.]. A megboldogult földi maradványai folyó hó 3-án délután 4 órakor fognak a Kerepesi út melletti temető halottasházában a róm. kath. egyház szertartás szerint beszenteltetni és ugyanazon temetőben örök nyugalomra helyezni. [...]. Budapest, 1921. április hó 2-án.” In: OSZK Mikrofilmtár FM8/35797. - A temető 25-ös parcellájának 3. sorának 98-as sírhelye volt, de ma már nincs sírköve, bár ugyanott nyugszik. - A családot előbb Hammerschmidtnek hívták*. In: Nagy Iván, Kempelen. - * Hámori (Hammerschmiedt) Andor Szeged. UK (Udvari kancellária) 10157-61 (1861). In: Századunk névváltoztatásai. Helytartósági és miniszeri engedéllyel megváltoztatott nevek gyűjteménye 1800-1893. Bp., 1895. - Hámory Zoltánnak és Körmeny Erzsébetnek három fia született: Hámory Zoltán (1902. jún. 5.) székesfővárosi fogalmazó, rendőri büntetőbíró. A fővárosban végezte a középiskolát és a Közgazdasági Egyetemen megszerezte a mezőgazdasági szakoklevelet, a közigazgatási gyakorlati vizsgát és a közgazdaságtudományi doktori címet. Még egyetemi éve alatt megkezdte a gazdasági gyakorlatot, különböző gazdaságokban, közben két évig a balatonföldvári szállodaüzemet vezette, és alaposan kiképezte magát szállodai szakmában is. 1928-ban lépet a főváros szolgálatába, mint ideiglenes tisztviselő. Később az élelmiszerhamisítási ügyekben volt kihágási büntetőbíró, majd iparügyi előadó és ipari kihágási, munkabér és munkaadói kihágási ügyek büntetőbírája fogalmazói rangban. Németül és angolul beszél. In: Keresztény Magyar Közéleti Almanach. 1940. Első kötet A-L. 371. - Hámory Brúnó István (1904. jan. 18.-1976. szept. 15.) okl. gépészmérnök. A légvédelem kötelékében 1925. aug. 20-án kezdte meg a szolgálatát. 1934. nov. 1.-től százados; 1942. márc. 31. után őrnagy; 1943. május 1. után alezredes. A Magyar Katonai Szemle 1936-os évfolyamában a légügyi közlemények között jelent meg „Leszállás műszer után” című írása. Borszék Edittel 1937-ben kötött házasságot, leányaik - Körmeny Böske unokái - 1940-ben és 1941-ben születtek. - Gyászjelentése: „Isten akaratában megnyugodva, szomorúan tudatjuk, hogy Hámory Bruno volt hadmérnökkari repülő alezredes, ny. gépészmérnök életének 72. évében, súlyos betegség után 1976. szeptember 15-én elhunyt. Kívánságának megfelelően elhamvasztatjuk, és 1976. október 4-én, de 10 órakor helyezzük örök nyugalomra fivére mellé Farkasréten, a római katolikus egyház szertartása szerint.” In: OSZK Mikrofilmtár. FM8/35797.- Hámory Gaszton Endre (*1905. dec. 31.) okl. gépészmérnök. Szolgálatát a tüzeireknél 1927. aug. 20-án kezdte meg. 1937. nov. 1. után százados; 1944. január 1. után alezredes. Jakob Olgát 1936-ban vette feleségül. Több téren is érdemeket szerzett. Résztevője volt

is felfakadt egy ilyen bimbó, mely mindig utána, mint jóttevő napja után fordult, de most beállt az éj – óh hosszú éj – és a bimbó lehajtja fejét és hijában várja az új felkelő napot, számára csak éj van még. Már 5 ½ h-kor kiveztem a tóra és a Boglári irányt véve, meglátni reméltem még utoljára kocsin imádásom tárgyát, de hijában; 2h hosszát egy huzamban eveztem, de sikertelenül, nem láttam magam körül csak a szomorú vidéket, melytől megválnom ezek után könnyű lesz. Mert mikor már-már elérni reméltem célomat, hogy mint új ismerőse szerepelhessek, most kellett elrebennie vágyam céljának, mint a fata morgana¹¹¹ tenger sivatagban. Az egész délelőttöt fürdással és csolnakázással töltöttem el, a délutánt pedig itthon. – Miután tegnap kiolvastam Gerstäcker¹¹² „In Amerika”-ját¹¹³, ma

az első magyar öttusa versenynek 1927. április 21-29. között. Az első öttusaverseny kilenc napig tartott, minden szakág versenye után beiktattak egy nap pihenőt. A versenyen Hámory a 9. helyen végzett a 11 indulóból, bár három szám után még a második helyen állt. A versenyzők valamennyien a Ludovika Akadémia növendékei voltak. A 400 méteres úszást 5:58.4 alatt teljesítette. A Nemzeti Sport május 1-jei száma így írt: „Külön kell szólnunk az indulók nagyszerű teljesítményéről. Alig 10 nap alatt 5 különböző versenyt abszolválni nem gyerekjáték. A versenyszámok kétnaponként változtak és bizony nagyon is igénybe vették a versenyzők fizikumát, s ennek dacára a 12 induló közül csak egyetlen egy adta fel a küzdelmet.” A sport teljesítmény mellett a második világháború időszakában is helytállt, Dunay András visszaemlékezése így szól: „A Duna alatti kábelalagút jelentőségét csak a háborús események ismeretében lehet megítélni. 1944-ben a dunai hidak aláaknázásával egyidejűleg a német hadsereg a kábelalagútban is elhelyezett robbanóanyagot. A Duna alatti rész felrobbantásával sok évre, ha nem véglegesen használhatatlanná vált volna az alagút. Erre való tekintettel megkísérelték elérni, hogy a víz alatti részből távolítsák el a robbanóanyagot és csak a végaknában akadályozzák meg a lépcső megrongálásával a lejárását, valamint a közlekedést az alagútban. A magyar és a német hadsereg alakulatai közötti kapcsolatot Hámory Gaszton hadiműszaki törzskari alezredes tartotta. Nevezetel 1927-ben, Rómában, a főiskolai világbajnokságon a magyar csapat tagjaként együtt vívtam. Az így kialakult személyes kapcsolat alapján 1944-ben felkértem, járjon közbe és akadályozza meg a kábelalagút víz alatti részének felrobbantását. 1944 karácsonya után telefonüzenetet kaptam a lakásomon: az alezredes úr értesíti, hogy amit a mérnök úr kért teljesítette, egyébként ismeretlen helyre távozott. Kiderült, hogy Hámory alezredes eljárása nyomán a német katonaság az alagút víz alatti részéből eltávolította a robbanószerkezeteket és visszavonulásuk alkalmával csak a pesti aknát, illetőleg az ott levő lépcsőt rongálták meg.” A Magyar Katonai Szemleiben jelentek meg írásai: A lovaspóló haszna (1934), Hol keressük a hibát? (Hozzászólás a vívás mai helyzetéhez, 1934), Stílus vagy eredmény (1934), A pólólovak és a lovaspólósport (1938).

111 Fata morgana (olasz): A délibáb (fata morgana) egyes vidékeken, főleg sík területeken, fellépő légtükröződési jelenség. A távolságuk miatt nem látható tárgyakat láthatóvá teszi, a látóhatáron lebegnek, megkettőződnek, vagy fordított állásban látszanak az egyébként is látható tárgyak. Ez a többszörös légköri tükröződés jelenség akkor alakul ki, amikor az alsó és a felső tükröződési feltételei egyszerre ki tudnak alakulni. Hatására a tárgyak képei, méretei a valósághoz képest eltorzulnak, változnak. A fata morgana megnevezést minden légköri tükröződéssel kapcsolatos jelenséggel kapcsolatban szokták használni, függetlenül a kialakulás körülményeitől.

112 <http://www.friedrich-gerstaecker.de>

113 In Amerika. Amerikanisches Lebensbild aus Neuerer zeit. Im Anschluss an „Nach Amerika!” von Friedrich Gerstäcker. – Jena: Hermann Costenoble. 1872.

kezdték meg ugyanattól több apró elbeszélést, mint Jack u[nd] Bill, Die Erbschaft¹¹⁴, Nach dem Schiffbruch¹¹⁵, etcz. etcz.

Fonyód, '96. aug. 6. csütörtök

9h 40m p.m.

Már kora reggeltől fogva borús az idő, 9h tájt óriási szélvészszel kapcsolatosan jégeső érkezett, oly nagy darabok, amilyeneket még soh'sem láttam és az alsó üveges veranda 21 tábláját betörte. – Még ez idő tájt írtam levelet Pistának. – Fürdéseim ma igen rövid volt. Egyáltalán semmi kedvemet sem lelem már a fürdésben, mióta Ő távol van; üresnek, holtnak, idegennek érzem az egész környéket. Oh, bárcsak ne is láttam volna! Ebédre ma Lippichéknél voltunk, mert szakácsnőnk Pestre utazott egy napra. – Sőt, az egész délutánt ott töltöttük, és én csak estefelé kerültem haza; közben többször volt eső jéggel vegyest. – A villámlás és dörgés egész nap nem szünetelt. Csolnakunkat a reggeli vihar a partra vetette, miután horgonykötelét elszakította. Most már nem törődöm a rossz időjárással. – Míg még pár nap előtt kétségbeestem a sok eső miatt, mert a nagy sárban nem mehettam a faluba Őt keresni, addig most nem törődöm, bármilyen időjárás is legyen; úgyis sivár lesz nekem mindig ez a hely.

Fonyód, '96. aug. 7. péntek

10h 10m p.m.

Ügyszólván egész nap esett, csak este tettem pár lépést ki az utra; kaptam levelet Margittól és egyszersmint elküldt egy levelező-lapot, melyet Segessváry Palitól¹¹⁶ kaptam Domonyba, Linia¹¹⁷, román városból. – Végre sürgöny érkezett Zsigáttól, hogy a holnap reggeli gyorsvonattal érkezik Boglárra, talán elébe megyek. Már alig várom, hogy eljussak e helyről, hol minden fa, minden pad és virág Őreá emlékeztet, és azon boldogtalanságra, mely Ő miatta szállott meg.

114 Die Erbschaft. In: Hamburger Nachrichten. Aus Meinem Tagebuch. Gesammelte Erzählungen von Friedrich Gerstäcker. Erster band. - Leipzig: Arnoldische Buchhandlung. 1863.

115 Nach dem Schiffbruch. Nordaustralische Abenteuer von Friedrich Gerstäcker. - Jena: Hermann Costenoble, 1870.

116 A Segessváry család őse Szokonya (Szakonyi) Ferenc Bars vármegyéből származott, ahol 1723. január 23-án kapott nemesi bizonyítványt. Feleségével Patay Zsuzsannával Alsódabason telepedett le. Ferenc fiának, Sámuel volt az utódja, majd annak Jenő, aki 1870-ben Domony községbe költözött. Az ő fia volt Segessváry Pál (testvérei Ödön és Jenő). A család címere: kékben könyöklő páncélos kar karddal. Sisakdisz: a pajzsalak. Takarók: vörös-ezüst, kék-arany. – In: Borovszky Samu (szerk.): Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I-II. Budapest, 1910. - A faluban, amely egykor „hét kastély árnyékában élt” még ma is látható a Segessváry-kúria, amelyet Ónody Zsigmond 1796-ban épített késő barokk stílusban, ma lakóház.

117 Linia román város, Petrozsénytól délkeletre.

Fonyód, '96. aug. 8. szombat

10h 5m p.m.

Végre megérkezett a Zsiga¹¹⁸. 7h 9m-kor érkezett a gyorsvonat Boglárra, tehát 8 ¼ h-kor volt itthon. Az időnk, bár egész délelőtt borus, délután csak szeles volt, mégis járkáltunk Zsigával, sőt, este meg is fürödtünk. Találkoztam már estefelé Noszlopy szolgabíró¹¹⁹ nejével, az Ő nővérével¹²⁰, vérzett a szívem, mikor emlékezetembe hívta az ügyis kitörölhetetlen vonásokat. - Levelet kaptam Ferkótól - Zsigával még 4-5 napig maradok.

Fonyód, '96. aug. 9. vasárnap

10h 50m p.m.

Nem vártam meg, míg mindannyian felkeltek, de miután magam reggeliztem, lementem csolnakázni. - 11h-kor, mikor Ilona is lejött Zsigával fürödni, magam is hasonlót cselekedtem. - Ebéd után kiolvastam Gerstäcker újabb regényét, „Im Busch”¹²¹ egyike a legszebb műveinek, melyeket eddig még olvastam. - Zsigával voltam egy nagy csolnak-touron¹²². A tó 1/3-ba bevezünk. - Valószínűleg kedden d. u. utazunk innen.

Somogy, 1896. augusztus 9.

A Balatonban is évek óta nem tapasztalt vihar volt; hullámok úgy zajongtak, mintha csatazaj lett volna. A vízforgatagok az erős hajókat is próbára tették. Emberélet is esett áldozatul egyik yachtról.

118 A Napló több helyén említett világhírű festőművész László Fülöp domonyi látogatása során 1896-ban őt is lefestette. Ismeretes egy fénykép, amely László Fülöp műtermében készült, a festmény előtt a mester mellett id. és ifj. László Zsigmond is látható (lásd a kötet végét).

119 Noszlopy Tivadar (noszlopi), megyei aljegyző, szül. 1861. okt. 30. Várfalván (Vrácsik), ág. ev. vallású birtokos szülőktől; a gimnáziumot Kaposvárott, Csurgón és Pápán, jogi tanulmányait Budapesten (részben Kecskeméten) végezte 1885-ben; megyei tisztviselő Kaposváron. In: Szinnyi József alapján. - A vidéki és fővárosi politikai és szépirodalmi lapokban számos költeménye, néprajzi és irodalomtörténeti cikke jelent meg. Főleg Berzsenyi Dániel életéről és családjáról közölt számos érdekes és ismeretlen adatot. - In: Somogy vármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Szerk. Csánki Dezső. 1914. - 1921. február 1-én halt meg, Budapesten a Kerepesi úti temetőben helyezték végső nyugalomra. - Elmúlt időkből (Kaposvár, 1910.) című munkájában 'Fonyód rettegett hőse' címmel írt Palonai Magyar Bálint fonyódi várkapitányról.

120 Noszlopy Tivadar felesége Körmendy Jozefa Ida (Józsa) Somogybabodon született 1873. június 18-án, két gyermekük volt, Aba Tihamér és Angyalka (1896-1921. márc. 16.). Életének 45., házasságának 28. évében, hosszas és kínos szenvedés után hunyt el 1918. december 1-én.

121 Im busch. Australische erzählung von Friedrich Gerstäcker. - Jena und Leipzig: Hermann Costenoble. 1864.

122 csolnak-tour = csónak túra

Időjárás

A Balatonpart-vidékéről írják lapunknak, hogy ott még soha nem élt orkán és égiháború volt, villák és községekben rengeteg ablakot vert be a jég, így több határt leverte kukorica, burgonya, szőlőben. Tehát az egész megye szenvedett a záporok, orkán majd jégverésből.

Fonyód, '96. aug. 10. hétfő

11h 5m p.m.

Végre eldöntöttük, hogy holnapután, szerdán d. u. a 3h 35m-i szem[ély] vonattal indulunk innen. - Csütörtökön Pesten maradunk és péntek reggel megyünk Domonyba.¹²³ - Ezért akarok még most haza írni. D. e. séta és fürdés, d. u. pihenés, Lippichéknél látogatás és csolnakázás foglalta el időnket. - Változatosság kedvéért ma megint volt cassino-összejevetel. -

Fonyód, '96. aug. 11. kedd

10h 30m p.m.

Utolsó est ezen helyen, e szobában. - Szédület fogja el az ember agyát ha arra gondol, hogy így, mint most itt él és működik, úgy talán életében már sohasem fog élni és működni. - Tempora si fuerint nubila, solus eris.¹²⁴ - És valóban minden elmúlik, eltávozik és a szegény emberi állatot visszahagyja árván mint a robogó vonat a fáradt vándort. - Reggel magamban csolnakáztam. - Másodszor Zsigával fürödtem meg. - Délután beborult és most megeredett az eső. Egész délután már nem mozdulhattunk a házból a minduntalan meg-meg induló eső miatt. Ma megkezdtem a csomagolást. - Írtam tegnap este haza, de minthogy ma az összehajtásnál eltöröltem az írást, újra leírtam reggel.

123 László Fülöp 1896. augusztusában Domonyban készítette 'Kislány' című festményét, amely a Kieselbach Galéria és Aukcióház 2005. december 16-i árverésén szerepelt, 14 millió forint volt a kikiáltási ára: „Kiváló érzékkel kombinálta a már-már fényképszerű realizmust az eszményítés éppen divatos eszköztárával. Portréi rendkívül dekoratívak, igen lendületesek, de mindazonáltal hűek a valósághoz is. Budapest, München és Párizs akadémiaín mindent megtanult, amit csak lehetett az akadémikus realizmus modoráról. Kiválóan példázta ezt 1896-os, helyes, fiatal parasztlányt ábrázoló zsánerportréja is. Ha érett portréit Whistler, Sargent, vagy Lenbach műveihez hasonlítjuk, akkor e vidéki idill kapcsán Vaszary vagy Csók korai, finom naturalista remekműveire asszociálhatunk. Azzal az árnyalatnyi különbségtétellel, hogy a későbbi nagyságok portréit oly vonzóvá tévő érzéki elegancia már e kislány természetes bája mögött is ott bujkál.” (Hornyik Sándor)

124 Az idézet teljes egészében: Donec eris felix, multos numerabis amicos, tempora si fuerint nubila, solus eris. Magyarul: *Míg boldog vagy, sok a barátod, de ha felhős az idő, magányossá válsz.* Vagy versben kb.: *Míg a szerencse kísér, addig sok a barátod, ám hogy az ég beborul, elmenekülnek azok.* Magyar megfelelője: Bajban ismerszik meg a jó barát (Ovidius epigrammája).

Budapest, '96. aug. 12. szerda

Végre ezt is elértem! Már úgy véltem, hogy nem érem meg azon órát midőn Fonyódot elhagyhatom. - És most, mikor ezt mégis elérhettem, mi csoda érzelmekkel, illetőleg emlékekkel távozom? - A fogadás páratlanul szívélyes. - A vidék remek. - Ilonával eszmecserém ritka, gondolataink többnyire eltérők. - Sok kellemetlen perc, elég tűrhető társaság. - Nagy lekötöttség, hosszú idő. -

A d. e. csomagolással telt el, nagyrészt azomban búcsúlatogatásokkal, melyeket egyrészt Zsigával¹²⁵ : (Bolváryné, Lippichék):, részint egyedül : (Folly): végeztem. - 1h-kor egy kis kocsin előre küldtük málháinkat és 3h-tájt magunk szépen lesétáltunk az állomáshoz, miután Lippichék szíves búcsúztatásban részesítettek. - D. u. 8h 32m-kor értünk a budai Déli vaspálya indóházába, honnan egyfogatún jutottunk Pestre. Nagymamánál vacsorát, felső lakásunkban ágyat találva.

Szaplonczay Manó – 1896

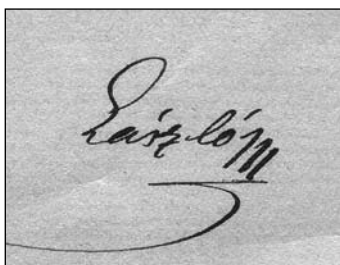
[...] a kirándulásokhoz az uradalom kényelmes kocsikat tart a pusztán, a melyek mérsékelt áron mindig a rendelkezésre állanak, ez évben pedig omnibuszjáratot rendez be a vasutállomás és telep között, nemkülönben a telep és a fürdőház között.

125 Ifj. László Zsigmond levelezett Lippich Elekkel. Arról tudósította, hogy - bár apja rosszallását fejezte ki - miután otthagyta hivatalát, elutazott Münchenbe és végkielégítéséből rajzórákat vesz. Később leginkább művészeti kérdésekről írt, Münchenben, Rómában festett, rajzolt, ezekről az élményeiről számolt be, ill. főként ott élő magyar festőkhöz fűződő viszonyáról. In: OSZK Kézirattár. Levelestár. Ifj. László Zsigmond levelei K. Lippich Elekhez. 1904. márc. 8., ápr. 13., dec. 29.

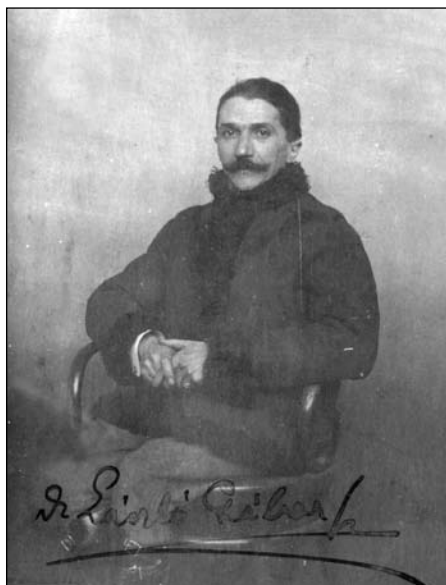
Képmelléklet

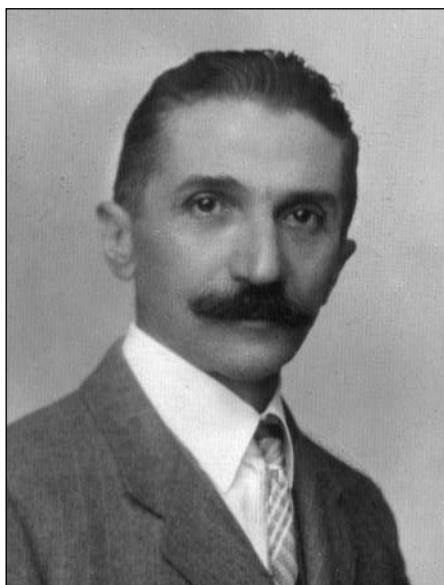
1. László Gábor 1897-es arcképe egyetemi leckekönyvéből

2. László Gábor 1896-os aláírása a napló végén

3. László Gábor 1920-as
igazolványképe

4. László Gábor 1930-ban

5. László Gábor felnőtt korában

A MAGYAR KIRÁLYI FÖLDTANI INTÉZET KIADVÁNYAI.

A TŐZEGLÁPOK ÉS ELŐFORDULÁSUK MAGYARORSZÁGON.

IRTA

DR. LÁSZLÓ GÁBOR

M. KIR. OSZTÁLYGEOLOGUS.

A VEGYI ÉS FIZIKAI VIZSGÁLATOKAT VÉGEZTE

DR. EMSZT KÁLMÁN

M. KIR. OSZTÁLYGEOLOGUS-VEGYÉSZ

TIZ TÁBLÁVAL ÉS 30 SZÖVEGKÖZTI ÁBRÁVAL.

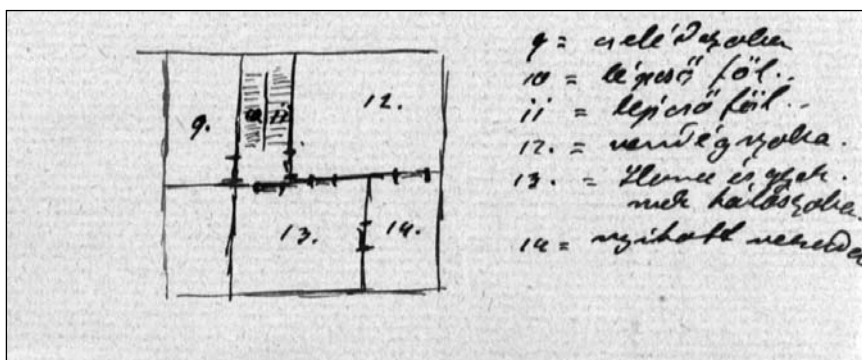
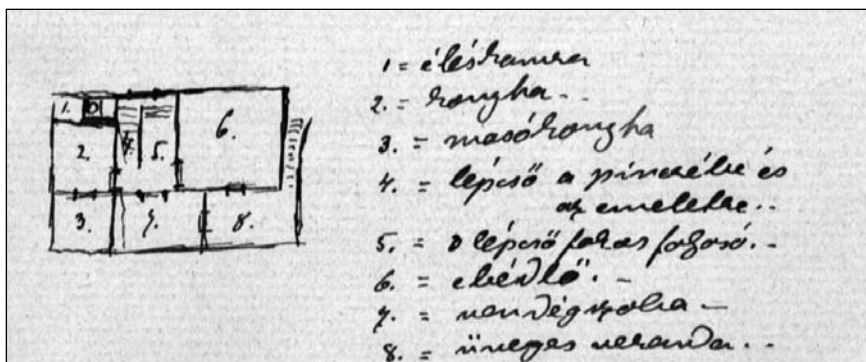
*A magyar királyi földmivelésügyi miniszter fennhatósága alatt álló
m. kir. Földtani Intézet kiadása.*

BUDAPEST,

FRITZ ÁRMIN KÖNYVNYOMDÁJA

1915.

6. László Gábor monográfiájának címlapja

7. A bélatelepi villa alaprajza, ahogyan a naplóból László Gábor lerajzolta

8. A Déli Vasút budai épülete az 1900-as évek elején

9. A boglári vasútállomás és környéke

10. A boglári vasútállomás épülete

11. A boglári vasúti vendéglő, ahol László Gáborék ebédeltek

12. A domonyi László-kúria

13. László Zsigmond úrilaka Domonyban

14. dr. Szaplenczay Manó, Bélatelepep alapítója

15. Szaplenczay doktor könyvének borítója

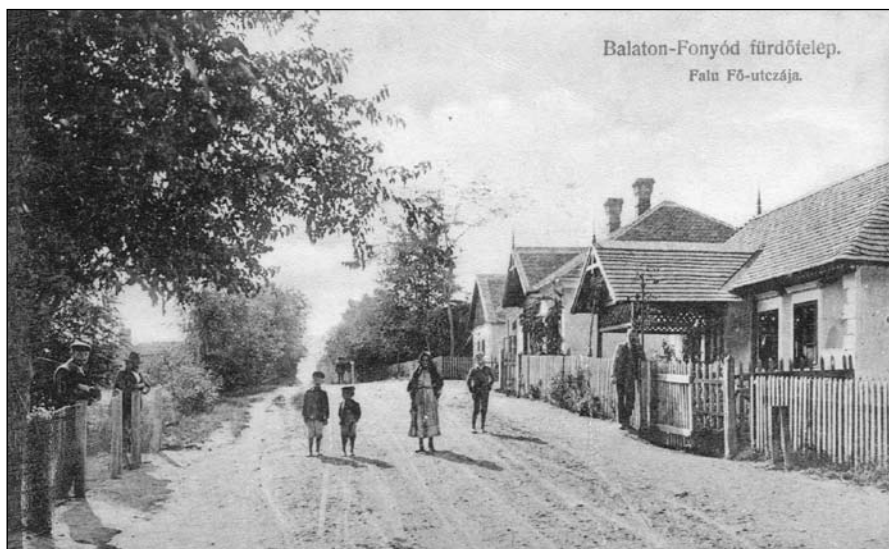
16. László Fülöp 1896-os önarcképe

17. László Fülöp Fonyód-Bélatelepen, 1896-ban

18. László Fülöp: Hulló levelek című festménye

19. Fonyód, Falu Fő utcája.
Minden valószínűség szerint ebben az utcában volt László Fülöp
és Körmeny Böske szállása

20. Ripka Ferenc arcképe

21. Az év nyarán megnyílt fonyódi vasútállomás épülete, 1896-ban

22. Dr. László Zsigmond

23. Wodianer Rudolf sírja Fonyódon

24. Boglári látkép az 1890-es évek végéről

25. Fischl Jakab üzlete Bogláron

26. A Potamogeton Perfoliatus – a balatoni hínár

27. Ifj. László Zsigmond

28. László Fülöp Domonyban a Kislány című képével

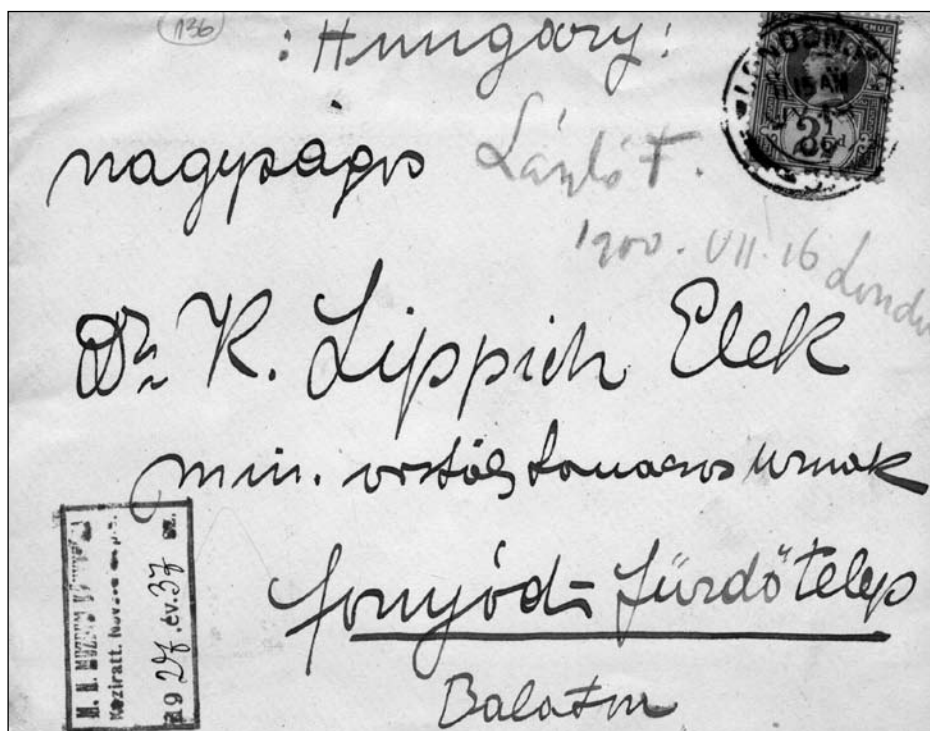
29. László Fülöp Kislány című festménye

30. Kőrmeny Erzsébet

31. Kőrmeny Erzsébet fiai társaságában

32. László Fülöp levelének borítékja Londonból Fonyódra,
Lippich Elekhez

33. László Fülöp levelének borítékja Párizsból Fonyódra,
Lippich Elekhez

Részletek a naplóból

nah, rapana'k co mama'nah.

Fayad, 96. Yumino 14 nasabn.

Minidig erab' o'ell bathatigil; a nup' jig, a hat outlit.
 « Jek' subogual, e' o'ak xel' rippa' a honnolad' essig' kef.
 xel' a mas'ikha. - Lem' nolkam' imet', xamnel' essedil,
 a mignel. - et' parat' o'arion' ho' e' Iancio's, labna' a laelit.
 jik', mef'et' me'j' min' d'essig' muleam' - jellennuel' l'ik'. Mey
 homessit' his' erigat'igil, imet'et' kalak, ap'p' b'ig'ig' l'ep'ig
 el' a parat'. et' erid'hem is' nolkam' i' xat, e' is' xat' no'
 me'j' o'ed'hem. nem' min' the, nem' l'et'et' wot'ha' me' me'
 de' mart' l'uwalt' a' xep' p'as'el'aire is' c'ans'ewal'aire he-
 l'egem' a' f'ainil'et'. -

nem győzők eljé' szőnyegökön a pap' kitalálkám, meg
abakamból nyelik - kumben látna kipligedel, Pradassang
és Góvánesat, mind meyangi 'köldö' neuveshesség' heg. -

noch beleben:-

nek. kellelsem.
 Bagdádian (napni): feher' itakus' papírral. mehet egyet
 nem jövök. rapport nőnevezőnyag mindett, és, kélek
 triolvasam vőkei- kől, a narchanika'k' at is, de lady. ellen
 sem. -
 mehem ebbe sem befektet
 Foryd. D. tinnimo (p. k. d.)

Fargol. 28. Innimis 16. Redd.

A kendes sikhamat a megparhizára, megelékem, deioth
az embelen halganyham, a lghinogatoth itakax himelue.
Telfeti lóelchidhem (mint barban a gping): volanueg ya-
beu hitatáin parba, is meghe gagan' el'elhem a "vát-
kessinele" nemeged davalékáre. - Beszínge, his n't megel
fel, himbe elgylue a sime' bago't hit, is u'g talazit
nem sal tal' kapadha meg a'g, meht a pillaryo't is

:(10h 20m):
p.m.:

Fargos. 96. Inmies 21. varainy.

Remek into' vult ma. - Egyez nap nem quint meg
a vil, is meg a meg mellelt, mely szigor i meheres
kultaniakat vellelt, nem vult ero's, andig a Domb
tehejen, hivalt a kora nyelo' magyar parthaban
ug ero's vult, lass a fu' list reggo' mel nivi'kakat
is kullani ekelelt. - Egy vassolt setak tettem ma
a palu keli, is egy into' atalt a li'feli, majd
a meg mellelt naimas esigahojat is kinnellelt kass-
list, latat kullaltam. - Ekeine naimel volhat Bolnady-
list, kullalt isham Isigairak, mely kass reggo'

ii 4 25 m p. m.

Forgat 26 júl 16. vasárnap.

Egész nap nagy szilárd volt a közegében. - Ez kétszer
halomra jött Shapavarról generalnál esetenként
maialist karbam az ivalki erdőben. - 10^h lejít a kezdet. és
erőse máis mindanyian átergethik rendeltetésükre
fűtő-fűtőinket, sőt ruhákat is hőcsőnözünk. - Nem
négyenültem benne. De hallam, hogy 10^h-11^h között itt nem-
szélesgömbökön képződött karbottak. - D. n. máis 3^h lejít kez-
dőként a mulatságok az erdőben, hol a general kisértel-
vel kényes mulatságok rendeztek. - Minden ismerősünk hi-
menet egy megnézési, Glava is. - Ez nekem nagyon kedves nem-
volt ehhez, és ha hívtak, lenyomtam és nyolc kellenet-
ten szórak. - Ezalatt a kezeletbe mentem, és kaptam
kéz Glavának a verandájára és nagy csomó kaptam má-
sak. - Ma is még kippickit hull valthunk, hol igen kellenet-
nek elterelgethünk, miáltal László halom megnézték
lett mindanyimunkat, és így mielőtt az rohannak az
elő, hogy itt elmentek valthunk, mielőtt az is kellenetünk.

Forgat 27 júl 22 kedd

ii 4 50 m p. m.

Mai sok keményhangait kettő, megammat. kettő az
ma is sok keményhangait kettő, megammat. kettő az

-271-

Forgat 28 júl 17 péntek

Kedves időben a fűtő: D. n. 6 órában indultam Föllelt ka-
cóján az új fűtődi állomásra; 7^h 15^m kor érkeztem a fe-
nyőnemet meg és nagy meglepetésemre, a meg meglepetésére.
menet papá nem esedékel érkezett, hanem látnia és élla
készenléte; Glava is darabon élénk jött kékével, és pin-
ten nagy meglepetésére.

Forgat 29 júl 18 szombat

Egész nap rőppontokat sokat járunk, kezes mindjárt László.
6 fűtőpelt és sokat csináltak papá kékével, majd
a D. e. fogamán az erdőben járunk; papá kékével
kelt Föllelt; 11^h kor fűtődiünk kékével nagy
kellamunkában; D. n. sokatunk Malinnes, sőt a fűtő, és
6^h lejít nyja meg fűtődiünk; utó 11^h kor László a fa-
nyig kékével kellen.

Képek jegyzéke

(zárójelben a lelőhely, tulajdonos neve)

- 1. László Gábor 1897-es arcképe egyetemi leckekönyvéből**
(Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest)
- 2. László Gábor 1896-os aláírása a napló végén**
- 3. László Gábor 1920-as igazolványképe**
(Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest)
- 4. László Gábor 1930-ban**
(Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest)
- 5. László Gábor felnőtt korában**
(Magyar Állami Földtani Intézet, Budapest)
- 6. László Gábor monográfiájának címlapja (1915)**
- 7. A bélatelepi villa alaprajza, ahogyan a naplóba László Gábor lerajzolta**
- 8. A Déli Vasút budai épülete az 1900-as évek elején**
(Ophoven Jenő, Siófok)
- 9. A boglári vasútállomás és környéke**
(Soós Endre, Balatonboglár)
- 10. A boglári vasútállomás épülete**
(Soós Endre, Balatonboglár)
- 11. A boglári vasúti vendéglő, ahol László Gáborék ebédeltek**
(Soós Endre, Balatonboglár)
- 12. A domonyi László-kúria**
(Priscilla Stansfeld)
- 13. László Zsigmond úrilaka Domonyban**
(Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, 1910)

14. dr. Szaploneczay Manó, Bélatelepi alapítója

(Fonyódi Kulturális Intézmények)

15. Szaploneczay doktor könyvének borítója (1896)

(Fonyódi Kulturális Intézmények)

16. László Fülöp 1896-os önarcképe

(The de Laszlo Archive Trust, London)

17. László Fülöp Fonyód-Bélatelepen, 1896-ban

(Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)

18. László Fülöp: Hulló levelek című festménye

(Magyar Nemzeti Galéria – Bellák Gábor, Budapest)

19. Fonyód, Falu Fő utcája.

Minden valószínűség szerint ebben az utcában volt László Fülöp és Körmeny Böske szállása

20. Ripka Ferenc arcképe (László Fülöp festménye)

(The de Laszlo Archive Trust, London)

21. Az év nyarán megnyílt fonyódi vasútállomás épülete, 1896-ban

(Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár)

22. Dr. László Zsigmond (László Fülöp festménye)

(The de Laszlo Archive Trust, London)

23. Wodianer Rudolf sírja Fonyódon (1890-es évek)

(Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár)

24. Boglári látkép az 1890-es évek végéről

(Soós Endre, Balatonboglár)

25. Fischl Jakab üzlete Bogláron

(Soós Endre, Balatonboglár)

26. A Potamogeton Perfoliatus – a balatoni hínár

(<http://hu.wikipedia.org> - Otto Wilhelm Thomé: Flora von Deutschland, Österreich und der Schweiz. 1885.)

27. Ifj. László Zsigmond (László Fülöp festménye)
(The de Laszlo Archive Trust, London)

28. László Fülöp Domonyban a Kislány című képével
(The de Laszlo Archive Trust, London)

29. László Fülöp Kislány című festménye
(www.kieselbach.hu)

30. Körmendy Erzsébet
(Hámory család, Budapest)

31. Körmendy Erzsébet fiai társaságában
(Hámory család, Budapest)

32. László Fülöp levelének borítékja Londonból Fonyódra, Lippich Elekhez (1900)
[a boríték hátoldalán a fonyódi érkeztetés]
(Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)

33. László Fülöp levelének borítékja Párizsból Fonyódra, Lippich Elekhez (1902)
[a boríték hátoldalán a fonyódi érkeztetés]
(Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)

Diary by Gabor Laszlo in Fonyód, 1896

Fonyód, Friday 12 June '96

My God! If only you never needed to say goodbye. – It was a wise man who said „The saddest thing in life is parting”. I think of it with horror in advance and I will remember the minute with horror when I had the last gentle kisses from my parents, when you look back against your will, when those looks turn the dagger in the aching wound. – My God, my God, why did you give me such a tender heart? Why do you want my parting so implacably? But fall silent, my heart, grow firm my bosom, you don't have more time left, „Think and act!” I left home at 6 a.m. Uncle Hugo, Ella and Mum (here I am again) were the last people I saw and spoke to.

A one horse cab took me to Déli railtrack station in Buda in 40 minutes and in a $\frac{1}{4}$ of an hour the Sandors arrived with all their servants, cat, dog and parrot. Sandor spent all the time available buying tickets, having the luggage and the dog put on the train, so he could say goodbye to us at the last minute. – We were travelling together with the Bolvarys, fortunately they sat in a different carriage with their three children. In our compartment a mother and her daughter were travelling to Székes-Fehervar, from there we were alone. We arrived at Boglar, the last station at 12 $\frac{1}{2}$, my task there was to take over the luggage and the dog as well. We had lunch in a restaurant near the railway house together with the Bolvary family. We had our luggage loaded into two horse carts and after lunch we too were jolted in a horse cab towards Fonyod on a tremendously bad road. – We were jolted or rather shaken on the cab for an hour or more. Bibike was rather fidgety and so was the dog. – I will come back to this journey on another occasion. – At 2 $\frac{1}{2}$ we arrived at our target, Sandor's villa that is. The house itself was not new for me because I knew it from the plans. It lies on a steep hill surrounded by a small garden where there are trees each one nicer than the other. The garden is part of a wood. A gardener had been sent the last weeks to flatten it to a certain extent and who planted bushes on the empty spaces and sown grass. It is a two storey house, here is the plan (it can be seen in the manuscript)

1.= pantry	6.= dining room
2.= kitchen	7.= guest room
3.= laundry	8.= verandah with glass walls
4.= stairs up and down to the cellar	
5.= corridor with steps	

- 9.= servants' room
- 10.= stairs up
- 11.= stairs up
- 12.= guest room
- 13.= Ilona and the child's bedroom
- 14.= open verandah

The whole house is reflecting the care of Sanyi who thought of every minor detail and installed everything to be the most comfortable and convenient. It all is promising pleasant days for me. But there is something I have to pay entirely and it is to look after the child, guard over him which won't be easy because he is self-willed and spoiled. I have never liked small children, what is more, I can't bear them, I have been fed up with him since the first day. First it was the journey on the train then on the horse carriage which was difficult because he wanted to play with everything, he was using my necktie as a real toy (on my neck, of course). In the evening I had to look after him while he was playing as ... a railway or boat or God knows what and was running to and fro on the dusty road in front of the house. Never mind! I will get my share of the pain and I will stand it as I have stood everything up till now.

Fonyód, Saturday 13 June '96

After pleasantly changeable weather I woke up on a rather disagreeable morning. Heavy rain pattered on my window and strong westerly wind shook my shutters which lasted until 10 o'clock then it was clearing so as I could go for a walk in the afternoon. I wanted to climb down a steep sand drop onto the beach but I was not able to get down. There is a track cut in the lower part of the hill and I was not able to climb its steep side and I had to crawl back the whole steep path and I could only get to the beach on a recently built serpentine road with Ilona and the child towards evening when there was no wind any more. We turned home by a different road which is a longer way but is more comfortable. – I began to read a novel „Kalózkirály” (Pirate King) by M. Jókai. – I wrote letters to Sándor, Papa and Mum.

Fonyód, Sunday 14 June '96

I can hear as the wind is blowing, the water is booming, the foam is falling, the trees are rustling and the wind is sweeping the sand from one place to another. – I was down on the beach again, this time alone. – The beach is covered by quantities of pebbles of volcanic origin. Stony snail shells,

dead fish washed ashore, small snakes are covering the shore. I have also been to the wood twice and collected some plants the kind I had already. Now I put the emphasis on the careful pressing and conservation. – I am taking so much delight in the magnificent view opening from my window. On the opposite shore of the Lake I can see Szigliget, Badacsony and Csobanc, all of them are sites of poetic fame.

The Bolvarks were with us at lunch.

In the afternoon we went to the Bolvarks' and stayed until 5 o'clock. Then we came home and had an afternoon snack then Ilona went to the beach with the Bolvarks and, as I got to know later, they went rowing while I was staying at home watering the part of the garden in front of the house with a long hose-pipe. – I had just arrived at the beach when they got off the boat. – The lake is as smooth now as a mirror, in the narrow crescent of the Moon a star is shining and the boats of the fishermen are swinging on the vast water surface like tiny dots. – Hopp! A damned gnat has just landed on my writing right hand. But it pays for it! In the room next to mine I can hear the child's whooping and whining, together with the voices of his mother and the nanny who are fighting a real battle with him every evening while they are trying to undress and wash him.

Fonyod, Monday 15 June '96

This morning I wrote a letter to Csaszar which I started at the same time as Papa's, Mum's and Sandor's because they hadn't been taken to the post office yet. The weather seems to be getting better, the water temperature is 19 degrees C according to the mechanic's wife. I am so eager to go swimming, I want the vast water spreading out in front of me but I don't know how you can walk into the water and bathe comfortably because of the many stones and the litter awashed. We are having a lovely starlit night. – The quarter Moon makes the water shine with fine ripples and you can't hear any noise but the everlasting melody of a gentle breeze and the gloomy buzzing of the stage beetles and the chirping of the crickets. I am longing to write a letter to Mariska, I am always worrying about her. But I don't want to do it immediately as my letters are arriving in a great number. I'll have to get some more white blotting paper brought (it can be bought in Boglar) because the one I have now won't be enough for a week I have such a huge quantity of plants to press.

Fonyod, Tuesday 16 June '96

I took my ordinary walk to the beach, then I wandered about the wood following the most appealing paths. I was going higher and higher up

(„like bubble in wine”) heading towards a view point and finally I got to the top of the hill called „Varhegy”. A small romantic path leads up there hidden in the thick shrubbery which seems not to have been trampled on by many feet because the butterflies and dragonflies were flying around me astonished rather than fearful. On the top, in the shadow of a few elm trees there is a big stone from which you can have a view of all the countryside around.

Be this place my little Eden, dwell my peace here in a butterfly or some flowers. I was staying quite a long time in my recently discovered Tusculanum and it seems I am not the only one to be in raptures at the calm of the place because, on my way back, I disturbed the peace of a poor hare who was also absorbed in the softness of the moss and the humming of the beetles. – Almost all the afternoon I was at home or more exactly in the house because this part of the day can be spent the most comfortably in a cool room. After the afternoon snack I watered the garden again which is not a pleasant entertainment as far as I am concerned because it is in connection with ruining my clothes and shoes. But it is best for the little garden which otherwise would dry out or perish perhaps. An intense heat began so as everything wishes for cold water, humans, animals and plants as well.

Fonyod, Wednesday 17 June '96

(7.40 a.m.) It was this time last year that my parents and two of my sisters set off from Domony to go on their long journey to Paris. The truth is that this short distance from Domony to Pest can not be counted as part of the long journey for the simple reason that they spent a whole day in town but for us they had already said goodbye. How different the situation is at present compared with the one a year ago. That time it was Ilona with her child, aunt Czili, Margit, Ereky and I who were in Domony, I was worrying (or should have been worrying as it turned out later) about the examination approaching. Now aunt Czili, Papa, perhaps Margit with her Miss and Ella are in Domony, Mum is in Pest with sick Mariska, Ilona with her child and I are in Fonyod, far from my loved ones now, and as a soul steeled in calamity I am ready to pitch bravely into the terminal year in grammar school although the period of last week almost broke my heart. So times are changing, Destiny is making fun of the human who is as small as a grain of dust

„it raises it while playing with it and then strikes it down with a smile”.

Berzsenyi

(10.10 p.m.) In the morning I took both my usual walks, one down to the beach, the other up to „Varhegy”. I have got a rather strange feeling whenever I break a bigger pebble and have a look inside. Every time I get in mind when and where this pebble had seen the daylight last time and what kind of power forced it into so hidden a position.

Something very sad happened to us: the dog that Ilona was given from the best friend of her husband, Püspöky some days before leaving Pest, escaped or was lost during a walk. Poor Ilona is very sad about it and did her best and is still doing so to find the dog.

This morning I wrote a letter to Mariska.

Fonyod, Thursday 18 June '96

(8.40 a.m.) I was tormented by a horrible dream. My Father died, I saw everybody in tears, I was roaming about in tears and when I saw a quiet face I was astonished how it could happen as my Father was dead. When I woke up my tears were flowing. It was 7 ½, the weather was a bit cloudy but quite friendly, the thick clouds of yesterday passed away over our heads without leaving trace and the lake is so stille that a little plop can't be heard. The fishermen have just cast their trawl in a huge, wide curve and the air is so calm that a light fluff is lying on earth like lead.

(10.40 p.m.) It didn't rain a drop, I wish it had been. If there had been rain, I had not gone for a walk looking for beetles and had not had a stupid idea to climb down a steep sand cliff and ... had not lost my signet ring I had been given as a present for my confirmation. I am sorry for it although not for its value, in fact it is valuable, but I am ashamed because I will not be able to present it if they will want to know about it. At any rate I will go back to the same places tomorrow and search for it although I am not very hopeful to find it. We had a magnificent evening. The clouds that looked like mountain peaks or cliffs got a golden and purple colour from the setting Sun and the water that was smooth like a mirror reflected it so astoundingly that it took your breath away. The evening and the beginning of the night is lightly covered, almost clear.

Fonyod, Friday 19 June '96

(10.50 p.m.) Stong wind in the morning which seems to have driven away the rain clouds that came yesterday. It was a torrid heat in the morning when I left the house to try to find my ring. I walked the same itinerary as yesterday, the same dangerous places but I did not find it. A road is being built on that part, I told the forman (a German brother-in-law) if the works arrive at the place where my ring may be found and someone

finds it (which is not probable but is not impossible either) to forward it to me and I will see to an award. I am afraid I have no hope of getting back my ring and I am absolutely getting up. – The post brought me a letter from Margit from Domony. By the way, I wrote one to Ella today also to Domony. His evening a strong squall started which is shaking the shutters like a berserk prisoner. I don't mind, at least it won't be rain.

Fonyod, Saturday 20 June '96

(10.40. p.m.) I can't remember what happened all day. Everything is rumbling, all the house, every corner of my room, the trees in front of and behind the house. My ears are buzzing so hard that I can not see and hear. As if Cerberus itself had come up to give up a serenade outside the window, the roaring and howling is so strong. The westerly wind is hopping mad, furious as it can't overcome the obstacles, smash all the windows into pieces. Screams can be heard meanwhile bangs sound like cannon shots: a song of triumph of the hurricane and you seem to hear as it is lashing the waters of the harassed lake. – I was standing alone outside on the balcony when the storm was about to burst out. We could close the doors and the shutters of the windows just in time and with a lot of effort. – I have never experienced such a strong hurricane. It is a pity it came during the night, so I was deprived of a sublime spectacle, of a poetically „sublime” spectacle. Since dusk remote lightnings could already be seen without thunder. But the air was so motionless until the last moment as if the breeze had gone to sleep.

Tomorrow we will see what a so powerful element can accomplish when Aiolos breaks loose from its rocks.

That'll do for now. I spent the morning by walking and the afternoon by reading and writing. – I wrote a letter to Grandma and Margit, I got a postal order from Ella, I think she is sending my waistcoats.

(20.20 p.m.) Nice weather today. – The wind did not stop all day, it was not so strong near the water which had ½ metre high waves, but on the top of the hill, mainly against the high bank that looks on the lake it was, so that you could hear it whistling among the grass. I took a long walk today towards the village along the beach and on the shore I found plenty of snail shells, fish and shellfish washed up. – At lunch the Bolvarys were with us. In the afternoon I wrote a letter to Zsiga who goes to Budapest tomorrow with Denes Bolvary from where he leaves for Pola, his place of army service. After a snack we took a long walk near the water with the family mentioned above and finally we had dinner with them in their house, Ilona and I. We have just arrived home, the weather is getting nice

again, the Moon is shining kindly, there is a little wind though light, I hope we will have rain tomorrow. I would be happy if there is, at least the garden would get a little water that it has been lacking for so long.

Fonyod, Sunday 22 June '96

(10.50 p.m.) The weather was cool, the sky covered all day, the wind from the North-West was getting stronger and stronger in the afternoon. In the morning Ilona went to have a swim in the lake with the Bolvarys although the beach hut has not been built yet. – We had the usual guests at lunch. There is always trouble with the children. Fonyod turns out to be a terrible children's nest as the Csorbas arrived today with two children, and our neighbours, the Lipiches are also coming with two more. In addition, the kids are nasty, ours included. For some days Ilona has cried at least once every day because of her child, but it is too late, she admits the child is spoiled and she is not making every effort to remedy that. At noon the coachman brought my parcel from the post office in Boglar. There were 3 white waistcoats and a letter in it for me from Ella. I was very happy with it, mainly with the letter. – Towards the evening there was a tremendous downpour but it has stopped till now, and tomorrow you won't find its trace on this sandy, sloping soil.

Fonyod, Tuesday 23 June '96

(10.05 p.m.) It was nice, warm weather all the mornig. I went for a walk along the beach then I tried to draw a picture of the tree hanging out above the cliff, my favorite seat, but I only made a sketch, I will continue drawing tomorrow if it is possible. – The Bolvarys were again with us at lunch. During the meal a sudden shower made everywhere very muddy. In the afternoon I wrote a letter to Mum and Miklos and some words for Sandor in Ilona's letter. – I still did not get any letters though I am keen on hearing about Mariska or about home at all. – Since I have been here I have written 11 letters and got only two. Feri doesn't do anything either, if there is nothing from him tomorrow, I'll write to him again, he seems not to have found my address on the envelope. – The beach hut has started to be built but very „addaggio”. The new dog has been bitten bloodily by another dog today. He deserves it, why does he stray away on his own. – I am very annoyed by all this crying and mewing of children which I hear all day long. Bibi is in his whining mood, he is crying and howling for everything, mainly when the other guest children are here. They often need a peace mediator, nevertheless fighting and howling reign all the time. – I seem to have been sent here not to bathe but to be sitting wedged

among the brats keeping the rust away from my ears by the children's cries. I can hear it all day and I am sometimes so nervous that I could beat the noise-maker.

Fonyod, Wednesday 24 June '96

(10.35 p.m.) I was just as sorry that I could not go for my usual walk because of the enormous mud last night as I was happy when three, or actually, four letters arrived for me by the mail. – One came from Feri written in Latin and I would also like to answer him in Latin which won't be easy in any way because I have no dictionary of any kind available. Then I got a letter from Pista Böhm, a very cordial one, another from Zsiga at long last which had been written before he got my second letter. Besides, Ilona got a letter from Mariska and in the same envelope there was also one for me.

According to her letter, Mariska moved to Domony in a Red Cross carriage and I hope everything was all right. Among other things Sandor wrote to Ilona saying Papa may come with him to see us on Saturday. That would be nice. – The Bolvarys were with us again at lunch. I took a walk towards the evening.

Fonyod, Thursday 25 June '96

(10.50 p.m.) The sky is still not clear. In the morning the weather promised to be nice though not cloudless and I went for a walk, near the water a first shower caught me. During the morning short showers alternated with some sunshine but in the afternoon two heavy storms suddenly passed over us. By the evening the water became calm but clouds appeared again approaching from the west.

I started writing a letter in Latin to Feri (because I got one like this from him) but I could not finish it. having quite a lot of trifling things to do around the house. Only the newspaper arrived by the mail. According to the adding machine the one millionth visitor entered the exhibition site yesterday, it was a Szekel woman who got the award offered, an enamelled golden watch for ladies. Yet the word is an adventure! I found a sandmartin's egg today and I have already preserved it.

Fonyod, Friday 26 June '96

(9.50 p.m.) Today everything has dried up at last so as I could walk safely and I took more than one walk. In the morning I chased water-snakes along the railway embankment but I could not catch any because my net was full of holes. I found a big, dead one which I placed on an anthill in

the wood. I hope to get his skeleton this way. I completed and also sent my letter to Feri but I am planning to write him another one tomorrow. In Hungarian this time so that I can express everything I want to. I got a letter from Grandma where she asks if I'd had any letter from her because she had already written one for me.- I began again a letter, this time for Pista, but I did not finish. A very strong wind arose towards the evening which is still blowing. Two cubicles in the beach hut have been finished.

Fonyod, Saturday 27 June '96

(10.50 p.m.) I am very tired at the moment so I will write down tomorrow all that must be noted today.

28th June (8.15 a. m.) It was a great pleasure to see how Sandor was happy to be here again and see his house where a lot of progress has occurred since his last stay e.g. wall- papering, fitting glass walls on the terrace, etc., etc. His train arrived at Boglar at about 7 o'clock and he was already at home by 8.10. He brought with him all kinds of parcels, mainly for his child. He walked around the garden the same evening, we even went to see Mariska Bolvary. – He was lucky because it rained all morning and also in the afternoon here until 3 o'clock. Sometimes it was pouring with rain, but when he arrived it cleared up entirely and you could walk relatively dry.- I had a packet of writing paper brought from Boglar by the coachman who went to take Sandor home. It was extremely expensive, 50 sheets of writing paper called „New Adria” cost 5 kr. But I am satisfied with having my own finally because lately I had to use some of Ilona's writing paper to write for example to Grandma, Zsiga and Pista.

Fonyod, Sunday 28 June '96

(10.10 p.m.) It was lovely, warm weather all day. We were stralling a lot with Sandor, even went down to the lake to swim at about 5. The beach hut has not been finished yet, its „pilotas' (piles) have not all been driven. But three cubicles at one end are ready, except for the roof. We got changed there and stayed in the water for about 10 minutes. It was not cold at all and we were also warming up while walking home. We were together for long with the Bolvarys during the day.

Fonyod, Monday 29 June '96

(10.15 p.m.) It was warm, sunny weather until 6 o'clock in the evening. At about 11 o'clock I was bathing with Sandor, Ilona and Mariska Bolvary. Through Sandor I got acquainted with Doctor Szaplanczay and Ferenc Csorba. – Sandor travelled back to Pest for an indefinite time by the 6.19

express train. I got some words from Ella in a letter addressed to Ilona then a parcel at the post office which contained 40 sheets of blotting paper for plants and the „Herrenhimmel” that I also asked her for in a letter last time. I saw Sandor off at Boglar. We left home at ¼ 5 after a difficult parting which was not without tears.

I returned home only at 8 o'clock. I did not wait until Sandor's train came in, I went to the chemist's shop then to the post office. I also went to a local shop (of the best repute) and asked for some blue writing paper like the one I am writing on now but I did not get any. So good is trade in the locality. At about 6 o'clock quite a strong wind gathered round, after 8 the rain also started which has stopped now, only the wind is rattling the shutters.

Fonyod, Tuesday 30 June '96

I had a pleasant day. Several times I went for a walk, I read the newspaper and a German novel Sandor had brought among others from Pest. Its title is „Die Nachbar-Pusztén” by von Stephan Götschenberger. Leipzig 1822. I got to the middle of it, but it is still rather monotonous with a hackneyed subject and direction.- The Lippiches arrived today at about 3 p.m. or rather the woman with two children and the maids. They had an afternoon snack and dinner with us. I wrote letters to Mariska and Ella respectively, I got one from Zsiga.

Fonyod, Wednesday 1st July '96

(10.45 p.m.) Swimming is quite interesting in the morning because I usually get to the beach at the same time as a number of young women. Today they were Mrs Csorba, Mrs Bolvary and Ilona. Anyone who is crazy about women can easily be seduced by a pair of small legs, calves or others. Otherwise swimming is quite great fun although the water temperature is only 16 degrees R (Réaumur). It is amazing all this womankind. She who at other times prudishly hides even her arms in large sleeves to make men avoid sinful thoughts e.g. that she has other parts of the body as well, voluntarily exposes her snow white neck and rounded lower legs while bathing (my respects to the exception if there is one). It is ridiculous. What contradictions!

In the afternoon the weather turned cloudy and up till now rain alternating with wind has made the air bitter. – I finished the novel „Naechbar-Pusztén”

But I am not satisfied with it in any respect. It is going on without any interest and it is forced until the last two chapters. You already guess what

the end will be when after some awkward turns it comes to an even more awkward ending. Ilona got a letter from Grandma and there was a small letter also for me in it.

Fonyod, Thursday 2nd July '96

(10.15 p.m.) My usual daily routine. Walk and research in the morning, swimming from 11 –12, letter-writing and reading in the afternoon, drawing and walking after the afternoon snack if the weather is nice.- In the afternoon I got „La Vénus de Gordes” by And. Belot and E. Daudet.

Fonyod, Friday 3rd July '96

(10.20 p.m.) Swimming as usual, the water was pleasantly cool. I saw a water- snake swimming in the water. I read little. I got a letter from Pista. I did not write a letter to anyone, it is high time I did. From now on I will pay more attention to the garden, I don't want the garden of the Lippiches to be much nicer and tidier than ours, that is than Sandor's, which would also annoy him. At 6 ½ in the afternoon there were some drops of rain and we can expect some more at night.

Fonyod, Saturday 4 July '96

(10.30 p.m.) I was the only one to go swimming today. The weather was cool and windy all day. In the afternoon a storm broke out all of a sudden with a heavy downpour, after that there was a lot of mud and walking was impossible.

Fonyod, Sunday 5 July '96

(10.10 p.m.) Today it was the 8th time I went swimming. I was alone on the beach as nobody dared to go down because of the cool water. At lunch as well as yesterday Ilona was in a rather bad mood, I would say she was offensively gruff. As I know from one of her letters addressed to Sandor she feels sore about being alone without him while Lipich is here with his family. I can't believe that this must be the reason for her surliness as that would be nonsense. She must know that Lipich has the same number of holidays as Sándor and the fact that Sandor took his holidays earlier than Lipich must be an agreement between the two men. I don't like to think I am a burden to her because to my mind I do my best so as not to be. However I feel sore to hear hurtful remarks several times a day which I don't deserve. – Today Denes Bolvary came down for a day. I wrote a letter to Ferko then to Papa which will leave only tomorrow.

Fonyod, Monday 6 July '96

(11 p.m.) The strong wind that had already started yesterday evening crowned the waves of the stirred up lake with white crests.

I wanted to swim. I went down to the beach but there was nobody there, not even the cloakroom attendant because swimming was impossible. The steps were swept away by the waves, the roofs of some cabins were thrown into the water which, fortunately, washed everything up onto the shore. The waves were almost 1 m high, swimming would have been great fun today. – I was in my room all day, I was planting, working in the garden. By the evening the weather calmed down. A clear, starlit night covered the sky which we haven't experienced for a long time.

Fonyod, Tuesday 7 July '96

(10.15 p.m.) Fortunately, the nice weather returned. It was warm with sunshine all day. I finished reading the novel by Belot and Daudet. It was interesting in as much as it was exciting but aesthetically you can't say it was appealing as the vicious soul and vicious inclinations were being punished or making good alternately through the whole story. I have already started to read another novel by Belot, „Les deux femmes” but I have only read 2 „chapitres”. – I got a nice, „herczig” letter from Ella. Towards the evening I caught a fish in Lake Balaton but it is small.

Fonyod, Wednesday 8 July '96

(10.20 p.m.) It was pleasing to swim in the hot weather. Even more horrible are the scenes that happen at lunch like the one today. The child did not want to eat vegetables and because he had got used to not eating what he didn't want to, he began again the old comedy. Ilona who shows more proof of stubbornness than rigour in bringing up children and a lot of other things, wanted to force the child. Such a thunderous lunch arose of it that when I had finished my lunch a long time before and had left the table so as not to lose my patience she still hadn't got on with the child. The strangest thing is that when the child is at its nastiest, her mother is at her weakest and starts crying because her child is so nasty. Who is bringing him up? Neither me or another person but his own mother. I didn't get a letter from Ferko, although I expected one but a new issue of the „Bulletin of Natural Science”. I haven't read it yet.

Fonyod, Thursday 9 July '96

(10.35 p.m.) I caught a fish again, this time it was even smaller. As Ilona took Bibi to the beach for the first time and I didn't want to be part of the

whole mob (because they went together with the Bolvarys and Lipiches) I got to the water only at 12 o'clock. It is extraordinarily warm. Two letters came for me by the mail, one from Papa which delighted and touched me, the other from Ferko who was immersed in looking at the exhibition and other things to such an extent that he could not write about anything other than what he had seen e.g. „Ecce Homo” and that battle at sea which is not more than children's play. I wrote two letters myself, one for Grandma, one for Zsiga. I am punished by my consideration. I haven't had back my Bulletin from Lipich who has not read it yet.

Fonyod, Friday 10 July '96

(10.45 p.m.) Another hot day. Water temperature was 20 degrees R which allowed small children to go into the water. I was swimming for a long time, from 10 – $\frac{3}{4}$ 12 swimming and spending time around the beach hut. In the afternoon I wrote a letter to Vili Kraucz and another to Pista Böhm. I have still not got back my Bulletin, I decided to ask Lipich to return it tomorrow. In the evening I worked a lot in the garden that I had watered at about 7 o'clock in the morning.

Fonyod, Saturday 11 July '96

(10.20 p.m.) At last I got back my Bulletin, I haven't read it yet. I'll finish the novel „Les deux femmes” today, having no more than one or two pages left to read. Last night the Lipiches got a telegram from Fülöp László saying he would come this morning, Lipich went to meet him at the railway station. Another telegram arrived saying he had missed the train and would arrive this evening. Up till now they don't know anything about him. During my swimming a light wind arose which has been blowing up till now, it seems to bring some rain on its slow wings. – I got a letter from Margit and wrote one for Mum with some words in it to Ella.

Fonyod, Sunday 12 July '96

(10.40 p.m.) On this very day I've had my most pleasant swimming up till now. Due to a wind having blown all night there were tremendous waves which almost pushed me over. It was a really elevating feeling to be aware that man is master of the waves in the sense that he can swim. – What a pleasure when you turn from the crest of a wave to the trough to be lifted again on the peak. – Still sometimes one wave or another came so unexpectedly that it filled my mouth, nose, eyes and ears. Swimming was a voluntary fight today but I would pay a lot to have it like this every time. Fülöp Laszlo arrived at the Lippich's this morning but I saw him

only from the distance. This morning I got home with a load of plants and I was busy with them for a long time. In the afternoon, after a snack, I set off and went to see a Hungarian smallholder who lives behind Castle Hill and who had invited me several times to go to see him at his house. I was given a warm welcome. He showed me round to see the house, the garden, his vineyard. I could not do otherwise, I offered cigars to him and his eldest son he introduced to me. Being 20 years old, the boy will have to do his compulsory military service next year which is a big concern to his father. – I spent almost $\frac{3}{4}$ of an hour with them then returned home across the wood. At home I found the Follis visiting Ilona with Mrs Lippich and Mrs Bolvary. They stayed for a long time.

Fonyod, Monday 13 July '96

(10.45 p.m.) Surge of the waves again. – I wrote a letter to Ferko, I got one from Zsiga. I was walking in the wood towards the evening. Besides, I finished „Die Hochzeit's-Reise” by Gerstacker provided also by Sandor.

Fonyod, Tuesday 14 July '96

In the morning I was walking in the wood with Lippich and Fülöp Laszlo for quite a long time. At 11 I went swimming with Ilona. In the afternoon I read a short novel „La comtesse Anna” by Belot at one sitting. Being bored I took another swim after 6 o'clock. Towards the evening Csorba invited me to a boating-party in the marsh land. We are going to leave with Lippich and Laszlo at 5.20.

Fonyod, Wednesday 15 July '96

(11.10 p.m.) I really behave like a pig when swimming. We left home at 6 o'clock today and were rowing for 3 whole hours. Csorba killed a coot by firing 6 shots at it. Life is interesting, romantic and mysterious out there in the marshland. We got to an open water surface at 9 where we had a swim in „Adam's costume” in the shallow water with a sandy bottom. By the time we finished it we became dirtier than before. After getting home at 10 $\frac{1}{2}$ I went down swimming with Ilona: towards the evening I went down again on my own. I would like to experiment whether several swims a day can do you any harm.

Fonyod, Thursday 16 July '96

(10.20 p.m.) I only had one swim today as you could always fear rain towards the evening. At 6 o'clock in the morning I watered the garden, towards the evening we went to see the Lippich's and have a chat, then,

after dinner we accompanied Laszlo to his flat in the village. He is always frightened while going home. He was particularly so today, because he had left his revolver at home and a storm also was about to burst out. When he was about to leave I noticed the fear on his face and that was when I took pity on him and offered to escort him home. Lippich did not want to fall behind, he too came with us. We enjoyed ourselves very much on the way because, being three together, Laszlo got back his courage and high spirits, although he was walking with his „stilet” (dagger) drawn and he lit up the face of anyone we passed by. Being escorted was a big relief for him but he did not want to reveal his feelings entirely for fear of being laughed at. We accompanied him to his room then returned home the two of us. On our way back the candle in the lamp died out but the tremendous lightnings from an approaching storm lit the way quite well. – I got a letter from Ferko where he says they are going to leave for Tatra-Lomnitz with his father for about two weeks. He also tells the news: he has joined the amateur photographers for some days.

Fonyod, Friday 17 July '96

Swimming at the usual time. After 6 in the afternoon I left for the new railway station in Fonyod in the (horse)carriage of the Follis. The stopping train arrived at 7.12 and to my great surprise and to my even greater pleasure, Papa did not arrive alone but in the company of Sandor and Ella. Ilona came with Bibi to meet us part of the way and she was very surprised as well.

Fonyod, Saturday 18 July '96

We were walking a lot during the day. Immediately in the morning we went for a walk with Fülöp Laszlo accompanied by Papa: during the morning we walked in the wood, Papa went to see the Follys. We had swimming at 11, there was a huge swell. In the afternoon we went for a walk around the grave of Waldiemer (?) and took a swim again at about 6. At 11 in the evening we escorted Laszlo, the two of us, to the village.

Fonyod, Sunday 19 July '96

(10.50 p.m.) Everything passes with time, it disappears with the light in the infinite universe. That which happened here today, will be 333.24.60.60 km away from us in space tomorrow. If we sought hard, we would find every moment of the Trojan War at a distance of 2796.365.24.60.60.330 km away.

„Alles ... die Welt” (Quotation in German)

Papa, Ella and Sandor were swimming with us today. At $\frac{3}{4}$ 3 p.m. we left for the new station on foot. The train left at 3.30 and took them implacably away. Nothing is more painful than saying good bye. I wrote a letter to Zsiga and started one for Ferko.

Fonyod, Monday 20 July '96

It was cool, windy weather all the day. I took a short walk in the morning and picked 6 more species of plants. I already have almost 120 plants altogether from the area. Before swimming I read a little from „In America” by Fr. Gerstacker. We were swimming in the big waves from 12-1. There was a tremendous downpour in the afternoon: I had a swim again at 6 $\frac{1}{2}$. I wrote a letter or rather finished one for Feri.

Fonyod, Tuesday 21 July '96

(10.20 p.m.) Today I discovered a path where you can get to the marshland on foot. Tomorrow I am going to make an attempt at rod fishing. A lot of people do that and with a success not to be despised. I went swimming twice again. After lunch we were walking a lot with the Lippich's, Mrs Bolvary and Laszlo.

Fonyod, Wednesday 22 July '96

(10.45 p.m.) Grandma arrived at Fonyod by the 12 o'clock train and Ilona went to meet her by horse carriage. It is from her I had to know that my parents have the serious intention of putting me again into the boarding school next winter. We were talking about it with Papa during his last stay here. It seems I could not persuade him to give up his plan. This news gave me much grief and I fear I will write something inappropriate in desperation in the letter I want to write to Mum next time. I want to win her over first. I want to know with certainty not to be in uncertainty.

Fonyod, Thursday 23 July '96

(11 p.m.) Grandma left for (Somogy)Saard at $\frac{1}{2}$ 8 o'clock in uncle Andor's horse carriage. During the morning it rained a lot but it stopped by 11 when we went swimming with Ilona. Towards the evening I tried to rod-fish in the channel of the marshland but I did not catch anything not having appropriate accessories. In addition, the mosquitoes wanted to eat me up, so I soon stopped this boring and stupid sport. After lunch we gathered together again with Mariska, the Lippich's and the Csorbas.- This way time passes but I am approaching too slowly the well awaited minute of my return home.

Fonyod, Friday 24 July '96

(11.10 p.m.) Last night I had to get up at 12 and step out onto the terrace in the rain so as to close the wooden door that, persuaded by Ilona, I had left open. There was a tremendous, stormy shower.

Today I went swimming twice and it is always more pleasant to swim in the afternoon than in the morning because in the evening the water is warmer than the air. – I did not take long walks today because I spent a long time at the neighbours'. Tomorrow if the weather lets me do it, I'll go to Boglar by rail. At the moment a tremendous storm is lashing against the windows.

Fonyod, Saturday 25 July '96

(10.20 p.m.) In the morning it rained until about 10 o'clock then it cleared up. The weather made the settlers (holidaymakers) cancel the picnic but as it was the brightest and most beautiful sunshine in the afternoon, they embraced the idea again. I had a swim at 11 ½ . At 3 p.m. I left for the Fonyod railway station to travel to Boglar: the stopping train left at 3.40 and arrived at Boglar in 15 minutes. I had business to do in the chemist's, in Fischl, the Jew's miscellaneous shop and with the railway consignments. I could do all this very comfortably because my train taking me back to Fonyod left only after 7 p.m. I was strolling around the locality, rambling there and back, and when I became very tired, I drank a bottle of beer in the restaurant next to the railway station. At 7 ½ I was already at home after leaving all my railway and postal parcels with the guards of the station to take care of them because I was not able to carry them. Getting home I found the house locked and empty, all of them having gone to the picnic in the wood. Later Ilona came home to put the child to bed and she took me with her. It was a strange spectacle, that group. In the wood there were three or four wooden posts set in the ground for the lamps and also a very long table. When I arrived dinner had already finished. On the table there were only empty wine and beer bottles, some half-consumed cakes and trays for ham. I was forced to eat a slice of ham. I was ashamed of eating as the others had already been beyond the standpoint (sic!). We finished that unnecessary flocking by a pleasant little climb up to Castle Hill in an exclusive group. It was not too late when we came down. I got a letter from Ella.

Fonyod, Sunday 26 July '96

(11.35 p.m.) There was a whoop-de-doo all the day in the area. A company of troops came from Kaposvar together with their brass band

to picnic in the wood here. They arrived at about 10 o'clock and by that time we all gave our beach hut cubicles to their disposal and even lent swimming costumes to them. I did not have a share but I was told later, they were giving a prom from 10-11 in our neighbourhood. Their merry-making began at about 3 o'clock in the wood where they organized a hop supported by the band. Everybody went out to see them, Ilona as well. I did not feel like going and despite being invited I refused to pass another unpleasant hour. – I went to the marshland instead and brought a bunch of long reeds to the verandah of Ilona. Later we went to see the Lippich's where we were having a fairly pleasant chat while Laszlo often made us laugh, so time passed at the double. It was past 11 o'clock when we noticed we had stayed so late.

Fonyod, Monday 27 July '96

(11.50 p.m.) I reproach myself a lot for being so lazy I haven't answered Ella's last letter. Today I got round to swimming at only about 12 but it was even greater fun because we fought sea battles with Lippich and Laszlo and each time the winner won a (?) wreath. Towards the evening I had a swim again, we haven't had such a hot day up to now. – We were together with the others for a long time again, this time Mariska and the Csorbas were also with us in the „cassino”.

Fonyod, Tuesday 28 July '96

(11.30 p.m.) At swimming both in the morning and in the afternoon I had a pleasant view of a lovely young girl whose swimming costume had already caught my eye. The light blue dress was made of such a material that it almost disappeared on the pale rose body emerging from the water. The blossoming pretty face did not serve to a lesser degree to please me. I asked the beach-hut women who she was while making flattering statements about her and she must have heard my words through the wooden plank walls of her cubicle because when we met again on the beach in the afternoon, she smiled flirtingly at me. She must have noticed my interest: the pity is that she is always surrounded by several other young girls and she must have told them about me because all of them were taking curious glances at me when we were going home. They stay in the village as holidaymakers. In the evening I followed them as far as that. We had a „cassino” gathering again, terribly boring this time.

I got a letter from Margit, I am worried and also annoyed that I have no news of Zsiga or Feri. As far as I am concerned, I wrote a letter to Ella and Vili.

Fonyod, Wednesday 29 July '96

(11.10 p.m.)

Now I would like to have the few days which are left from my stay here longer. I know I am crazy and foolish but I can't help it, I am in love with the pretty Nymph, the lovely Aurora, the smiling Venus. I am tormented by a cruel anguish, I can't think of anything but her and it is of no avail, no avail. – I would like to fall under her feet, to kiss her fingertips, to speak to her from my heart, my spirit, I would like to embrace her and pass away in her arms. – I am unhappy because I love hopelessly.- I wish she knew how much I adore her. If only she took a kindly glance at me but I have to steal a look from her eyes because she only looks at me like at a swallow or a fence. Good God! Why are you punishing me by a cruel fate like this? I don't know what I am doing. – After lunch we had a very unpleasant rowing with Ilona and Mariska. I got a letter from Pista. I am always thinking of Her.

Fonyod, Thursday 30 July '96

(9.45 p.m.)

Craziness! I have been overcome by a daring craziness! I have never experienced such a weakness of mine that these days: during 3 days I have fallen in love with a girl but only by sight. I can't think of anything else.- In addition, the object of my adoration is – engaged. My curse is that I love so deeply, so hopelessly, so senselessly. – In the morning I was already in the village at 7 and my goal was achieved: I saw her. She was sitting at a table outside the house writing a letter. I did not want to make my adoration to be too visible so I went to Fülöp László and I came back with him the same way. She was still sitting there in a pink dressing gown, tousled as she left her bedroom. She was writing a letter: whoever she was writing to could be said to be happy among those inferior mortals on Earth. At swimming I saw her again, of course, as usual but not in the evening because from 2 to 8 it was raining, and swimming was out of the question. Yet my heart is aching a lot and I fear this feeling makes me ill.

Fonyod, Friday 31 July '96

In spite of a terrible mud which covered the roads after the heavy rain of yesterday, I twice walked down to the village in the morning to see her but I didn't have any luck so I could see her only at the morning swimming. I can't live without seeing her although nobody would say she is beautiful. But considering her small, narrow hands and legs, her slim figure, she is a creature to be adored but – she is engaged. I saw her also in the evening, I

only fear that my humble admiration which is nearly adoration, will hurt her eye. –

I wrote a letter to Ferko, I got some words from Grandma in Ilona's letter. A new „aquisitio” came to life in the settlement today: i.e. we got a new letter-box. However this new system will have a disadvantage: from now on all the letters and newspapers that used to be delivered in the afternoon will arrive the next morning. – Sandor arrived unexpectedly, he is staying until Sunday evening. I still didn't get my long desired letters either from Zsiga or Ferko. – After dinner we had a „cassino”.

Fonyod, Saturday 1 August '96

(11.10 p.m.) I am happy, I am enthusiastic, foolishly. I want to see her, enjoy looking at her ever more from day to day, from hour to hour and still Nature is so hostile to tender feelings. – It rained all the afternoon. It started in the morning when we were at swimming. When it stopped a little, Ilona went home with Sandor. I was ready a bit later, it was pouring with rain: in the common beach hut my lucky star put me in her company, I blessed the rain. It was there I knew, in an indirect way, of course, that they were going to climb up to Vardomb (Castle Hill) at 5 p.m. It was pouring with rain until 6, so I was deprived of joy and happiness: I cursed the rain. I have to think of my departure with a resentful heart. I would like to find a way to get to her company by all means: a word of hers would be enough to make me as happy as I could be. – After the rain had stopped I went down to the village, in spite of the mud, to see her, to have a glance at her outside the house or through the window, but my dream didn't come true. I came back degraded, disappointed.

Fonyod, Sunday 2 August '96

(9.45 p.m.)

The image of that lovely angel is following me as my conscience. Today I knew the name of my idol: Böske (Liz) Körmendy, daughter of a magistrate. Karád, which is not far from here, is their estate. Her fiancé is a courtmartial judge staying in Fehérvár at the moment. I got a step closer to my beloved as I made friends with her 5-6-year-old nephew. –

If I could manage to speak only one word to her during this short period of time left here, I would yield quietly – no, more quietly – to Fate when it separates our ways. God knows when I can see her again and in what circumstances. My heart will be heavy when I have to think about someone else not her and I will always be smarting from it when I think about my unhappy life. What could I do for her? My sweetest dream in my

hopeless devotion is to perish for her, because of her, so as she could see how much a heart can suffer, how it can bleed and yet its passion never dry up. Géza Feszl is wrong when he says about love in his latest article that it is egoism, vanity, sense of beauty, illusion and finally instinctive desire. – I erase four of them and maintain only one, the sense of beauty. – Selfishness, egoism, they don't take part in my passion because all I want is the possibility to admire her, letting others fulfill their egoism. – I have no vanity because I am enthusiastic about my beloved without any pride since I have absolutely no reason to be proud. I don't need illusion for my love either, she is so lovely, delightful and charming without needing illusion, my love couldn't be enhanced with some illusion. – I am not even sure about my sense of beauty.

It is not beauty, a dazzling and brilliant beauty which prompts my beating heart to adore her but I am under the invincible influence of charm, the perfume of Creation.

Besides that creature of Nature the image of another young girl is tamed and dwarfed, a girl I met at the Lippich's and whose name is Ilonka Nagy. She lives in Buda, it is in their house we booked places from where to see the millenium procession. She is lukewarm, awkward in society, head over heels in love with Fülöp Laszlo who makes her crazy as it is easy to make a fool of the kind of „Bakkfish”(teenage girl) she is. I got a letter from Ferko Csaszar from Lomnicz:

He would cancel his journey to Domony but I won't accept that. He sent also a photograph, it is his own portrait at their flat in Pest. With a book in his hand he is standing under the loggia outside the window, only the retouching hasn't been done yet. It was he who did all the work on the photograph. The bad weather prevented me from having a second swim, so I could not see her, although I had a strong intention to look at her. I climbed up the Castle Hill at 5 p.m. to be able to see her because they'd planned an outing there on the last day which was prevented by the heavy rain. – I climbed up there with no success and had to return home soon because of the rain. It was raining for 1½ hours, we've had enough of it. With Ilona we saw Sandor off at the railway station at 3 ½ because he travelled back to Pest. The Nassis took the same train, they were on an excursion here in Fonyod. At swimming I met a gentleman called Pista Nadasdy who seemed to know me, his face was quite familiar for me too. He introduced his son to me but I don't know his name. They are both staying with the Follys on a visit.

Fonyod, Monday 3 August '96

(10.05 p.m.) My heart is leaping for joy: I took a step again on the bridge which leads nearer to Her. Today Ilona Nagy, a guest of the Lippich's took the 3.20 train to go back to Boglar. I accompanied her a good part of the way because Mrs Lippich was coming also and I was carrying the young girl's baggage. An aunt of hers was going with her to the railway and further on to Boglar in case there hadn't been anyone else to do so. This woman whose name is also Nagy, because she is a sister of Ilona's father, must be a close relative of Hers because I see them together all the time at swimming.

This is great progress, so if I speak to her next time, I will ask her to introduce me to her young company. – I went swimming twice today at the usual hours and I was able to enjoy seeing her. – Ilona bought a boat for 8-9 persons but I haven't used it yet. It is going to rain again. Today I have already had two verbal conflicts with Ilona: in that respect I have been here for too long, on the other hand I would like to extend the time of my stay here to the infinite.

Fonyod, Tuesday 4 August '96

(11.20 p.m.)

Fülöp Laszlo has left today for Pest in the early hours of the morning: when I got to his place at 7, there was no trace of him. Immediately after breakfast I went down rowing in the newly-bought boat. Later I paddled with Ilona Bibi and the Bolvarys for a long while. She also arrived at the beach hut, with her little nephew they were rod-fishing and when a fish escaped back into the water, I had the opportunity to speak to her, although not alone. I am in a passion without thinking and I claim that Lambroso, after classifying all the excitements of the mind under the name „Genie” and „Irrsin” (lunacy), left love and passion wrongly out of the latter. It is with real craziness that I love this creature displaying on her face the blueprint of femininity, innocence and intelligence. – After (five o'clock) snack we went rod-fishing by boat with Lippich, his son and Krizsanics but the fish we caught was only as big as my little finger. We got back to shore at about 8, although I had the intention – and what a sweet plan it was – to offer a boating to these pretty young girls. All this was thwarted and I was put off liking anything and was most frightened by Her words saying „After dinner today let's go up the hill to have a view of the contryside for the last time”. I knew from her little nephew they wanted to go somewhere but I could not find out whether they were leaving definitely or they were going away only for some days. – If it is

today I had seen her for the last time, if I had enjoyed the clear ringing of her voice, the astounding magic of her eyes for the last time, I wish I had seen daylight for the last time, I had heard a human voice for the last time, I wish – I had lived for the last time. I will never forget her, no matter how long I live..

Fonyod, Wednesday 5 August '96

(10 p.m.)

The end! Everything is over! Now I don't know why I am still here. What am I doing here where I am ridden with anguished memories and no comfort? Yes, they have gone where I can't follow them. In the early hours of the morning they left for Boglar by horse cart, from there they continued to Karad in the afternoon and they won't come back again. But why do I use the plural, I don't care about the others, I don't care about the whole world if I can't admire her. I found the beach sad, I found the whole countryside sad because its ornament, its nice swallow, its bud-producing fairy has gone away. I also had a bud in my heart which turned towards her like in the direction of the Sun that keeps it alive but now it is getting dark – a long, dark night – and the bud is lowering its head and is waiting the rising sun in vain, because for it it is always a dark night. – At 5 ½ a.m. I rowed on the lake in the direction of Boglar. I hoped to have a last glance at the object of my admiration on the horse cart but in vain. I was rowing 2 hours continuously without any success: all I saw around was a sad countryside to which it will be easy to say goodbye now. – Now, when I expected to attain my goal, that is to become a new acquaintance of hers, it is now that the target of my desire had to flit away like „fata morgana” in a vast desert. I spent all the morning swimming and rowing and I stayed at home in the afternoon. After finishing reading „In America” by Gerstacker, I began several short stories by the same writer i.e. „...” etc, etc.

Fonyod, Thursday 6 August '96

(9.40 p.m.)

The sky was covered from the early morning and at about 7 o'clock hail came with a tremendously strong wind, the pieces of ice were bigger than I had ever seen before and they broke the glass panels of the lower verandah. – I wrote a letter to Pista about that time. I had quite a short swim today. I don't enjoy swimming at all since She has gone away, I find all the area empty, dead and foreign. – Oh, I wish I had never seen her!

We went to the Lippich's for lunch because our woman cook went to Budapest for a day. Actually we spent all the afternoon with them, I went back home only towards the evening. In the meantime it rained several times, sometimes with hail. It did not stop lightning and thundering all day. – Our boat was put ashore by the storm after its anchor rope had broken. –

I don't care about the bad weather any more. While some days ago I was desperate about such a lot of rain because I was not able to go down to the village in the mud to look for Her, now the weather doesn't matter for me. This place has become desolate for me forever.

Fonyod, Friday 7 August '96

10.10 p.m. It rained practically all day, I could take some steps on the road only in the evening. I got a letter from Margit who at the same time sent a postcard that I had got from Pali Segesvary in Domony from a Roumanian town, Linaia.- A telegram came from Zsiga finally saying he would arrive at Boglar by the morning express train, perhaps I'll go to meet him. – I am really waiting for the moment I can leave this place where every tree, every bench, every flower reminds me of Her and the unhappiness possessing me because of her.

Fonyod, Saturday 8 August '96

10.05 p.m.

Zsiga arrived finally: his train got to Boglar at 7.09 a.m., so he was at home at 8 ¼ . Although the weather was grey all the morning and windy in the afternoon, we walked a lot with Zsiga, we even had a swim in the evening. Towards the evening I met the wife of the magistrate Noszlopy, Her sister. My heart was bleeding when her looks reminded me of the indelible features.

I got a letter from Ferko. I will stay here for some 4-5 more days with Zsiga.

Fonyod, Sunday 9 August '96

10.50 p.m.

I didn't wait until all of them got up, I had breakfast alone and went down rowing. At 11 when Ilona came down swimming with Zsiga, I did so myself. After lunch I finished the latest novel „Im Buch” by Gerstacker. It is one of the best works I have read of his. – With Zsiga I went for a long boating tour. We crossed 1/3 of the width of the lake. We are probably leaving on Tuesday afternoon.

Fonyod, Monday 10 August '96

At long last we decided we would leave on Wednesday, the day after tomorrow, by the 3.35 express train in the afternoon. – We will stay in Pest on Thursday and leave for Domony on Friday morning. That is why I want to write a letter home now. We filled our time with walking and swimming in the morning, relaxing, visiting the Lippich's and boating in the afternoon. For the sake of variety there was a „cassino” gathering today.

Fonyod, Tuesday 11 August '96

10.30 p.m. It is the last night in this place, in this room. – Dizziness fills your mind at the thought you will never live and act again in your life as you lived and acted here. – „Tempora si fuerint mutabila, solus eris” – Actually everything passes and goes away and it leaves behind the poor human beast like the dashing train leaves behind the tired wanderer. – In the morning I went boating alone. – I had a second swim with Zsiga. The sky got covered in the afternoon and it is raining now. We could not leave the house all the afternoon because it was raining from time to time. I started packing . – Last night I wrote a letter home but I smudged the writing when folding the paper, in the morning I rewrote it again.

Budapest, Wednesday 12 August '96

Finally I survived! I was thinking I wouldn't live to see the moment when I could leave Fonyod. – And now when it has come, it is with strong feelings and memories I am leaving. – I was received exceptionally warmly. The countryside is beautiful. Exchanges of views with Ilona were rare, our thinking is usually different. – A lot of unpleasant moments and quite a decent society. Too much obligation and too long a time.

I passed the morning by packing but mainly by farewell visits that I took partly with Zsiga (Mrs Bolvary, the Lippich's) partly alone (Folly). At 1 o'clock we sent our luggage to the railway station by a small horse cart and at about 3 we walked down quietly after the Lippich's kindly wished us a good journey. We arrived at the Déli railway station in Buda at 8.02 p.m., from there we got to Pest by a one-horse-carriage. We found dinner at Grandma's and beds in our upper flat. –

Summary of the Notes Enclosed to Gábor László's Diary

A few words about Fonyód...

Fonyód is a small town on the shore of Lake Balaton.

The first group of people in the area of Fonyód appeared in the Paleolithic, some 17-18 thousand years ago, which is proven by a few tools found on the Kopasz Hill in 1934. At the time of the settlement of the Magyars (Hungarians) on the territory of Hungary the Bó Clan settled down in Somogy, where the leader was Koppány from the Tarhos line of descent. It is assumed that he had a strong castle on the Fonyód Vár Hill which was supplied from the western slope by the residents working in viticulture and pomology and from the area of Bálátelep by the agricultural and livestock farming village. Fonyód is mentioned in King Saint László's letter of census from 1082 as Funoldi. Certain parts of the medieval castle may have already been built from stone, which was fortified by a plank wall plastered with mud in the 16th century. The Fonyód Castle was the northernmost point of the second defence line against the Turks, which resisted the siege even after Szigetvár had fallen. Its fortification started after 1544. Its famous Castellan Bálint Magyar Palonai, who was related to the Lengyel Family, the original owners of the castle, and whose wife was Brigitta Lengyel, lived in it for almost thirty years. The Castellan of the Castle fought in a lot of battles with the Turks and occupied significant territories from the landlords of Somogy. Both the Hungarians and the Turks complained about the fearless, unyielding Castellan. After his death the fortress was finally taken over by the Turks in 1575 but they completely destroyed it. Only the one-time moat shows its former dimensions. The castle and its surroundings returned again to the Lengyels of Tót after the Ottoman occupation, although the deserted settlement only revived in the 19th century. At the time of the War of Independence Fonyód was still an uninhabited land, where there were only 17 houses it was inhabited by 108 people: cottagers and estate fishermen. At that time the Vár Hill was owned by the Inkey Family, who had considerable vine-lands. In the 40s the port proposed by István Széchenyi was established and the barely populated area was connected into the shipping traffic. The shipping, drainage, fishing and viticulture gave an opportunity for more families, even from the neighbouring settlements, to work and make a living. On the bare land of Fonyód, on the slopes that had been untouched for centuries slowly a blooming viticulture developed.

Besides viniculture fishing was the typical trade in the area. The water could be leased by the acre from the Inkey family. The most important leasee was Mihály Rosenberg who first organised groups of fishermen for handling the nets and later the fishermen became wage workers.

Fonyód started to become a holiday settlement at the turn of the century, for which Dr Manó Szaplanczay, Chief Medical Officer deserves great credit, who often went hunting at the foot of the hills of Fonyód. He convinced Count Béla Zichy, the owner of the forest covered hill – today's Bélátelep – to parcel an area from his estate for the holidaymakers. In 1894 fifty people founded the Fonyód Holidaymakers' Association and the following year the construction of villas already started. They named the holiday district as Béla district (Bélátelep) after Béla Zichy and bought the perpetual proprietary rights for a part of Lake Balaton. They built a bathhouse constructed on piles with 34 comfortable cubicles and bridges leading to them. Ten years later the row of cubicles was constructed on the shore as well. Dr. Manó Szaplanczay also gained over some people he knew from Kaposvár and Pest for the development of the bath resort so by the turn of the century an exclusive line of villas was built in Bélátelep. The opening of the railway line between Kaposvár and Fonyód also made it easier to travel there from the county town. From then on the settlement developed fast.

Gábor László's life and achievements (1878 -1960)

Gábor László was born in Budapest on 14th December in 1878; his parents were Zsigmond László and Ilona Hoffmann.

The László family were landowners of long standing in the county, their letter of nobility was announced in 1773. The escutcheoned letter of nobility was dated in 1649.

Zsigmond László was a Doctor of Laws, Counsellor of the Minister of Justice.

Gábor's siblings were: Zsigmond, Ilona, Miklós, Mária, Gabriella, Margit.

Gábor László completed his primary education in his parents' house as a private student; he completed his secondary school education in Budapest in the Piarist Secondary Grammar School. After taking his school leaving exam he became a student at the faculty of arts of the University of Budapest and he studied natural history and geography between 1897 and 1901. At the end of his university studies he composed a Master of Arts dissertation. Soon after he started working for the Hungarian Royal

Institute of Geology and from then on he specialized mainly in agrogeology and palaeobotany. He was a volunteer in World War I, in 1915 he was taken prisoner of war, he was imprisoned in several places and after 28 months of imprisonment he arrived home in 1919. After this he worked as a Principal Geologist of agrogeology until his retirement in 1936.

Gábor László could speak German, English, French, Italian, Russian, Spanish, Turkish and Danish and he also learned Greek and Latin in the secondary grammar school.

Gábor László got married in 1906. From his marriage to Mária Zsembery three sons and two daughters were born: György, Mihály, Gábor, Erzsébet and Ilona.

After his retirement he lived in Izbég next to Szentendre. He died on 5th March 1960 at the age of 82, in the 54th year of his marriage. His ashes were placed for eternity in the Roman catholic cemetery in Izbég.

Important people mentioned in the notes of the diary:

Ella: Gabriella László (1878-1900), Gábor's twin sister.

Mama: Mrs Zsigmond László Ilona Hoffmann (1850-1941), Gábor's mother.

Sándor, Sanyi: Sándor Náray-Szabó (1861-1914): doctor, remedial teacher, State Secretary of the Ministry for Religion and Public Education, Gábor's brother-in-law. Villa owner in Bélatelep.

Dénes Bolváry Zahn: Villa owner in Bélatelep, his wife was Mária Nárai Szabó (N-Sz Sándor's sister).

Bibi: Miklós Náray Szabó, N-Sz Sándor és László Ilona's child.

Ilona: László Ilona (1873-1952), Gábor's elder sister. Her husband was Sándor Náray-Szabó, villa owner in Bélatelep.

Papa (Daddy): Zsigmond László, Doctor of Laws, Counsellor of the Minister of Justice (1845-1913) – Gábor's father.

Ferkó: Ferenc Kolgyári Császár (1879-1955), architect. Gábor's classmate in the Piarist Secondary Grammar School in Budapest.

Mariska: Mária László, married name: Mrs Dr Sándor Szontagh Iglói (1877-1951). – Gábor's elder sister.

Margit: Margit László (1884-1959), Gábor's sister. Her husband was Jenő Náray-Szabó (N-Sz Sándor's cousin)

Zsiga: Zsigmond. László Jr.(1872-1911) naval officer, Gábor's elder brother.

Lippich: Elek Lippich of Nagykorongh and Kulcsárfalva (1862-1924): poet, writer of arts, art politician. An official for the Art Department of the Ministry for Religion and Public. Villa owner in Bélatelep.

Miklós: Dr. Miklós László (1874-1955) Cavalry Captain, Gábor's elder brother.

Szaplonczay dr.: Manó Szaplonczay of Szaplonca (1856-1916) Chief Medical Officer for Somogy county, the founder of Bélátelep.

Böske Körmendy: Erzsébet Ilona Körmendy (1878- 1938), Gábor's platonic love from Bélátelep. Her husband was Zoltán Hámory of Hamva (1871-1921) assessor to the Orphans' Court in the capital.

Fülöp László: Fülöp Elek László (1869-1937), painter. He settled down in England (1907), the teacher of the Royal Art School of London (from 1914). At first he painted village genre-paintings, historical scenes and portraits. At the end of the century he earned his fame with his portrait in Paris, from then on he became a popular portrait painter and was hired all around Europe. He travelled to several countries; his court portrait paintings earned the same appreciation as those of Van Dyck. He painted portraits of monarchs and church dignitaries (William II, German Emperor, Pope Leo XIII, Roosevelt, American President, Elisabeth Crown Princess). László received his first significant orders with the support of his friend, Elek Lippich .

The Náray-Szabó villa: It was the property of the family until 1916; it is next to the Lippich villa.

Bolváry villa: The first owner sold his lot in the first year of the parcelling in 1894 to Mrs. Dénes Bolváry Zahn Mária Szabó Nárai who had a villa built on it in 1896. – 60-62. Bartók Béla Str.

Domony: This was the recreation place „the mansion” for the Laszló family. – The settlement is located alongside motorway M3, east of Budapest. We can first encounter Zsigmond László's name in Domony in 1883, he became the owner of the Szupp, Mátyus, and Mártonffy estates. He sold the estate in 1912.

The László family lived in Budapest on the fourth floor of the block of flats on the corner of József Boulevard and Rákóczi Road, which was owned by Dr Zsigmond László (at today's Blaha Lujza Square).

Potamogeton perfoliatus (Latin; claspingleaf pondweed) the big underwater pond-weed of Lake Balaton that can be found down to a two, three-meter water level along the Northern shore and in the Keszthely Bay.

Fata morgana (Italian): Mirage

Translated into English by Dr. József Farkas
Redacted by István Varga

Irodalom

Budapesti lakcímjegyzék 1901

Budapesti cím- és lakjegyzék. XII. évf. 1900. május - 1901. április.

Budapest:

Móricz Béla 1956

Fonyód. Gépirat.

Nagy Iván 1860

Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. Pest.

Noszlopy Aba Tihamér 1943

Lencsi kisasszony; Szesztilalom Bélatelepen. In: Somogyország lantosai. Kaposvár.

Puskás Béla [Minczinger Katalin] 2001

Temetők üzenete. Kaposvár.

Szaplonczay Manó 1896

Fonyód. In: A somogyi Balaton-part községei mint nyaraló és fürdőhelyek. Kaposvár, Röthler ny. 18-25.

Szinnyei József 1891-1914

Magyar írók élete és munkái. Budapest, Hornyánszky Viktor Akad. Könyvkereskedése. I.-XIV. kötet

A szerzőről:

Varga István (Nagykőrös, 1971)

A kötet szerzője könyvtáros (JGyTF, Szeged-1997), könyvtári informatikus (JATE, Szeged-1999) oklevelet szerzett, 1990-től kezdődően könyvtárosként dolgozik, 2000 óta Fonyódon.

Érdeklődését a helytörténeti kutatások keltették fel; foglalkozik genealógiával, történeti demográfiával, gróf Zichy Béla és családja valamint Fonyód-Bélatelep történetiájával, Fonyód és a Balaton térképi ábrázolásaiival illetve egyéb helytörténeti témákkal (bibliográfia, földrajzi- és ragadvány nevek, visszaemlékezések-, anyakönyvek-, fotóalbumok feldolgozása stb.).

Több írása helyismereti folyóiratokban látott napvilágot (szerkeszti a Fonyód-Fürdőtelep c., időszakosan megjelenő helytörténeti folyóiratot).

Önálló kötetben megjelent munkái:

Nagykőrösi ki kicsoda (1997);

„A fonyódi öreg fűzfák...” : múltidéző lapozgatás régvolt könyvekben, újságokban (összeáll. Csutorás Lászlóval, 2000);

Somogyi könyvtáros ki kicsoda (szerk. Varga Róberttel, 2001);

Fonyód-fürdőtelep múltja képes levelező-lapokon (2004; 2., bővített kiadás 2007.);

Adalékok a zsidóság fonyódi történetéhez (2005);

Szaploncai Szaplonczay Manó élete és munkássága írásai és egyéb dokumentumok tükrében. Sajtó alá rendezés. (2006).

Fonyód anno... : Képek a régi Fonyódról (2007).

Tartalomjegyzék

Köszöntöm Önt, Kedves Olvasó!	5
László Gábor Fonyódon, amikor még nem tudta.....	6
Bevezetés	7
László Gábor élete és munkássága (1878-1960).....	10
László Gábor irodalmi munkáinak jegyzéke	13
Magyar Millennium – 1896	16
Fonyód-Bélatelep	17
László Gábor 1896-os fonyódi naplója	21
Képmelléklet.....	72
Részletek a naplóból.....	89
Képek jegyzéke.....	93
Diary by Gabor Laszlo in Fonyód, 1896.....	96
Summary of the Notes Enclosed to Gábor László's Diary.....	121
Irodalom.....	125

*Sandra de Laszlo és Christopher Wentworth-Stanley
a László Fülöp (1869-1937) életmű-katalógus összeállításán dolgozik.
Somfalvi Beátával, a katalógus magyar szerkesztőjével együtt
örömmel hallanának
László (Laub) Fülöp korai műveiről, illetve azok hollétéről.*

*The de László Catalogue Raisonné Office,
63 Glebe Place, London SW3 5JB. UK.*

Fax +44 207 351 7177.

Email: catalogue@delaszlo.com

*The de Laszlo Archive Trust
www.delaszloarchivetrust.com*

A fénykép László Fülöp műtermében készült,
a festmény előtt a mester mellett id. és ifj. László Zsigmond látható

